

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES



ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Η στρατηγική σκέψη των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων στον 21ο
αιώνα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθανάσιος Ζορμπάς

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή

(Επιβλέπων) Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου



Copyright © Αθανάσιος Ζορμπάς, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

1. **AKP – Justice and Development Party (Turkey)**
2. **ATASE - Διεύθυνση Στρατιωτικής Ιστορίας και Στρατηγικών Μελετών (Turkey)**
3. **BILGESAM - Τουρκικό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών**
4. **EDOK - Διοίκηση Εκπαιδεύσεως και Δόγματος (Turkey)**
5. **EMOGK - Διακλαδική Δύναμη Αιγαίου Ειδικής Αποστολής (Turkey)**
6. **GAP - Southeastern Anatolia Project (Turkey)**
7. **JOH - Μονάδες Ειδικών Επιχειρήσεων Στρατοχωροφυλακής (Turkey)**
8. **KHK - Διοίκηση Αεροπορίας Στρατού (Turkey)**
9. **MAK - Διοίκηση Ομάδων Έρευνας – Διάσωσης Μάχης (Turkey)**
10. **MELTEM - Πρόγραμμα θαλάσσιας περιπολίας και επιτήρησης (Turkey)**
11. **MUSIAD - Ανεξάρτητος Σύνδεσμος Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών (Turkey)**
12. **MHP - Nationalist Movement Party (Turkey)**
13. **MIT – National Intelligence Organization (Turkey)**
14. **MOGK - Διακλαδική Δύναμη Ειδικής Αποστολής (Turkey)**
15. **NATO – North Atlantic Treaty Organization**
16. **NSC – National Security Council**
17. **OKK - Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων (Turkey)**
18. **OSO - Ελεύθερος Στρατός Συρίας (Turkey)**
19. **PKK - Kurdistan Workers' Party**
20. **POH - Μονάδες Ειδικών Επιχειρήσεων Αστυνομίας (Turkey)**
21. **SAI - Διοίκηση Πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας (Turkey)**
22. **SAR – Search And Rescue**
23. **SAREM - Κέντρον Στρατηγικών Ερευνών και Μελετών (Turkey)**
24. **SSDF - Ταμείο Υποστήριξης Αμυντικής Βιομηχανίας (Turkey)**
25. **ΤΑΕΚ - Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (Turkey)**
26. **TBMM - Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση (Turkey)**
27. **TIKA - Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Turkey)**
28. **TUBITAK - Τουρκικό Ίδρυμα Επιστημονικών και Τεχνολογικών Ερευνών**
29. **YPG - People's Protection Units (Kurdish)**
30. **ΑΟΖ - Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη**
31. **Α.Σ.Σ - Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο**
32. **ΕΕ – Ευρωπαϊκή Ένωση**
33. **ΟΗΕ – Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών**
34. **ΠΓΔΜ – Πρώην Γιουγκοσλαβική Μακεδονία**
35. **Σ.Ε.Α - Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας**
36. **ΤΕΔ – Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις**
37. **ΨΠ – Ψυχρός Πόλεμος**

Ευχαριστίες

θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως τον επιβλέπων καθηγητή της Διατριβής μου κύριο Κ. Υφαντή αλλά και τους αξιότιμους κυρίους καθηγητές Χ. Παπασωτηρίου, Κ. Κολιόπουλο, Α. Συρίγο και Χ. Ζιώγα, για την πνευματική βοήθεια και συμπαράστασή τους κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου καθόσον με μεγάλη υπομονή και διάθεση μου μετέδωσαν ένα μικρό μέρος των γνώσεων τους και οι οποίες μου έδωσαν ένα νέο παράθυρο οπτικής, πέραν του στρατιωτικού, των διεθνών εξελίξεων, ειδικά αυτών που αφορούν την χώρα μας, κάνοντας πράξη το ρητό «*Ισχύς δια της γνώσεως*».

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	10
Σκοπός	10
Προϋποθέσεις.....	10
Κεφάλαιο Πρώτο	12
Υψηλή στρατηγική Τουρκίας.....	12
Διεθνές περιβάλλον	12
<i>Ιστορική διαδρομή διαμόρφωσης του Νέο-Οθωμανισμού</i>	12
<i>Δόγμα Νταβούτογλου περί Οθωμανισμού.</i>	14
Εγγύς Χερσαίος Χώρος	18
<i>Βαλκάνια.</i>	18
<i>Κεντρική Ασία.</i>	19
<i>Μέση Ανατολή.</i>	22
Εγγύς Θαλάσσιος Χώρος	25
Στρατηγικοί δεσμοί της Τουρκίας (NATO, ΗΠΑ, ΟΗΕ, ΕΕ).....	26
<i>Στην παγκόσμια στρατηγική αποστολή του NATO.</i>	27
<i>Το NATO και οι σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ.</i>	27
<i>Το NATO και οι σχέσεις Τουρκίας-Ευρώπης.</i>	28
<i>Τα σχέδια διεύρυνσης του NATO και η Τουρκία.</i>	28
Γεωπολιτική στρατηγική της Τουρκίας.....	29
Πολιτικοί Αντικειμενικοί Σκοποί.....	32
Το Ζήτημα του Τουρκικού Μοντέλου	32
Πολιτικοί Άξονες	34
Σύνδεση μέσων με σκοπούς	35
Η Τουρκική ισχύς.....	35
Γεωοικονομία της Τουρκίας.....	37
Κεφάλαιο Δεύτερο	40
Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις.....	40
Στρατιωτική ισχύς Τουρκίας	40
<i>Το σύστημα λήψεως αποφάσεων της Τουρκίας</i>	40

<i>Κόκκινη Βίβλος Τουρκίας</i>	41
Στρατιωτική Στρατηγική Τουρκίας.....	42
Εθνική Ισχύς	44
Πόλεμος – Αρχές Πολέμου και Επιχειρήσεων	44
Αρχές Πολέμου.....	45
Αρχές Επιχειρήσεων	47
Πολιτική άμυνας και αμυντικό δόγμα της Τουρκίας	49
Αποστολή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.....	51
Δυνατότητες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων	52
Οργάνωση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.....	53
Δύναμη και επιστρατευτική ικανότητα	53
Διοίκηση Χερσαίων Δυνάμεων	54
Διοίκηση Ναυτικών Δυνάμεων.....	55
Διοίκηση Αεροπορικών Δυνάμεων.....	57
Γενική Διοίκηση Στρατοχωροφυλακής	58
Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών	59
Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων.....	60
Εξοπλισμοί των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων	61
Στρατηγικοί Στόχοι	61
Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία	62
Έρευνα και ανάπτυξη.....	63
Εξέλιξη κυρίων εξοπλιστικών προγραμμάτων	64
<i>Εξοπλιστικά προγράμματα χερσαίων μέσων</i>	64
<i>Εξοπλιστικά προγράμματα ναυτικών μέσων</i>	64
<i>Εξοπλιστικά προγράμματα αεροπορικών μέσων</i>	65
Πυρηνική Ενέργεια.....	65
Κεφάλαιο Τρίτο	67
Η Τουρκία μετά το Πραξικόπημα.....	67
Διαπιστώσεις από τις πρόσφατες επιχειρήσεις των ΤΕΔ στην ΣΥΡΙΑ.....	72
Συμπεράσματα	76
Στρατιωτική σκέψη των Τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στον 21 ^ο αιώνα	76

Συμβολή των Τουρκικών Στρατιωτικών δυνάμεων στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής	78
Αποδοχή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό	79
Η επίδραση στα Ελληνικά εθνικά συμφέροντα	80
Προτάσεις.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	86

Περίληψη

Βασικός σκοπός της διατριβής είναι η εξέταση της στρατηγικής σκέψης των τουρκικών ενόπλων Δυνάμεων τον 21^ο αιώνα που είναι ένας από τους βασικούς πυλώνες της σκληρής ισχύος του κράτους. Η τουρκική εξωτερική πολιτική που εφαρμόζεται στην περιοχή των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής ταυτίζεται με τον όρο «Νέο-οθωμανισμός», δηλαδή με την ύπαρξη ισλαμικής ατζέντας που σκοπό έχει την προσπάθεια αναβίωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το βιβλίο του Αχμέτ Νταβούτογλου «Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας», στο οποίο συνοψίζεται η θεωρία/δόγμα του «Στρατηγικού Βάθους», επέδρασε καταλυτικά στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας την περίοδο 2002-2018.

Η εμπλοκή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων άμεσα ή έμμεσα στη διαμόρφωση της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής δημιούργησαν το απαραίτητο υπόβαθρο ανάπτυξης της αντίληψης στο εσωτερικό των ΤΕΔ αλλά και στην τουρκική κοινωνία ότι οι ΤΕΔ είναι φορέας-θεσμός που αποφασίζει για τα θέματα ασφάλειας του κράτους και κατ' επέκταση επί της ακολουθητέας εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής.

Δύο είναι οι κυριότερες μορφές παρέμβασης των ΤΕΔ στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής του κράτους, επισήμως μέσω των θεσμών και ανεπίσημα με τη δημόσια έκφραση απόψεων. Μετά την άνοδο του ΑΚΡ στην εξουσία (2002), την τροποποίηση του συντάγματος και τη μείωση της δύναμης των ΤΕΔ στο ΣΕΑ, έχει παρατηρηθεί ότι οι ΤΕΔ αρκούνται σε αντιδράσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα με ανακοινώσεις, δηλώσεις και αναρτήσεις στις ιστοσελίδες των Γενικών Επιτελείων. Πιθανόν αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι από το 2002 και μετέπειτα η εμπιστοσύνη της τουρκικής κοινωνίας προς τους πολιτικούς βαίνει αυξανόμενη, με αποτέλεσμα και επί του παρόντος, η ανοχή και αποδοχή της κοινωνίας απέναντι σε μια ανοιχτή στρατιωτική επέμβαση των ΤΕΔ να βαίνει μειούμενη, παράδειγμα η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος της 15 Ιουλίου 2016, δίχως σε καμία περίπτωση αυτό να σημαίνει απώλεια της εμπιστοσύνης στις ΤΕΔ οι οποίες συνεχίζουν να χαίρουν υψηλής αποδοχής μεταξύ του πληθυσμού.

Λέξεις Κλειδιά: Στρατηγικό Βάθος, Νέο-οθωμανισμός, ΑΚΡ, ΤΕΔ

Abstract

The main purpose of the dissertation is to examine the strategic thinking of the Turkish Armed Forces in the 21st century, which is one of the main pillars of the hard power of the state. The Turkish foreign policy applied in the Balkans and the Middle East is identified with the term "Neo-Ottomanism", ie the existence of an Islamic agenda aimed at the revival of the Ottoman Empire. Ahmet Davutoglu's book "The Strategic Depth, the International Position of Turkey", summarizing the theory / doctrine of "Strategic Depth", has catalytically influenced Turkey's foreign policy in the period 2002-2018.

The involvement of the Turkish armed forces directly or indirectly in shaping internal and external policy has created the necessary foundation for the development of the perception inside the Turkish Armed Forces (TAF) and also in the Turkish society that the TAF are a body-institution that decides on state security issues, an extension of the external and internal policy to be followed.

Two are the main forms of intervention by the TAF in the policy-making process of the state, formally through the institutions and informally with the public expression of opinions. Following the rise of the AKP in power (2002), the modification of the constitution, and the reduction of the power of the TAF in the National Security Council (NSC), it has been observed that the TAF are limited to communicative reactions with announcements, statements and posts on the General Staff's websites. This is probably due to the fact that since 2002 and thereafter the confidence of Turkish society towards politicians is growing, with the result that at present the tolerance and acceptance of society towards an open military intervention is decreasing, as for example the failed attempt of a coup d'état at 15 July 2016, without in any case constituting a loss of confidence in the TAF which continue to enjoy high acceptance among the population.

Keywords: Strategic Depth, Neo-Ottomanism, AKP, TAF

Εισαγωγή

Μετά την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η Τουρκία για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια, επιδεικνύει τόσο μεγάλη επεκτατική διάθεση προς τα Βαλκάνια, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή. Η πολιτική ηγεσία της Τουρκίας εφαρμόζει μια διεθνή πολιτική με κύριο χαρακτηριστικό την καθημερινή πραγματιστική προσέγγιση. Με τον τρόπο αυτό προσπαθεί έντεχνα να αποδυναμώσει το ρόλο των στρατιωτικών και παράλληλα να προσδώσει στη χώρα ένα νέο-οθωμανικό προφίλ, προφανώς ικανοποιώντας εν μέρει την αναζήτηση ταυτότητας των Τούρκων του 21^{ου} αιώνα.¹

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας ατομικής διατριβής είναι να παράσχει ένα «δομικό εργαλείο» ανάδειξης του ρόλου του «Δόγματος του Νέο-οθωμανισμού» στο σύγχρονο γεωπολιτικό περιβάλλον στην υψηλή στρατηγική της Τουρκίας και συνεπακόλουθα στην στρατιωτική σκέψη των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στον 21^ο αιώνα, ώστε με ψύχραιμη και ορθολογική σκέψη, να καταστούμε ικανοί να κατανοήσουμε έναν «ιδιαιτέρο γείτονα», να διαπιστώσουμε τα πεδία σύγκρουσης του με τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα και σε ποια έκταση θίγονται αυτά, ώστε να εξάγουμε εκείνα τα απαιτούμενα συμπεράσματα και να διατυπώσουμε τις αναγκαίες προτάσεις για υιοθέτηση, με σκοπό την αντιμετώπιση των δημιουργούμενων «διλημμάτων ασφαλείας», τα οποία θέτουν υπό αμφισβήτηση τα εθνικά μας συμφέροντα, που δεν αποτελούν άλλα από την εξασφάλιση και την διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας της πατρίδας μας.

Προϋποθέσεις

Για την εκπόνηση της παρούσας διατριβής έχουν τεθεί οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1. Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας θα παραμείνει προσηλωμένη στις αρχές του δόγματος του Νέο-οθωμανισμού, έτσι όπως αυτές αναλύονται στο έργο του πρώην

¹ Χρήστος Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ, 2010, σελ. 19.

πρωθυπουργού της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου «*Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*».

2. Οι εθνικιστικές τάσεις και διεκδικήσεις της Άγκυρας σε βάρος των γειτονικών της λαών, ειδικότερα έναντι της Ελλάδας και της Κύπρου, θα εξακολουθήσουν να υφίστανται.

3. Η Τουρκία θα συνεχίσει να διατηρεί το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξη χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), με διακυμάνσεις στις σχέσεις τους, χωρίς όμως να θεωρείται πλέον ότι η ένταξη της στους κόλπους της Ένωσης αποτελεί πρωτεύοντα εθνικό στόχο, τουλάχιστον όσο η Ε.Ε. βρίσκεται σε οικονομική ύφεση.

4. Το NATO και οι λοιποί διεθνείς οργανισμοί θα συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται στη Μεσόγειο, με απώτερο σκοπό την επίτευξη συνθηκών ασφαλείας στο ευρύτερο γεωστρατηγικό περιβάλλον.

5. Το ισχύον στις μέρες μας «μονοπολικό» διεθνές σύστημα, στο οποίο κυριαρχούν οι ΗΠΑ, θα τίθεται σ' ένα διαρκή ανταγωνισμό και προσπάθεια μετατροπής του σε «πολυπολικό» από παραδοσιακές και ανερχόμενες δυνάμεις της Ρωσίας και της Κίνας.

6. Διατήρηση του υπάρχοντος status quo των βαλκανικών συνόρων, τα οποία θα εξασφαλίζουν πρωτίστως τη σταθερότητα και την ειρηνική συνύπαρξη των λαών.

7. Η σταθερότητα των καθεστώτων των αραβικών χωρών θα συνεχίσει να είναι υπό αμφισβήτηση, με παράλληλη ενδυνάμωση των ισλαμιστικών κινημάτων.

8. Οι υδρογονάνθρακες και τα παράγωγά τους, θα εξακολουθήσουν να αποτελούν την κύρια πηγή ενέργειας παγκοσμίως. Ο ανταγωνισμός για τον έλεγχο της παραγωγής και των δρόμων μεταφοράς τους στον Καύκασο, στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, θα συνεχίσει αυξανόμενος.

9. Οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ θα εξακολουθήσουν να είναι τεταμένες και συγκρουσιακές. Το Ισραήλ θα παραμείνει ο βασικός εταίρος των ΗΠΑ στην περιοχή.

10. Στην ανάπτυξη του θέματος δεν χρησιμοποιήθηκαν διαβαθμισμένα έγγραφα ή πηγές, αλλά βασίστηκε σε ανοικτές πηγές.

Κεφάλαιο Πρώτο

Υψηλή στρατηγική Τουρκίας

Διεθνές περιβάλλον

Ιστορική διαδρομή διαμόρφωσης του Νέο-Οθωμανισμού

Η επίσημη ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, με πρωτεύουσα την Άγκυρα αντί της Κωνσταντινούπολης, έγινε την 19 Οκτωβρίου 1923. Τα όρια του νέου τουρκικού κράτους καθορίστηκαν κυρίως με την συνθήκη της Λωζάννης την 24 Ιουλίου 1923.² Η Τουρκία είναι ένα κράτος που ιδρύθηκε στο πλαίσιο των κατευθυντήριων οδηγιών του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ και είναι πλήρως ταυτισμένο με τον κεμαλισμό. Ο κεμαλισμός ως ηγεμονική ιδεολογία είναι η βούληση για πολιτισμό, η οποία στρέφεται κατά του οθωμανοϊσλαμικού παρελθόντος και επιχειρεί μέσα από τη συναίνεση και την επιβολή να μεταμορφώσει την κοινωνία.³

Ο κεμαλισμός δεν αποτελεί μια κοινωνική και πολιτική θεωρία, αλλά ένα σχέδιο ίδρυσης κράτους και συγκεκριμένα το εθνικιστικό και ρατσιστικό μοντέλο του κράτους-έθνους (ulus-devlet ή milli devlet). Επομένως η έννοια του κράτους-έθνους έχει άμεση σχέση με την υπηκοότητα, την αγάπη για το έθνος και τον πολιτισμό εντός μίας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Το τουρκικό πολιτικό-στρατιωτικό κατεστημένο δίνει μεγάλη σημασία στην παραπάνω αρχή δεδομένου ότι αυτή περιλαμβάνεται στο άρθρο 5 του Συντάγματος όπου αναφέρεται το εξής «*Το κράτος της Τουρκίας αποτελεί ένα αδιάσπαστο σύνολο του κράτους και του έθνους, του οποίου η γλώσσα είναι η Τουρκική*».⁴

Ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής του Κεμάλ υπήρξε η ουδετερότητα και η διατήρηση καλών σχέσεων με όλα τα ιδεολογικά στρατόπεδα, τόσο με την ΕΣΣΔ, όσο και με τις φασιστικές χώρες της Ιταλίας και της Γερμανίας και τις καπιταλιστικές δημοκρατίες της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας. Η εφαρμογή της πολιτικής ουδετερότητας από τους διαδόχους του Κεμάλ κράτησε την Τουρκία έξω από το Β΄ΠΠ, προφυλάσσοντας την από τα δεινά του πολέμου, αλλά δεν της επέτρεψε να διεκδικήσει

² Θάνος Ντόκος, *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ, 2001, σελ. 16-18.

³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 25.

⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 25-26.

νέα εδάφη μετά την ήττα των Δυνάμεων του Άξονα. Στις 23 Φεβρουαρίου 1945, η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία, εξασφαλίζοντας έτσι το καθεστώς του ιδρυτικού μέλους του ΟΗΕ.⁵

Η αρχή του Ψυχρού Πολέμου (ΨΠ) συνοδεύτηκε και με αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Η Τουρκία, δέχτηκε σημαντικές πιέσεις από τη Σοβιετική Ένωση, η οποία έθεσε εκ νέου θέμα, αλλαγής του νομικού καθεστώτος των Στενών και επιστροφής περιοχών του Καυκάσου (Καρς και Αρνταχάν) που είχαν δοθεί στην Τουρκία το 1921. Ταυτόχρονα η στρατιωτική αποχώρηση της Μ. Βρετανίας από την Ανατολική Μεσόγειο (πλην Κύπρου) το 1947 δημιούργησε ένα κενό ισχύος το οποίο έσπευσαν να καλύψουν οι ΗΠΑ με την εξαγγελία του δόγματος Τρούμαν⁶. Η Τουρκία δεν είχε άλλη επιλογή από το να επιλέξει την πλευρά της Δύσης, αφενός μεν παραμένοντας συνεπής στο δυτικό προσανατολισμό του Κεμάλ Ατατούρκ και αφετέρου λόγω του κινδύνου από την στρατιωτική υπεροχή της ΕΣΣΔ και των απαιτήσεων αυτής, απέναντί της.⁷

Το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε ως συνέπεια την προσωρινή υποβάθμιση της τουρκικής γεωστρατηγικής θέσης, αφού η Τουρκία δεν χρειαζόταν πλέον να παίζει τον ρόλο του δυτικού στρατηγικού αναχώματος απέναντι στη σοβιετική απειλή. Ωστόσο ο πόλεμος στον Περσικό Κόλπο, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η αναταραχή στα Βαλκάνια δημιούργησαν ένα τρίγωνο αστάθειας και κρίσεων στην περιοχή και διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις για την γεωπολιτική αναβάθμιση της Τουρκίας.⁸ Τα νέα στοιχεία που εμφανίστηκαν στο διεθνές περιβάλλον και στο πεδίο του διεθνούς δικαίου και αντανακλούν τις αλλαγές δύναμης που συμβαίνουν μεταξύ των παγκόσμιων κέντρων ισχύος, δημιούργησαν μια διεθνή πολιτική συγκυρία στην οποία η Τουρκία ήταν αναγκασμένη να επανερμηνεύσει τη διεθνή θέση της. Τα κράτη βάση της θέσης που κατέχουν στο διεθνές σύστημα μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις κατηγορίες ανάλογα με την στρατηγική και τακτική ικανότητα τους. Οι υπερδυνάμεις, οι μεγάλες δυνάμεις, οι περιφερειακές δυνάμεις και τα μικρά κράτη.⁹

⁵ Ντόκος, *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, σελ. 18-19.

⁶ Ντόκος, *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, σελ. 50.

⁷ Ντόκος, *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, σελ. 54.

⁸ Ντόκος, *Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας*, σελ. 54.

⁹ Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Νικόλαος Ραπτόπουλος (μτφ), Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010, σελ. 130

Δόγμα Νταβούτογλου περί Οθωμανισμού.

Θα γίνει μια συνοπτική αναφορά των σημαντικότερων σημείων του βιβλίου του Αχμέτ Νταβούτογλου με τίτλο «*Το Στρατηγικό Βάθος και η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*». Σκοπός είναι η δημιουργία μιας σταθεράς, ενός μέτρου σύγκρισης μεταξύ θεωρίας και πράξης, στο οποίο βασίζονται οι επιλογές της Τουρκίας στην εξωτερική της πολιτική.

Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, μια από τις μεγαλύτερες αδυναμίες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, είναι το γεγονός ότι δεν κατέστη εφικτή η σύνθεση των στρατηγικών και τακτικών επιτευγμάτων, εντός ενός πλαισίου. Αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα να παρεμποδιστεί η πρόοδος της χώρας και να περιοριστεί το πεδίο δράσης της. Η αδυναμία που αντιμετωπίζει η Τουρκία στο κεφάλαιο αυτό, αντανάκλαται στην έλλειψη συνέχειας, εσωτερικής συνοχής και στην ανάπτυξη μιας στρατηγικής θεωρίας, η οποία θα προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και θα λαμβάνει υπόψη της τους ιστορικούς, ψυχολογικούς, πολιτισμικούς και θεσμικούς παράγοντες.¹⁰

Σε ένα δυναμικό διεθνές πλαίσιο οι κοινωνίες που μετέχουν σε μια δυναμική διαδικασία αλλαγής, έχουν κατά βάση τρεις διαφορετικές εναλλακτικές επιλογές, που βασίζονται σε τρεις διαφορετικές ψυχολογίες.¹¹

1. Πρώτον, υιοθετώντας μία «Στατική Στάση», που περιορίζει την ίδια τους την δυναμική, αναμένεται το πέρας του δυναμισμού της διεθνούς δομής και καθυστερεί η αντιμετώπιση όλων των αναγκών για νέους προσδιορισμούς, έως ότου το διεθνές σύστημα επανακτήσει την σταθερότητα του.

2. Δεύτερον, δίχως να νοηματοδοτηθούν τα στοιχεία της ισχύος που εστιάζεται ο δυναμισμός τους, παρασύρονται στη ροή του διεθνούς δυναμισμού.

3. Τρίτον, επιδίδονται στην προσπάθεια μετατροπής της δυναμικότητας τους σε παράμετρο ισχύος στη χοάνη της διεθνούς δυναμικής.

Η ολοκλήρωση του ιστορικού και γεωγραφικού βάθους της Τουρκίας, βάση ενός ορθολογικού σχεδιασμού θα δώσει τη δυνατότητα σε ένα δυναμικό άλμα προς τα

¹⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 92-93.

¹¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 38-39.

εμπρός. Η καθολική μελέτη των διαστάσεων της περιγραφής, της ερμηνείας, της κατανόησης και της κατεύθυνσης των δυναμικών στοιχείων είτε της εσωτερικής δυναμικής της Τουρκίας, είτε της παγκόσμιας, ηπειρωτικής και περιφερειακής κλίμακας της δυναμικής των διεθνών σχέσεων, θα εξασφαλίσει την πλήρωση του κενού στρατηγικής θεωρίας, στην Τουρκία καθώς και στην έκθεση εναλλακτικών απόψεων.¹²

Ο Νταβούτογλου, για να αποδείξει ότι η Τουρκία έχει τη δυναμικότητα που απαιτείται γι' αυτό τον ρόλο, θεωρεί ότι η Ισχύς μιας χώρας είναι αποτέλεσμα της παρακάτω εξίσωσης (Εξίσωση Ισχύος)¹³:

$$I = (\Sigma\Delta + \Delta\Delta) \times (\Sigma N \times \Sigma\Sigma \times \Pi B)$$

Όπου $\Sigma\Delta$ = Σταθερά Δεδομένα ενός κράτους, $\Delta\Delta$ = Δυναμικά Δεδομένα ενός κράτους, ΣN = Στρατηγική Νοοτροπία, $\Sigma\Sigma$ = Στρατηγικό Σχέδιο και ΠB = Πολιτική Βούληση. Αντικαθιστώντας στην εξίσωση Ισχύος τους παρακάτω παράγοντες με τα ισοδύναμά τους:

$$\Sigma\Delta = I\sigma + \Gamma + \Pi\lambda + \Pi\omicron \text{ και } \Delta\Delta = OI + TI + \Sigma I$$

Η εξίσωση ισχύος διαμορφώνεται ως εξής:

$$I = [(I\sigma + \Gamma + \Pi\lambda + \Pi\omicron) + (OI + TI + \Sigma I)] \times (\Sigma N \times \Sigma\Sigma \times \Pi B)$$

Όπου $I\sigma$ = Ιστορία, Γ = Γεωγραφία, $\Pi\lambda$ = Πληθυσμός, $\Pi\omicron$ = Πολιτισμός, OI = Οικονομική Ικανότητα, TI = Τεχνολογική Ικανότητα και ΣI = Στρατιωτική Ικανότητα

Έχοντας ως σημείο αναφοράς τα παραπάνω, ο Νταβούτογλου υποστηρίζει ότι η Τουρκία είναι αδύνατο να σχεδιάσει την εξωτερική πολιτική της στο πλαίσιο των σημερινών της συνόρων λόγω της Οθωμανικής της κληρονομιάς (Ιστορία). Έχει την ευθύνη να μπορεί να επεμβαίνει de facto σε καταστάσεις που δημιουργούνται και εκτός των συνόρων της (Γεωγραφία). Άρα είναι αναγκασμένη να δημιουργήσει μια αμυντική βιομηχανία (Τεχνολογική Ικανότητα) για να παράγει τα μέσα (Στρατιωτική Ικανότητα) που θα της επιτρέψουν να ενεργεί και εκτός συνόρων.¹⁴

Το 19^ο αιώνα, κατά τον οποίο τα μεγάλα κράτη ανέπτυσαν τις κλασικές εθνικές τους στρατηγικές, η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε μια μόνο έγνοια, τη διατήρηση της εσωτερικής ενότητας και την αποτροπή της απώλειας περισσότερων εδαφών. Αυτό προκάλεσε με τον χρόνο, τη μετατροπή μίας στατικής προσέγγισης σε

¹² Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 40.

¹³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 48.

¹⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 83-84.

παράδοση της εξωτερικής πολιτικής, η οποία βασίστηκε στην αμυντική στρατηγική κατά μήκος της μεθορίου.¹⁵ Οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν στα Βαλκάνια, στον Καύκασο και στην Μέση Ανατολή αποτελούν το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα της τακτικής αδράνειας, της εξωτερικής της πολιτικής.¹⁶

Η στρατηγική εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας για τον επόμενο αιώνα, συνοπτικά θα πρέπει να αποβλέπει στην αναδιαμόρφωση των σχέσεων με τα κέντρα ισχύος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές και στη δημιουργία μιας ενδοχώρας (Hinterland) με την οποία θα ενισχυθούν οι μακροπρόθεσμοι πολιτισμικοί, οικονομικοί και πολιτικοί δεσμοί. Υπό αυτή την άποψη η Τουρκία, θα πρέπει να στηρίζει την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής, την οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει στο μέλλον για το σταδιακό άνοιγμα της προς το διεθνές περιβάλλον, μέσω των τακτικών προτεραιοτήτων τριών σημαντικών γεωπολιτικών σφαιρών επιρροής.¹⁷

1. Της Εγγύς Χερσαίας (Βαλκάνια – Καύκασος – Μ. Ανατολή).
2. Της Εγγύς Θαλάσσιας (Αδριατική – Εύξεινος Πόντος – Ανατολική Μεσόγειος – Ερυθρά Θάλασσα – Περσικός – Κασπία).
3. Της Εγγύς στην Τουρκία Ηπειρωτικής περιοχής (Ευρώπη – Βόρεια Αφρική – Νότια, Κεντρική και Ανατολική Ασία).

Το άνοιγμα της Τουρκίας, σε μεγαλύτερης κλίμακας ορίζοντες εξωτερικής πολιτικής, σε περιφερειακό επίπεδο εξαρτάται κατά αρχήν από την αναδιαμόρφωση των σχέσεων της με τους συνοριακούς γείτονες της, που της εξασφαλίζουν την επικοινωνία με την εγγύτερη χερσαία περιοχή. Μια χώρα η οποία ζει συνεχώς κρίσεις με τις όμορες χώρες της, είναι αδύνατο να παράγει περιφερειακές και παγκόσμιες πολιτικές που να αναπτύσσονται πέρα από τα σύνορα της.¹⁸ Η Τουρκία για να μπορέσει να ξεπεράσει το πρόβλημα της έλλειψης εμπιστοσύνης που βιώνει με τους εγγύτερους γείτονές της, πρέπει να ενεργοποιήσει ταυτόχρονα ένα ευρύ σχέδιο ειρήνης και ένα

¹⁵ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 99-100.

¹⁶ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 101-102.

¹⁷ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 193.

¹⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 230.

σχέδιο ανάπτυξης, στο οποίο το κέντρο βάρους θα είναι οι τομείς των οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων.¹⁹

Η πιο σοβαρή δυσκολία στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, εντοπίζεται στην αδυναμία δημιουργίας μιας μακροπρόθεσμης και καλά συντονισμένης στρατηγικής που σχετίζεται με τις θαλάσσιες και υδάτινες αρτηρίες. Από τα ιστορικά δεδομένα προκύπτει προφανώς, ότι μια χώρα που βρίσκεται ακριβώς πάνω στον άξονα Μικράς Ασίας – Βαλκανίων, προκειμένου να γίνει όντως ισχυρή, χρειάζεται να εγκαθιδρύσει την κυριαρχία της πάνω στις θαλάσσιες και υδάτινες αρτηρίες που περιβάλλουν αυτόν τον άξονα.²⁰

Ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι, όπως ελέγχει η Τουρκία μέσω των Στενών τον «παλμό» του στρατηγικού ελαφρού υπογάστριου της Ρωσίας, με τον ίδιο τρόπο και η Ελλάδα μέσω των νησιών του Αιγαίου απέκτησε το ίδιο στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας. Το σημείο με τις μεγαλύτερες πιθανότητες εμπλοκής σε σύρραξη για την Τουρκία, είναι τα νησιά του Αιγαίου που στενεύουν σε σημαντικό βαθμό τον ζωτικό χώρο της και ο λόγος είναι τα ασυγχώρητα λάθη που έγιναν στο παρελθόν, ως συνέπεια της ανυπαρξίας, μιας συνεπούς θαλάσσιας στρατηγικής.²¹

Επίσης ο Νταβούτογλου, εισήγαγε στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας ορισμένες έννοιες όπως, «στρατηγικό βάθος», «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες», «μέγιστο όφελος από τους γείτονες», «προληπτική διπλωματία», «μετριοπαθής ισχύς», «ρυθμική εξωτερική πολιτική», «εξασφάλιση των ισορροπιών μεταξύ ασφάλειας και ανεξαρτησίας», «στρατηγική συνεργασία με τις ομοεθνείς και συγγενικές τουρκικές χώρες προκειμένου να αποκατασταθεί η εικόνα του μεγάλου αδελφού που έχει η Τουρκία στα Βαλκάνια, στον Καύκασο, στην Κεντρική Ασία και στη Μ. Ανατολή».²²

Η Τουρκία προκειμένου να καταστεί «περιφερειακή δύναμη», θα πρέπει να ανοίξει την εξωτερική της πολιτική σε ακόμη πιο ευρύτερους ορίζοντες και να αναδιαμορφώσει πρωτίστως τις σχέσεις της με τους γείτονες της, οι οποίοι θα της εξασφαλίζουν τη διασύνδεση και την επικοινωνία με τον εγγύς χερσαίο χώρο. Για

¹⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 233.

²⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 239.

²¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 244.

²² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 38

παράδειγμα, η Τουρκία που βιώνει ταυτόχρονα κρίσεις και με τη Βουλγαρία και με την Ελλάδα είναι δύσκολο να παράγει μια ενεργητική βαλκανική πολιτική.²³

Για να μειωθούν οι κίνδυνοι εξωτερικής πολιτικής που πηγάζουν από τους γείτονες της Τουρκίας, θα πρέπει να εξασφαλιστεί ένα συγκεκριμένο πεδίο δράσης, που θα αναβαθμίσει το επίπεδο αμοιβαίας εξάρτησης. Οι σχέσεις αμοιβαίας εξάρτησης δημιουργούν μηχανισμούς που ενεργούν υπέρ των χωρών που διατηρούν μια ισορροπημένη προβολή της εξωτερικής πολιτικής τους. Αυτοί οι μηχανισμοί οικονομικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, ρίχνουν την πίεση των εντάσεων που πηγάζουν από τους πολιτικούς μηχανισμούς και εξασφαλίζουν τη δυνατότητα δημιουργίας εναλλακτικών πολιτικών σε περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Τουρκία. Η διεύρυνση και επέκταση των συγκοινωνιών, η εξάπλωση του διασυνοριακού εμπορίου, η αμοιβαία αύξηση ανταλλαγής πολιτιστικών προγραμμάτων και η άρση προβλημάτων σχετικά με τη διευκόλυνση μεταφοράς εργατών, προϊόντων και κεφαλαίων θα εξασφαλίσουν πολλές προϋποθέσεις για την άρση τυχόν προβλημάτων.²⁴

Εγγύς Χερσαίος Χώρος

Βαλκάνια.

Οι τουρκικές και μουσουλμανικές μειονότητες της Βουλγαρίας, της Ελλάδας, της ΠΓΔΜ, του Κοσόβου και της Ρουμανίας, αποτελούν σημαντικούς στόχους της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια. Ο πρώτος στόχος αφορά στην εδραίωση της σταθερότητας στην Βοσνία και την Αλβανία, ενώ ο δεύτερος στόχος αφορά στην δημιουργία ενός διεθνούς νομικού πλαισίου, στην ομπρέλα ασφαλείας του οποίου, θα ενταχθούν οι εθνικές μειονότητες της περιοχής. Εντός αυτού του νομικού πλαισίου η Τουρκία θα πρέπει να έχει ως διαρκή στόχο την απόκτηση του δικαιώματος επέμβασης στα προβλήματα που θα έχουν σχέση με τις μουσουλμανικές μειονότητες των Βαλκανίων. Ως τρανταχτό παράδειγμα ο Νταβούτογλου θεωρεί την επέμβαση στην Κύπρο, η οποία νομιμοποιήθηκε στα πλαίσια ενός τέτοιου νομικού πλαισίου. Η Τουρκία θα μπορέσει να αποκτήσει ένα παρόμοιο δικαίωμα στα Βαλκάνια,

²³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 143-144.

²⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 146.

αν και μόνο εφαρμόσει μια ενεργητική βαλκανική πολιτική, η οποία θα προβάλλει συνεχώς τους πολιτιστικούς και ιστορικούς παράγοντες της Τουρκίας.²⁵

Ο Νταβούτογλου θεωρεί την διαρκή ύπαρξη έντασης με την Ελλάδα, ως ένα παλαιστή βαρέων βαρών, που κάνει προπόνηση με ελαφριά βάρη και αυτό έχει ως αποτέλεσμα, η Τουρκία να μην μπορεί να χρησιμοποιήσει τις ισχυρές δυνατότητες που διαθέτει. Η επικέντρωση της στρατηγικής της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας μόνο πάνω στην Ελλάδα, αποτελεί μια πολύ σοβαρή υποβάθμιση των δυνατοτήτων της. Κατά τα τελευταία εβδομήντα χρόνια, αυτό το γεγονός συρρίκνωσε την ψυχολογία των Τούρκων διπλωματών, τους σχεδιασμούς τους και πάνω από όλα τους ορίζοντές τους, και προκάλεσε σοβαρούς περιορισμούς για την ανάπτυξη περιφερειακών πολιτικών.²⁶ Αυτή η αμοιβαία αδυναμία της Τουρκίας και της Ελλάδος που караδοκεί συνεχώς στις σχέσεις τους με τον ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ και την ΕΕ, αποτέλεσε αντικείμενο πολύς σοβαρής καπήλευσης την κατάλληλη στιγμή από άλλες χώρες. Η Τουρκία που αναγκάστηκε να κατατρώγετε με μια εγγύς απειλή, που την δαιμονίζει συνεχώς, δεν μπόρεσε να ανοίξει τον ορίζοντά της σε δραστηριότητες υψηλού επιπέδου και παγκόσμιες πολιτικές.²⁷

Κεντρική Ασία.

Η Τουρκική πολιτική της Κεντρικής Ασίας, εγκαινιάσθηκε κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο σε ένα κλίμα ταχύτατο και νοσταλγικό, ενώ στη συνέχεια επικράτησε μερικός ορθολογισμός και περίσκεψη. Οπότε πρέπει να επαναξιολογηθεί σε θέματα όπως, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διεθνή θέση της Κεντρικής Ασίας, τη θέση της εν λόγω περιοχής στη γενικότερη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, την ταχεία αλλαγή που σημειώθηκε στην ίδια περιοχή, στον ρόλο που διαδραμάτισε αυτή η αλλαγή στις σχέσεις με την Τουρκία και στην πορεία εξέλιξης των κέντρο-ασιατικών πολιτικών των υπόλοιπων παγκόσμιων και περιφερειακών δυνάμεων.²⁸

Το τέλος του διπολικού συστήματος και η διάλυση της ΕΣΣΔ άλλαξε με ριζοσπαστικό τρόπο τη θέση της Κεντρικής Ασίας στα πλαίσια της διεθνούς

²⁵ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 123.

²⁶ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 147.

²⁷ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 148.

²⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 679.

συγκρότησης ισχύος και των ευρασιατικών ισορροπιών δυνάμεων. Με την κατάρρευση της στατικής γεωπολιτικής ισορροπίας σε ευρασιατική κλίμακα, η σημαντικότερη μεταβολή στη γεωπολιτική της Κεντρικής Ασίας είναι η εμφάνιση ενός σημαντικού πεδίου γεωπολιτικού κενού στις περιοχές διαμόρφωσης της γεωπολιτικής ισορροπίας. Το εν λόγω κενό προσέφερε ένα σημαντικό πεδίο ελιγμών στις περιφερειακές δυνάμεις που δραστηριοποιούνται στα πλαίσια της ευρασιατικής πολιτικής και στις ενδοπεριφερειακές δυνάμεις στους κόλπους της Κεντρικής Ασίας. Η επιρροή που θα αποκτήσουν στην περιοχή, δυνάμεις όπως η Τουρκία, θα εξαρτηθεί από τον ρόλο που θα διαδραματίσουν στην εν λόγω γεωπολιτική αναδιάρθρωση.²⁹

Κατά την εβδομηκονταετή σοβιετική παρουσία στην περιοχή, διαμέσου της ιδεολογικής ανωτερότητας της σοβιετικής ταυτότητας, διάλυσε τις υπό περιφερειακή έννοια, κατώτερες πολιτισμικές ταυτότητες και επιχειρήθηκε να εξαφανισθεί στην κυριολεξία το Ισλάμ, το οποίο είναι εξίσου, μια υπερεθνικού χαρακτήρα θρησκευτική ταυτότητα. Η τουρκική ταυτότητα η οποία λειτουργεί ενωτικά επί τη βάση της γλώσσας, διαμελίστηκε με την εμφάνιση κατώτερων πολιτισμικών ταυτοτήτων, όπως η ουζμπεκική, η τουρκμενική, η καρακαλπακική, η κιργιζική, η καζακική και η ουϊγουρική. Η θρησκευτική ταυτότητα, η εθνική ταυτότητα βασισμένη επί της γλώσσας, η ταυτότητα εθνοκράτους βασισμένη επί των συνόρων και η εθνοτική ταυτότητα μπορούν να ασκούν επιρροή σε διαφορετικά επίπεδα και να εκτελούν χρέη μεσάζοντα σε πολλές πολιτισμικές, πολιτικές και οικονομικές επαφές.³⁰

Το γεγονός ότι η ταχεία και δυναμική αλλαγή της μετα-σοβιετικής κατάστασης στην Κεντρική Ασία, βρήκε την Τουρκία απροετοίμαστη, αποτέλεσε εμπόδιο τόσο για την εμφάνιση ορθολογικών και σχεδιασμένων αντιδράσεων κατά την διαδικασία της, φορτισμένης με κρίσεις, μετάβασης που σημειώθηκε στην περιοχή, όσο και για την εγκαθίδρυση ενός συντονισμού, μεταξύ της κέντρο-ασιατικής πολιτικής και των λοιπών περιφερειακών πολιτικών. Πρωτίστως δεν έχει εξεταστεί επαρκώς, η θέση και η σημασία της Κεντρικής Ασίας, στα πλαίσια της γενικής στρατηγικής της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.³¹

Ο τρόπος με τον οποίο θα εκδηλώνονται οι παγκόσμιες ισορροπίες ΗΠΑ-ΕΕ-Ρωσίας στην Κεντρική Ασία θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις πολιτικές της

²⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 683.

³⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 695.

³¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 729.

Τουρκίας που αφορούν την εν λόγω περιοχή. Σε περίπτωση που η Τουρκία ακολουθήσει επιτυχώς τον ρυθμό και τις αλλαγές σε αυτές τις παγκόσμιες ισορροπίες μπορεί να αποκτήσει μια θέση περιφερειακής δύναμης, ικανής να επηρεάσει τις ανακατατάξεις ισχύος, που λαμβάνουν χώρα στην Κεντρική Ασία.³²

Οι χώρες της Κεντρικής Ασίας που στερούνται διέξοδο στη θάλασσα, έχουν τέσσερις εναλλακτικές επιλογές για να ανοιχτούν στον κόσμο:³³

1. Βόρεια της Κασπίας θάλασσας μέσω της Ρωσίας να καταλήξουν στην Ευρώπη και στον Ατλαντικό.
2. Ανατολικά μέσω της Κίνας να φτάσουν στον Ειρηνικό.
3. Νοτίως μέσω του Αφγανιστάν και διαμέσου της Ινδίας και του Πακιστάν να καταλήξουν στον Ινδικό ωκεανό.
4. Νότια της Κασπίας θάλασσας μέσω του Ιράν και της Τουρκίας να καταλήξουν στην Μεσόγειο.

Η Τουρκία επιχείρησε να θέσει την κέντρο-ασιατική εξωτερική πολιτική της, σε ένα άξονα που τελούσε σε συμφωνία με τις στρατηγικές επιλογές των παγκόσμιων δυνάμεων του διεθνούς συστήματος, πρωτίστως των ΗΠΑ. Αυτή η τοποθέτηση εξωτερικής πολιτικής, δημιούργησε εντάσεις τόσο με την Ρωσία, όσο και με το Ιράν εξαιτίας της πεποίθησης για την ασφάλεια που θα παρείχε η εξωτερική στήριξη από τις παγκόσμιες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος. Ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι, είναι ανεπίτρεπτο για την Τουρκία, η οποία επιθυμεί να εγκαθιδρύσει χερσαία σύνδεση με την Κεντρική Ασία και να καταστεί περιφερειακή δύναμη, είτε να συγκρούεται ταυτόχρονα με τη Ρωσία και το Ιράν, είτε να ζει συνεχώς εντάσεις με μια από αυτές τις χώρες.³⁴

Η Πολιτική της Τουρκίας που σχετίζεται με τον Καύκασο, την Κασπία και την Κεντρική Ασία, πρέπει να διέπεται από τρεις βασικές αρχές. Η πρώτη αρχή αφορά στη βαθμιαία ενδυνάμωση των σχέσεων της με τις Δημοκρατίες του Βορείου Καυκάσου, που βρίσκονται εντός της Ρωσικής Ομοσπονδίας, προκειμένου να εξασφαλισθεί η διασύνδεση της Κασπίας με την Μαύρη Θάλασσα μέσω αυτών των Δημοκρατιών. Η

³² Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 735.

³³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 738.

³⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 740-742.

δεύτερη αρχή αφορά στην εξασφάλιση σχέσεων, μιας δυναμικής και λογικής οικονομικής συνεργασίας με το Ιράν, με το οποίο υπάρχουν ιδεολογικές εντάσεις, προκειμένου να εξισορροπηθεί η επίδραση της Ρωσίας στην Κεντρική Ασία και στον Καύκασο. Τέλος, η τρίτη αρχή αφορά στην ενθάρρυνση κάθε είδους συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Κεντρικής Ασίας.³⁵

Μέση Ανατολή.

Τα σύνορα στη Μέση Ανατολή θυμίζουν ένα τοίχο που έχει κατασκευαστεί με ένα πολύ κακό τρόπο, «Οι διεθνείς παράγοντες φοβούμενοι μην καταπλακωθούν, δεν επιθυμούν να μετακινήσουν μεμονωμένους λίθους του τοίχου, αλλά επιδιώκουν την ταυτόχρονη μετακίνηση διαφόρων πετρών ώστε να του δώσουν νέο σχήμα».³⁶ Ο ορισμός Μέση Ανατολή προσδιορίζει τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ των περιοχών του Νείλου και της Μεσοποταμίας, εκτεινόμενο από την Αίγυπτο ως την Περσία και υπό την ευρύτερη έννοια, την περιοχή που εκτείνεται από το Μαρόκο έως το Πακιστάν, δηλαδή με άλλα λόγια από τον Ατλαντικό ωκεανό ως τον Γάγγη ποταμό. Ταυτόχρονα ο ίδιος όρος, όσον αφορά σε πολιτισμό και στην γεωπολιτισμική περιοχή, αναπέμπει στην Ισλαμική ταυτότητα, ενώ στο πεδίο γεωοικονομικών πηγών στο πετρέλαιο. Ενώ όσον αφορά στη γεωγραφική θέση, παραπέμπει στην άνυδρη στέπα, στο κλίμα της ερήμου και σε ότι έχει σχέση με την στρατηγική, στον κεντρικό άξονα της παράκτιας παριμέτρου (Rimland).³⁷

Όταν προσεγγίζουμε την Μέση Ανατολή γεωπολιτικά, η περιοχή αυτή καλύπτει τις δυνατότητες βάσεων, κάθε είδους επέμβασης στην Ευρασία, των βασιζόμενων στην Rimland (παράκτια ζώνη) δυνάμεων. Η παράκτια ζώνη αποτελείται από τις χερσονήσους Κορέας-Κίνας-Ινδοκίνας-Ινδίας-Αραβίας-Μικράς Ασίας-Βαλκανίων-Ιταλίας-Ιβηρικής και Σκανδιναβίας, οι οποίες περικυκλώνουν την Ευρασία. Η Μέση Ανατολή επηρεάζει από το κέντρο της Rimland, τις χερσονήσους Αραβική και Μικρά Ασία και έμμεσα μέσω θαλάσσης, τις χερσονήσους Ιταλίας και Ιβηρικής. Επίσης η Μέση Ανατολή αποτελεί για τις ΗΠΑ και την Αγγλία, στις οποίες προέχει η θάλασσα, αφενώς μία αμυντική ζώνη, η οποία δεν πρέπει να εγκαταλειφθεί στην κυριαρχία της

³⁵ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 181.

³⁶ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 487-488.

³⁷ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 488-489.

αντίπαλης ισχύος και αφετέρου υπήρξε η βάση της στρατηγικής κυριαρχίας, επιθετικού χαρακτήρα, όσον αφορά στα ενδότερα της Ευρασίας και στις περιφερειακές θάλασσες.³⁸

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η εξάλειψη των σφαιρών επιρροής, οι οποίες πήγαιναν από τις ανώτερου επιπέδου αμυντικές ομπρέλες, προσδιοριζόμενες σε επίπεδο υπερδυνάμεων, ενώ από τη μία επηρέασε την οπτική των λοιπών παγκόσμιων δυνάμεων, των οποίων η βαρύτητα στις διεθνείς σχέσεις προς την περιοχή άρχισε να αυξάνει, από την άλλη διεύρυνε το πεδίο ελιγμών των άλλων περιφερειακών δυνάμεων, οι οποίες διαθέτουν την ικανότητα να αναπτύξουν περιφερειακής κλίμακας στρατηγικές. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την πύκνωση των αντιπαραθέσεων στρατηγικών συμφερόντων και την αύξηση των πιθανοτήτων για χαμηλού επιπέδου συγκρούσεις.³⁹ Οι ΗΠΑ έχοντας υπολογίσει τους κινδύνους που θα μπορούσαν να προκύψουν από την γεωπολιτική αβεβαιότητα, επιθυμώντας να διασφαλίσουν τη δραστηριότητα τους στην περιοχή και λόγω της διαφαινόμενης επιθυμίας του Ιράκ για εκμετάλλευση των αναταράξεων στην περιοχή, εγκαινίασαν μια προσπάθεια αναδιάρθρωσης του παγκόσμιου συστήματος. Ο πόλεμος του Κόλπου, αφενός εξέφρασε την συν τελούμενη αλλαγή στην περιοχή και αφετέρου κατέστησε αναγκαίο τον εκ νέου σχεδιασμό των στρατηγικών επιλογών όλων των δυνάμεων που εμπλέκονται στην περιοχή.⁴⁰

Με την ίδρυση και εξάπλωση του ισλαμικού πολιτισμού, η Μέση Ανατολή εντάχθηκε υπό μια πολιτική αρχή και έκτοτε έγινε γενικά αποδεκτή ως ο γεωγραφικός χώρος της περιοχής του Ισλαμικού πολιτισμού. Η ταύτιση της περιοχής με την Ανατολή και το Ισλάμ στους δυτικούς ιστορικούς και γεωγραφικούς ορισμούς είναι αποτέλεσμα αυτής της γεωπολιτισμικής ολοκλήρωσης. Οι αιώνες της Οθωμανικής κυριαρχίας στη Μέση Ανατολή αποτέλεσαν μια ιστορική περίοδο κατά την οποία παράλληλα προς την δεσπόζουσα ταυτότητα του ισλαμικού πολιτισμού της περιοχής διαφυλάχτηκε και η πολιτισμική και θρησκευτική της ποικιλομορφία.⁴¹ Είναι σημαντική η ικανότητα της Τουρκίας, η οποία κατέχει την Οθωμανική ιστορική κληρονομιά και για πέντε αιώνες διατήρησε τον πλούσιο γεωπολιτισμικό χάρτη της

³⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 490-491.

³⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 491-492.

⁴⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 492-493.

⁴¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 494-495.

περιοχής σε μια σταθερή τάξη, μειώνοντας στο ελάχιστο τους πολιτικούς κινδύνους, να κάνει χρήση αυτής της κληρονομιάς ως στρατηγικού στηρίγματος, όχι μόνο από την άποψη των περιφερειακών πολιτικών της Τουρκίας, αλλά και από την άποψη της εγκαθίδρυσης μιας δίκαιης και μόνιμης τάξης πραγμάτων.⁴²

Στη μετακίνηση των διεθνών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων από την Ασία προς την Ευρώπη, η αυξημένη ανάγκη για πηγές ενέργειας, ως γεγονός που αφορά άμεσα και την Βιομηχανική επανάσταση, μετέτρεψε το πετρέλαιο σε στρατηγικό μέσο και τη Μέση Ανατολή σε πεδίο στρατηγικού ανταγωνισμού ως βασικού προμηθευτή του εν λόγω μέσου.⁴³ Ο χάρτης της Μέσης Ανατολής, ο οποίος βασίζεται στις διαχωριστικές γραμμές της αποικιοκρατικής περιόδου και έχει τεχνητά σύνορα, είχε ως στόχο την αποφυγή της συγκέντρωσης όλων των υδάτινων πόρων και πετρελαϊκών πηγών σε ένα μοναδικό πολιτικό μόρφωμα.⁴⁴ Η Τουρκία, η οποία είναι από τις κυριότερες χώρες που επηρεάστηκαν από την πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του '70 και η οποία αναγκάστηκε να υπομείνει τις στερήσεις πετρελαίου στα τέλη της ίδιας δεκαετίας, ήταν μία από τις χώρες που υπέστησαν τις σοβαρότερες οικονομικές απώλειες από τον πόλεμο του Κόλπου την δεκαετία του '90.⁴⁵ Η νέα αυτή στρατηγική κατάσταση καθιστά αναγκαία την επανεξέταση του Σχεδίου Νοτιοανατολικής Μικράς Ασίας (GAP⁴⁶), το οποίο είναι από τα σημαντικότερα σχέδια της Τουρκίας, καθώς και των υδάτινων πόρων που σχετίζονται άμεσα με το εν λόγω σχέδιο.⁴⁷

Ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι, η πολιτική βόρειας Μέσης Ανατολής της Τουρκίας και οι ισορροπίες Τουρκίας-Συρίας-Ιράκ, τις οποίες οφείλει να παρακολουθεί, πρέπει να αξιολογηθούν στο πλαίσιο του πεδίου στρατηγικής αλληλεπίδρασης της εγγύς χερσαίας περιοχής αποτελούμενης από τα Βαλκάνια, τον Καύκασο και τη Μέση Ανατολή.⁴⁸ Η Τουρκία οφείλει να υιοθετήσει μια προσέγγιση που θα της επιτρέψει να παρακολουθεί τις κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές αλλαγές στους κόλπους των αραβικών κοινωνιών, ως περίοδο προετοιμασίας της διπλωματίας της.⁴⁹

⁴² Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 498.

⁴³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 501.

⁴⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 505.

⁴⁵ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 504.

⁴⁶ <http://www.gap.gov.tr/en/gap-page-1.html>

⁴⁷ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 506.

⁴⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 595.

⁴⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 620.

Εγγύς Θαλάσσιος Χώρος

Όσον αφορά την Μαύρη θάλασσα και στις θαλάσσιες οδούς προς αυτήν, η Τουρκία δεν πρέπει να περιοριστεί μόνο στο στρατιωτικό πεδίο. Πρέπει να χρησιμοποιηθεί μια πιο δραστική μέθοδος για ένα οικονομικό άνοιγμα, ειδικά σε αυτήν την περιοχή. Κατόπιν τούτου πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τις θαλάσσιες συγκοινωνίες πέραν των συνόρων, αξιολογώντας από οικονομικής άποψης, τις θαλάσσιες οδούς που συνδέουν αυτήν την θαλάσσια λεκάνη με τις εσωτερικές στέπες. Έτσι η Τουρκία θα αποτελεί τον παίκτη κλειδί, σε μια γραμμή συγκοινωνιών που θα συνδέει την περιοχή της Ανατολικής Μαύρης Θάλασσας, την Ανατολική Ευρώπη και τις Στέπες της Ασίας, με την Μ. Ανατολή και τον Ινδικό Ωκεανό.⁵⁰

Ο Νταβούτογλου θεωρεί ότι, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προκάλεσε σημαντική αλλαγή και στα Στενά. Αυτός ο θαλάσσιος διάδρομος αποτελεί πέραν του χαρακτηριστικού του ως γραμμής γεωπολιτικής διάκρισης, γραμμή γεωοικονομικής και γεωπολιτιστικής αλληλεπίδρασης.⁵¹ Η Τουρκία δεν θα εμποδίσει τις διεθνείς ειρηνικές διελεύσεις που γίνονται μέσω των Στενών, ωστόσο προκειμένου να μπορέσει να εξασφαλίσει τη δική της ασφάλεια, θα έρθει αντιμέτωπη με την αναγκαιότητα νομιμοποίησης, μιας νέας διπλωματικής τακτικής και λόγου που βρίσκεται σε εξέλιξη.⁵² Η χρησιμοποίηση από την Τουρκία, μιας νέας σταθερής στρατηγικής και μιας καλά προετοιμασμένης διπλωματίας θα μπορέσει να προσδώσει σε αυτήν την πηγή, στρατηγικών πλεονεκτημάτων, μια μεγάλη και μια νέα μακροπρόθεσμη στρατηγική αξία.⁵³

Το Αιγαίο και η Κύπρος μετά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσαν δύο σημαντικά στοιχεία της ημερήσιας διάταξης, τα οποία αφορούν στον εγγύς θαλάσσιο χώρο της Τουρκίας και των οποίων η σημασία δεν μειώθηκε ποτέ. Με την αύξηση της στρατηγικής επιρροής αυτών των περιοχών, τα δύο αυτά στοιχεία άρχισαν να αναδεικνύονται όχι μόνο σε τοπικά προβλήματα αλλά και σε προβλήματα που επηρεάζουν άλλες περιοχές. Κατόπιν τούτου, η Τουρκία δεν πρέπει να τα θεωρήσει ως δευτερεύοντα προβλήματα, αλλά αντιθέτως θα πρέπει να τα εντάξει στα γενικά πλαίσια

⁵⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 163.

⁵¹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 54.

⁵² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 55

⁵³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 169.

της επικράτειας της Ανατολικής Μεσογείου, που εκτείνεται από την Αδριατική Θάλασσα στον κόλπο της Αλεξανδρέττας και στην διώρυγα του Σουέζ. Οι πύλες εξόδου της Τουρκίας προς τον κόσμο είναι σημαντικά περιορισμένες διότι είναι απομονωμένη από το Αιγαίο και περικυκλωμένη στον νότο από την Κυπριακή Δημοκρατία.⁵⁴

Ο Νταβούτογλου για τον Περσικό κόλπο και την Λεκάνη της Ινδίας, έχει την άποψη ότι ο Περσικός Κόλπος αποτελεί μια λεκάνη που ενώνει δύο άλλες σημαντικές θαλάσσιες περιοχές, οι οποίες θα μπορέσουν να μεταμορφώσουν την περιφερειακή και παγκόσμια ενεργή παρουσία της Τουρκίας σε αντίστοιχη διηπειρωτική.⁵⁵ Οι παράκτιες χώρες του Περσικού Κόλπου δεν θεωρούν την Τουρκία, σαν μια σημαντική δύναμη της περιοχής αλλά και τα παγκόσμια κέντρα ισχύος δεν προσέγγισαν την Τουρκία ως μια διαπραγματευτική πλευρά.⁵⁶ Η Τουρκία κατά την οικονομική έκρηξη της δεκαετίας του '80 οικοδόμησε ορθολογικές σχέσεις με την περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου. Υπό αυτήν την έννοια δεν πρέπει να λησμονηθούν τα πλεονεκτήματα που εξασφάλισε ο πετρελαιοαγωγός Κιρκούκ – Γιουμουρταλίκ. Για αυτό, η πραγματοποίηση μέσω της Τουρκίας της διασύνδεσης του Περσικού Κόλπου με την Ανατολική Μεσόγειο πρέπει να διατηρηθεί ως μια στρατηγική προτεραιότητα που δεν θα πρέπει να εγκαταλειφτεί.⁵⁷

Στρατηγικοί δεσμοί της Τουρκίας (NATO, ΗΠΑ, ΟΗΕ, ΕΕ)

Κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Ουάσιγκτον, που πραγματοποιήθηκε στην 50^η επέτειο ίδρυσης του NATO, αποφασίστηκε αφενός η διεύρυνση του οργανισμού με την ένταξη των νέων κρατών και αφετέρου, η αύξηση του πεδίου ευθύνης σε βάθος. Βάση του νέου ορισμού της στρατηγικής αποστολής του NATO, είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας των ΗΠΑ, να προσαρμόσουν στις μεταψυχροπολεμικές συνθήκες, τους διεθνείς θεσμούς και τις συμμαχικές δυνάμεις που τελούσαν υπό τον έλεγχο τους.⁵⁸ Η Τουρκία είναι αναγκασμένη κατά την μετάβαση στην δυναμική αυτή περίοδο, όπου έρχονται στο προσκήνιο μεταβαλλόμενες συμπεριφορές αναφορικά με τη συμμαχία,

⁵⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 169-170.

⁵⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 65.

⁵⁶ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 180.

⁵⁷ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 181.

⁵⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 347.

να δημιουργήσει το θεωρητικό και πολιτικό υπόβαθρο μιας μονιμότερης πολιτικής, η οποία θα προωθεί τα δικά της στρατηγικά συμφέροντα σε σχέση με το ΝΑΤΟ.⁵⁹ Η σημασία που φέρει το ΝΑΤΟ στους ορισμούς στρατηγικής της Τουρκίας μπορεί να εξεταστεί στους παρακάτω τομείς:

Στην παγκόσμια στρατηγική αποστολή του ΝΑΤΟ.

Ο ρυθμιστικός και προστατευτικός ρόλος που επεδίωξε να αναλάβει αυτή την περίοδο το ΝΑΤΟ, καθιστά αναγκαία την ενίσχυση του στρατηγικού βάθους αυτού του οργανισμού κυρίως επί των γεωπολιτικών αξόνων που περικυκλώνουν και τέμνουν την Ευρασία στην κατεύθυνση Ανατολής – Δύσης και Βορρά – Νότου. Η Τουρκία κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στον προσδιορισμό της νέας παγκόσμιας στρατηγικής αποστολής του ΝΑΤΟ εξαιτίας της θέσης της χώρας που βρίσκεται είτε επί του άξονα της περιφερειακής ζώνης (Rimland) που περιβάλλει την Ευρασία στην κατεύθυνση Ανατολής – Δύσης, είτε τέμνοντας την στην κατεύθυνση Βορρά – Νότου, επί των θαλασσιών και διηπειρωτικών ζωνών αλληλεπίδρασης οι οποίες μπορούν να επέμβουν στους στρατηγικούς άξονες των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας που εγκαθιδρύουν χειρσαίους συνδέσμους μεταξύ των αχανών στεπών και των θερμών θαλασσών.⁶⁰

Το ΝΑΤΟ και οι σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ.

Οι περίοδοι κρίσεων μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ και οι διαρκώς αυξανόμενες εντάσεις, μετέτρεψαν το ΝΑΤΟ στο σημαντικότερο στρατηγικό όχημα της πρώτης στις σχέσεις της με τη Δύση. Κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο οι σχέσεις Τουρκίας-ΝΑΤΟ άρχισαν να αντιμετωπίζονται ως φυσική προέκταση των σχέσεων Τουρκίας-ΗΠΑ. Η πιθανότητα επέκτασης των ανατολικών συνόρων της ΕΕ προς την κατεύθυνση Βορρά-Νότου ως τον άξονα Ρωσία, Ουκρανία και Τουρκία στην περίπτωση που η ΕΕ εξακολουθήσει να επεκτείνεται προς Ανατολάς θα μετατρέψει τις σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ, Τουρκίας-Ρωσίας και Ρωσίας-ΗΠΑ σε σημαντικά στοιχεία

⁵⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 348.

⁶⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 357-358.

των ευρασιατικών ισορροπιών. Το γεγονός ότι η Τουρκία θα είναι η μοναδική μη χώρα-μέλος της ΕΕ στα ανατολικά σύνορα του ευρωπαϊκού θεσμού, ενώ είναι χώρα-μέλος του ΝΑΤΟ, θα εντάξει τη χώρα αυτή στο πεδίο αλληλεπίδρασης των ισορροπιών των ΗΠΑ-Ρωσίας-ΕΕ.⁶¹

Το ΝΑΤΟ και οι σχέσεις Τουρκίας-Ευρώπης.

Το Ευρωπαϊκό εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας, ενώ άφηνε την Τουρκία εκτός λήψης απόφασης, προέβλεπε μέσω των μηχανισμών του ΝΑΤΟ, στην πράξη τη συμμετοχή της Τουρκίας στην ευθύνη για την υλοποίηση των στρατηγικών αποφάσεων που έχουν ληφθεί από τους συμμάχους. Η παρεμπόδιση αυτής της κατάστασης και η εξέλιξη της Τουρκίας σε χώρα με δικαίωμα λόγου στα ευρωπαϊκά πράγματα εξαρτάται από την ικανότητα της Τουρκίας να αναπτύξει μια αυτόνομη στρατηγική Ανατολικής Ευρώπης και Βαλκανίων καθώς και μια νατοϊκή πολιτική που θα είναι εναρμονισμένη με αυτή τη στρατηγική.⁶²

Τα σχέδια διεύρυνσης του ΝΑΤΟ και η Τουρκία.

Το πιο ευαίσθητο σημείο στην αναδιάρθρωση του ΝΑΤΟ είναι τα σχέδια διεύρυνσης του οργανισμού προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η Τουρκία είναι αναγκασμένη να κάνει μια σοβαρή προετοιμασία αναφορικά με τα μελλοντικά σχέδια περί της διεύρυνσης και να κατέχει μια κεντρική θέση στην εφαρμογή τους. Η διεύρυνση του ΝΑΤΟ προς την Ανατολική Ευρώπη αναφορικά με την βαρύτητα της Τουρκίας στους κόλπους της συμμαχίας έχει δύο επιδράσεις, μια θετική και μια αρνητική. Η θετική αναφέρεται στην απόκτηση της Τουρκίας στενότερων επαφών με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, γεγονός που θα μπορούσε μελλοντικά να συμβάλει στην εμφάνιση ενός κλίματος εξωτερικής πολιτικής καταλλήλου προς εκμετάλλευση από την Τουρκία. Η αρνητική επίδραση είναι ότι η αύξηση των χωρών, οι οποίες γειτονεύουν γεωγραφικά στη συμμαχία, έχει

⁶¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 359-362.

⁶² Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 362-363.

ως συνέπεια τη μείωση της ικανότητας της Τουρκίας να αξιοποιήσει τη γεωπολιτική της αξία.⁶³

Γεωπολιτική στρατηγική της Τουρκίας

Η Τουρκία η οποία κληρονόμησε την Οθωμανική Αυτοκρατορία, σε κάθε προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της αξίας της και ειδικά μετά τον Β΄ ΠΠ, έθετε πάντα ως σημείο αναφοράς το ιστορικό και γεωγραφικό της βάθος. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, οι έννοιες οικονομικο-πολιτικός, γεωπολιτικός, γεωπολιτισμικός, γεωοικονομικός και γεωστρατηγικός άρχισαν να χρησιμοποιούνται πολύ συχνά, με αποτέλεσμα να καταλήξουν να θεωρούνται ως παράμετροι ισχύος ενός κράτους⁶⁴.

Οι κύριοι παράγοντες που προσδιορίζουν τη γεωπολιτική και γεωστρατηγική παράμετρο ισχύος είναι η γεωγραφική θέση της χώρας, τα πολιτικά-οικονομικά-κοινωνικά της δεδομένα, η στρατιωτική της ισχύς και η παρουσία της στο διεθνές περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια πολύ σημαντική αλλαγή στην τουρκική εξωτερική πολιτική. Κύριο στοιχείο αυτής της αλλαγής είναι ότι η Τουρκία, αποφάσισε να παραιτηθεί από την στρατηγική της διαχείρισης των κρίσεων που δημιουργούνται και επικέντρωσε την πολιτική της στο όραμα. Η Τουρκία θεωρεί ότι είναι μία χώρα που εγκαθιδρύει την τάξη στον περίγυρό της και η οποία μπορεί να παρεμβαίνει δραστικά. Το συμφέρον της Τουρκίας επιτάσσει τη δημιουργία ενός νέο-οθωμανικού προφίλ, το οποίο ικανοποιεί εν μέρει την αναζήτηση ταυτότητας των Τούρκων του 21^{ου} αιώνα, εντός ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου περιφερειακού και παγκόσμιου περιβάλλοντος και στηρίζεται στις ακόλουθες αρχές⁶⁵:

1. Υποστήριξη της ιδεολογίας του παντουρκισμού.
2. Ανάλυση ηγετικού ρόλου σε περιφερειακό επίπεδο.
3. Ανάλυση διαμεσολαβητικού ρόλου στον χώρο της Μέσης Ανατολής και γενικότερα στο σύνολο του ισλαμικού κόσμου.
4. Επίλυση διμερών προβλημάτων με γειτονικές χώρες, ειδικά όσων αυξάνουν το γόητρο και προωθούν τα συμφέροντα της Τουρκίας.

⁶³ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 363-365.

⁶⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 33

⁶⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 34

5. Εκμετάλλευση της γεωστρατηγικής θέσης της Τουρκίας ως ενεργειακής πύλης προς την δύση.

Στην Ελλάδα έχει προβληθεί κατά κόρον ο όρος «σχέση μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες», πλην όμως η άποψη του Νταβούτογλου για την μετάπλαση του όρου αυτού σε «σχέση μεγίστου οφέλους» έχει τελείως αγνοηθεί. Η ωφελμιστική προσέγγιση του Νταβούτογλου δεν είναι καινούργια στις διεθνείς σχέσεις, καθόσον αυτές δεν διαμορφώνονται από φιλίες αλλά από συμφέροντα. Εξίσου σημαντική και ενδεικτική των νέων τάσεων της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής είναι και η άποψη του, περί των υποχρεώσεων της Τουρκίας όχι μόνον έναντι των 70 εκατομμυρίων κατοίκων της, αλλά ακόμη και έναντι σε αυτούς που κατοικούν σε εδάφη όπου στο ιστορικό παρελθόν υπήρχαν Τούρκοι⁶⁶. Το τελευταίο διάστημα η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας δραστηριοποιήθηκε ως επί το πλείστον στην Μ. Ανατολή με αποτέλεσμα αυτή η αλλαγή πλεύσης να δημιουργήσει υποψίες στο εξωτερικό, ενώ στο εσωτερικό της Τουρκίας προκλήθηκαν οι φόβοι ότι αυτό θα αποτελούσε αντικείμενο κερδοσκοπίας από κέντρα που επιβουλεύονται τα συμφέροντα της Τουρκίας. Ειδικά στις πρωτεύουσες της δύσης αυτές οι εξελίξεις σχολιάστηκαν ως απόκλιση και απομάκρυνση της παραδοσιακής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας από την δύση.⁶⁷

Υπό το πρίσμα της παραπάνω θεώρησης, από συγκεκριμένους παράγοντες περί απόκλισης της πολιτικής της από την δύση, είναι φανερό ότι η Τουρκία θέλει να επιδείξει μια στρατηγική η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τα σημαντικά εκείνα στοιχεία που τη διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα κράτη. Η Τουρκία η οποία δημιουργήθηκε στη βάση του ιστορικού και γεωπολιτικού παρελθόντος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και υπεισήλθε στην κληρονομιά της, δεν επιθυμεί να σχεδιάσει την άμυνά της αποκλειστικά στο πλαίσιο των συνόρων που κατέχει.⁶⁸ Η Τουρκία από γεωπολιτικής πλευράς βρίσκεται στην κεντρική θέση ευρύτατων περιοχών. Σε ορισμένες από αυτές υπάρχουν διενέξεις για την κυριαρχία των κέντρων χερσαίας και θαλάσσιας ισχύος, με κατευθύνσεις Ανατολή – Δύση και Βορράς – Νότος. Στην κατεύθυνση Ανατολή – Δύση η χερσόνησος της Ανατολίας αποτελεί τον

⁶⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 36

⁶⁷ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 37

⁶⁸ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 83

πιο σημαντικό κρίκο μεταξύ των στρατηγικών χερσονήσων που περιβάλλουν την Ευρασία.⁶⁹

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τον γεωπολιτικό αυτό παράγοντα, ως ένα μέσο διεύρυνσης της διαπραγματευτικής της ισχύος και του κύρους της στο πλαίσιο μιας συμμαχίας η οποία αποδέχτηκε ότι η Τουρκία αποτελούσε μια περιφερειακή δύναμη σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο.⁷⁰ Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη δημιουργία του νέου διεθνούς περιβάλλοντος, ο γεωπολιτικός ρόλος της Τουρκίας έπρεπε να επαναξιολογηθεί. Σε μια περίοδο όπου αλλάζουν δυναμικά οι παγκόσμιες και περιφερειακές ισορροπίες, πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες ενέργειες, ώστε να διατηρηθεί το γεωπολιτικό status quo, διαφορετικά θα έλθει κάποια χρονική στιγμή που τα γεωπολιτικά πλεονεκτήματα της Τουρκίας θα ατονήσουν. Η γεωπολιτική θέση αποτελεί ένα δραστικό μέσο ιδιαίτερης αξίας για τη στρατηγική που θα εφαρμοσθεί στην εξωτερική πολιτική.⁷¹

Τονίζεται ιδιαίτερα ότι η εστίαση της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στα πεδία γεωπολιτικής επιρροής άρχισε να υλοποιείται από το 1992 με τον Τουρκικό Οργανισμό Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΤΙΚΑ⁷²), του οποίου ο ρόλος αναβαθμίστηκε το 1999 με την απευθείας υπαγωγή του στην πρωθυπουργία. Έχει ως αποστολή την ανάπτυξη προγραμμάτων οικονομικής, εμπορικής, τεχνολογικής, πολιτιστικής, κοινωνικής και εκπαιδευτικής συνεργασίας τόσο με τουρκόφωνα, όσο και με γειτονικά με την Τουρκία κράτη. Ως εκ τούτου διαπιστώνεται ότι η Άγκυρα χρησιμοποιεί τον ΤΙΚΑ ως ένα οργανισμό διείσδυσης στις κοινωνίες ενός γεωγραφικού χώρου που εκτείνεται σε τρεις ηπείρους (Ευρώπη – Ασία – Αφρική) και σε 37 χώρες.⁷³

Μετά τις τελευταίες εξελίξεις, η τουρκική κοινωνία εισήλθε σε μια πολύ δυναμική περίοδο ειδικά στον εγγύς χερσαίο χώρο.⁷⁴ Η Τουρκία, λόγω της γεωπολιτικής της αξίας, αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα σε μια περιοχή, όπου οι ενεργειακοί πόροι θεωρούνται ως η κύρια αιτία επιβαρύνσεως του περιφερειακού συστήματος ασφαλείας. Η μελλοντική γεωστρατηγική αξία και ο ρόλος της Τουρκίας

⁶⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 116

⁷⁰ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 116

⁷¹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 117

⁷² <http://www.tika.gov.tr/en>

⁷³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 42

⁷⁴ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 149.

θα επηρεασθούν κυρίως από την γεωπολιτική των αγωγών, τις επιδιώξεις και τον ρόλο της Ρωσίας, τις σχέσεις Ρωσίας – ΗΠΑ και Ιράν – ΗΠΑ, την πλήρη επίλυση της αραβο-ισραηλινής διαμάχης, τις εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ, την πιθανή δημιουργία Κουρδικού κράτους, την εξάπλωση του Ισλαμικού φονταμενταλισμού και μια σειρά άλλων παραγόντων.⁷⁵

Οι απόψεις αυτές εμφανίζονται ως καινοφανής, πλην όμως θα πρέπει να σημειωθεί ότι εμφανίζονται σε μια περίοδο όπου η άνοδος της τουρκικής ισχύος στο σύνολό της έφτασε σε τέτοιο επίπεδο, που ήταν μάλλον φυσικό να αναμένεται, ότι θα επέφερε μια αλλαγή στην τουρκική εξωτερική πολιτική. Συγκεκριμένα η Τουρκία αποτελεί πλέον μια σημαντική στρατιωτική δύναμη, ενώ ο πληθυσμός της από 13 εκατομμύρια το 1923 ανήλθε σε 24 εκατομμύρια το 1955 και κατέληξε το 2009 σε 72.561.312. Παράλληλα το Α.Ε.Π της χώρας (742 δις. δολάρια) ανήλθε σε επίπεδα που εξ αντικειμένου κατατάσσουν την χώρα αυτή μεταξύ των αναδυόμενων περιφερειακών δυνάμεων, ενώ σε γεωπολιτικό επίπεδο αποτελεί έναν κεντρικό ενεργειακό κόμβο με τη διέλευση των αγωγών ενέργειας. Το γεγονός τούτο προσδίδει ακόμη μεγαλύτερη σημασία στον γεωπολιτικό χώρο της Τουρκίας.⁷⁶ Η ενεργειακή στρατηγική της Άγκυρας, της οποίας η σημασία έχει αναβαθμιστεί τα τελευταία χρόνια, καθιστά την τουρκική εξωτερική πολιτική περισσότερο ανεξάρτητη και αναδεικνύει την Τουρκία ως καθοριστικό παράγοντα στον τομέα της ενέργειας.⁷⁷

Πολιτικοί Αντικειμενικοί Σκοποί

Το Ζήτημα του Τουρκικού Μοντέλου

Η Τουρκία είναι ενδιαφέρουσα ακριβώς διότι αποτελεί σημείο μελέτης της μετάβασης μιας ελάσσονος χώρας σε μεγάλη δύναμη. Οι πιέσεις που αυτό θέτει, σε μια κοινωνία και μια κυβέρνηση είναι τεράστιες, φανερώνει κάθε αδυναμία και δοκιμάζει κάθε πτυχή του κράτους. Για την Τουρκία θα περάσει αρκετός καιρός προτού η μετάβαση οδηγήσει σε μια σταθερή βάση ισχύος.⁷⁸ Η ανωτέρω διαπίστωση βασίζεται

⁷⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 83.

⁷⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 68.

⁷⁷ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 81.

⁷⁸ George Friedman, *Turkey's Strategy* (2012), <https://worldview.stratfor.com/article/turkeys-strategy>

στη σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, που ακολουθείται από το ΑΚΡ⁷⁹ από το 2003 και μετά, διατηρώντας ωστόσο στοιχεία προηγούμενων φίλο-ισλαμικών κυβερνήσεων, όπως αυτές του Οζάλ και του Ερμπακάν στις δεκαετίες του '80 και '90.⁸⁰

Οι ηγεμονικές προσπάθειες της Τουρκίας στο εξωτερικό μπορούν να συνοψιστούν στην ιδέα του τουρκικού μοντέλου. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2013, στο τέταρτο συνέδριο του ΑΚΡ, ο Ερντογάν ανέφερε ότι το κόμμα του «έδειξε σε όλους ότι η δημοκρατία μπορεί να λειτουργήσει πολύ καλά σε μια χώρα με μουσουλμανική πλειοψηφία». Η αναφορά αυτή του Ερντογάν έθεσε στο επίκεντρο της το βασικό ζήτημα που απασχολούσε πολλούς τη συγκεκριμένη περίοδο, το κατά πόσο η Τουρκία μπορούσε να αποτελέσει μοντέλο εκσυγχρονισμού για την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Αραβο-μουσουλμανικού κόσμου. Η απελευθέρωση συγκεκριμένων δυναμικών στα αρχικά στάδια της «Αραβικής Άνοιξης» ήταν μια εξέλιξη που ανάγκασε σημαντικούς παράγοντες να επαναφέρουν στην επικαιρότητα των διεθνών σχέσεων την προοπτική ενός τουρκικού μοντέλου.⁸¹

Αρχικά η Τουρκία γινόταν αντιληπτή, ως ένα κράτος που γεννήθηκε μέσα από την άρνηση του κεμαλικού εθνικό-απελευθερωτικού κινήματος, να συμβιβαστεί με το καθεστώς που επέβαλαν οι νικητές του Α΄ΠΠ. Στις τότε επικρατούσες συνθήκες το τουρκικό μοντέλο αφορούσε περισσότερο, στην προοπτική ανάπτυξης μέσα από τον κρατικό καπιταλισμό, καθώς και στη χαρακτηριστική «κρατική» οριοθέτηση της κοσμικότητας, που συμπεριλάμβανε τον πλήρη έλεγχο της θρησκείας. Μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Τουρκία ανακηρύσσεται σε «αστέρι του Ισλάμ», ενώ παράλληλα οι γεωγραφικοί προσανατολισμοί του μοντέλου συμπεριέλαβαν και περιοχές όπως η Κεντρική Ασία και ο Καύκασος, έχοντας ως παρονομαστή την υιοθέτηση του μοντέλου της «ελεύθερης αγοράς» από τα νέα κράτη που προέκυψαν.⁸²

Η επικράτηση του κόμματος ΑΚΡ στις εκλογές του 2002, αναπαρήγαγε δυναμικές που το μετέτρεψαν σε ένα μοντέλο «ήπιας ισχύος» μέσω δύο βασικών αξόνων. Την διαδικασία εσωτερικής διαφοροποίησης του πολιτικού Ισλάμ, από όπου προέκυψε το ΑΚΡ και την σχεδόν απόλυτη προσαρμογή του Ισλάμ σε διαδικασίες όμοιες με αυτές που υπάρχουν στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο ανάπτυξης. Τα

⁷⁹ <https://www.akparti.org.tr/english>

⁸⁰ Ζήνωνας Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ 2016, σελ. 25-26.

⁸¹ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 34.

⁸² Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 35.

χαρακτηριστικά της τουρκικής ήπιας ισχύς είναι η σταθερότητα, η νεοφιλελεύθερη ανάπτυξη, η ικανότητα προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, η ενσωμάτωση στην παγκόσμια αγορά, ο περιορισμός του πολιτικού ρόλου του στρατού, καθώς και ο μετασχηματισμός της κρατικής ιδεολογίας, μέσα από τον οποίο έχει επικρατήσει μια νέα ισορροπία μεταξύ κοσμικότητας και Ισλάμ.⁸³

Το AKP επιδιώκει να είναι το κεντρικό στοιχείο του εκσυγχρονισμού σε γειτονικές περιοχές της Τουρκίας, όμως την ίδια στιγμή προσπαθεί να δώσει σε αυτή τη στρατηγική ένα δυναμικό περιεχόμενο και όχι στατικό, δημιουργώντας παράλληλα πηγές αποδοχής, συναίνεσης και νομιμοποίησης.⁸⁴

Το ισχυρό κράτος μπορεί να αποκτήσει ηγεμονική θέση, επειδή έχει τη δυνατότητα να αποτυπώσει την δραστηριότητα του σε ένα σχετικά αυτόνομο προσανατολισμό, μέσα στον οποίο τα αδύναμα κράτη και περιοχές θα εισπράττουν τις συνέπειες αυτής της δραστηριότητας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο τα αδύναμα κράτη ή και περιοχές μιμούνται το ισχυρότερο κράτος, υιοθετώντας τους οικονομικούς και κοινωνικούς θεσμούς, την τεχνολογία και την κουλτούρα του. Παράλληλα όμως η ηγεμονία του ισχυρότερου κράτους αναπαράγεται τόσο μέσα από την «ήπια» ισχύ όσο και μέσα από την στρατιωτική και την οικονομική του υπεροπλία. Δύο πτυχές που επιβεβαιώνονται είτε μέσα από ένα πόλεμο είτε μέσα από την απειλή πολέμου.⁸⁵

Πολιτικοί Άξονες

Την 02 και 03 Οκτωβρίου 2009 πραγματοποιήθηκε στο Ναχιτσεβάν του Αζερμπαϊτζάν η 9^η Σύνοδος Κορυφής των Τουρκόφωνων Χωρών, με τη συμμετοχή των προέδρων Δημοκρατίας της Τουρκίας, του Καζακστάν, του Κιργιστάν, του Αζερμπαϊτζάν και του αντιπροέδρου της κυβέρνησης του Τουρκμενιστάν. Οι εργασίες της 9^{ης} συνόδου κατέληξαν στην απόφαση ίδρυσης του Τουρκικού Συμβουλίου, που έχει ως σκοπό την ενδυνάμωση και θεσμοθέτηση των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών συνεργασιών των Τουρκόφωνων Χωρών. Τέλος αποφασίστηκε η ίδρυση «Ακαδημίας του Τουρκικού Κόσμου» στο Καζακστάν.⁸⁶

⁸³ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 36-37.

⁸⁴ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 38.

⁸⁵ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 39.

⁸⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 73.

Τα ανοίγματα της Άγκυρας στα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή, τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία αναδεικνύουν εκ νέου τον περιφερειακό χαρακτήρα της Τουρκίας. Η πολιτική της Άγκυρας για την συγκεκριμένη περιοχή στηρίζεται σε τρεις κύριους άξονες. Ο πρώτος αφορά στην απομάκρυνση της Τουρκίας από το Ισραήλ χωρίς να διακοπεί η στρατιωτική τους συνεργασία και της οποίας φυσικά το πλαίσιο θα είναι περιορισμένο. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην ισορροπημένη πολιτική παρακολούθηση των σχέσεων Ισραήλ – Αραβικών Χωρών. Τέλος ο τρίτος άξονας αφορά στην αποφυγή εμπλοκής της Τουρκίας στις διαφωνίες που υπάρχουν μεταξύ των Αραβικών Χωρών δεδομένου ότι οι σχέσεις των Αράβων μεταξύ τους είναι πολύπλοκες, άστατες και ευμετάβλητες.⁸⁷

Σύνδεση μέσων με σκοπούς

Η Τουρκική ισχύς

Το ερώτημα που τίθεται για την Τουρκία είναι διττό, ποιο «πρόσωπο αντικατοπτρίζει καλύτερα την τουρκική ισχύ και ποιες είναι οι φιλοδοξίες ισχύος της Τουρκίας. Η Τουρκία ανταποκρίνεται στο πρώτο αυτό της «σκληρής» ισχύος, που μετρίεται συνήθως με βάση ποιοτικούς παράγοντες, όπως ο στρατός, η οικονομία, η γεωγραφία και η δημογραφία, με ιδιαίτερα σημαντική τα τελευταία χρόνια κυρίως στην στρατιωτική και οικονομική της διάσταση. Σε ότι αφορά το δεύτερο πρόσωπο την «ήπια ισχύ», η Τουρκία έχει μόνο περιορισμένη ισχύ παρόλο που φιλοδοξεί να εξελιχθεί σε ένα κράτος «τριδιάστατης» πολιτικής.⁸⁸

Δεδομένου ότι η έννοια της ηγεμονίας συνεπάγεται ότι, αυτός που κυριαρχείται ενστερνίζεται και εσωτερικεύει τις νόρμες και τις αξίες της επικρατούσας τάξης πραγμάτων, γίνεται κατά αρχήν ξεκάθαρο ότι η Τουρκία δεν διαθέτει αυτού του είδους την ηγεμονική ισχύ, διότι εκ του αποτελέσματος, φαίνεται ότι τα κράτη της περιφέρειας και κυρίως τα αραβικά/μουσουλμανικά κράτη, δεν έχουν ενστερνιστεί ή εσωτερικεύσει τις τουρκικές νόρμες και αξίες όπως η κυβέρνηση του ΑΚΡ θα επιθυμούσε. Αυτό

⁸⁷ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 81.

⁸⁸ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 31.

ακριβώς το σημείο αναδεικνύει και ένα σημαντικό κενό μεταξύ των ηγεμονικών φιλοδοξιών και των ανεπαρκών ηγεμονικών δυνατοτήτων της άγκυρας.⁸⁹

Η κυβέρνηση του ΑΚΡ προσπαθεί συστηματικά από το 2003 να εγκαθιδρύσει την ηγεμονία του σε δύο επίπεδα, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Σημαντική επιτυχία είχαν οι προσπάθειες του ΑΚΡ στο εσωτερικό επίπεδο, όπου κατάφερε περί τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας να υπερισχύσει της παραδοσιακής δύναμης της σύγχρονης Τουρκίας, του κεμαλικού πολιτικού και στρατο-γραφειοκρατικού κατεστημένου, με χαρακτηριστικά ισλαμικού αυταρχισμού και πλειοψηφικής δημοκρατίας. Στο εξωτερικό επίπεδο, παρά τη μέχρι τώρα αποτυχία της να αναδειχτεί σε ηγεμονική δύναμη, η Τουρκία είχε μερικές και κυρίως περιορισμένες επιτυχίες αύξησης της επιρροής σε ότι αφορά περιπτώσεις όπως τα Βαλκάνια (κυρίως στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς εκεί), ενώ οι μέθοδοι που εφαρμόζει βασίζονται σε οικονομικές και πολιτισμικές πολιτικές.⁹⁰

Την 15 Ιουλίου 2016 έγινε απόπειρα αποτυχημένου πραξικοπήματος στην Τουρκία με σκοπό την ανατροπή του Ερντογάν και του κόμματος ΑΚΡ,⁹¹ αποτέλεσμα ήταν να τεθεί έκτοτε η Τουρκία σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, να καταπατηθούν ανθρώπινα δικαιώματα, να συληφθούν 160.000 άνθρωποι και να απολυθούν 152.000 δημόσιοι υπάλληλοι.⁹² Η Τουρκία το 2018 βρίσκεται στην χειρότερη ίσως περίοδο από την εποχή που ανέλαβε την εξουσία ο Ερντογάν. Πέρα από το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, η Τουρκία έχει να αντιμετωπίσει και τα ολοένα και αυξανόμενα προβλήματα στο πεδίο της εσωτερικής πολιτικής με πρώτο στη λίστα το ζήτημα της οικονομίας⁹³ που θα αναγκάσει την Κυβέρνηση της Τουρκίας να λάβει τα μέτρα εκείνα που θα αποτρέψουν την ολοένα και εντονότερη διολίσθηση της οικονομίας.⁹⁴

Επιπροσθέτως, η Τουρκία το 2018 μπαίνει στην τελική ευθεία για την μετατροπή της από κοινοβουλευτική δημοκρατία σε προεδρική με τελικό σταθμό στην αλλαγή αυτή τον Νοέμβριο του 2019 που έχει προγραμματιστεί και η κατάργηση του θεσμού του Πρωθυπουργού αλλά και η παράλληλη διενέργεια εκλογών για την

⁸⁹ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 31-32.

⁹⁰ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 32-33.

⁹¹ <http://www.cnn.gr/reportaz/video/6346/to-xroniko-mias-anatropis-poy-den-egine-pote>

⁹² <http://www.naftemporiki.gr/story/1332085/ekthesi-katapeltis-oie-basanistiria-tourkia>

⁹³ <http://www.cnn.gr/oikonomia/story/120653/se-ypovathmisi-tis-toyrkias-proxorise-i-moody-s>

⁹⁴ https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-deskolo-stoichema-yia-ton-erntoyan-kai-ten-toerkia-to-2018_gr_5a488611e4b025f99e1c100b

ανάδειξη μελών στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση αλλά και προέδρου. Ο δρόμος προς τις εκλογές αλλά και στην αλλαγή της ουσίας και της φύσης του πολιτεύματος της γειτονικής μας χώρας ενδέχεται να μην είναι χωρίς αγκάθια αν συνυπολογίσει κανείς και την έναρξη ενός αντάρτικου από την πρώην Πρόεδρο Αμπουλαχ Γκιουλ που αντέδρασε με δημόσιες τοποθετήσεις του στην μη αναστολή του μέτρου της έκτακτης ανάγκης που βρίσκεται η Τουρκία τους τελευταίους μήνες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αντίδραση αυτή έρχεται σε μια περίοδο που δημοσκοπήσεις εμφανίζουν την Τουρκική κοινωνία να έχει αναγάγει σε ποσοστό 74% σημαντικά τα ζητήματα της δικαιοσύνης.

Γεωοικονομία της Τουρκίας

Η νέα τάξη πραγμάτων στην οικονομία θεμελιώθηκε στην άποψη ότι η μέχρι τότε ακολουθούμενη πολιτική της πλήρους απασχόλησης και των υψηλών μισθών εμπόδιζε τον έλεγχο του πληθωρισμού και τη μείωση των κρατικών δαπανών. Κατά συνέπεια η κρατική παρέμβαση εμπόδιζε την κερδοφορία του ιδιωτικού τομέα, η οποία ήταν η βασική κινητήρια δύναμη της οικονομικής επέκτασης. Η ιδεολογική νομιμοποίηση της αναγκαιότητας για μείωση των κρατικών δαπανών και αύξηση της κερδοφορίας, ήταν η επίφαση της ανάγκης για ένα νέο παγκόσμιο κατακερματισμό της παραγωγής, ο οποίος μετέφερε τις βιομηχανίες από τις παλιές βιομηχανικές χώρες και ηπείρους σε νέες. Με αυτόν τον τρόπο το ιδιωτικό κεφάλαιο απέκτησε τη δυνατότητα να επηρεάζει την παραγωγική διαδικασία στο επίπεδο των εθνικών οικονομιών πέραν της αναπτυγμένης Δύσης.⁹⁵

Στην Τουρκία αυτός ο «ανατολίτικος εκσυγχρονισμός» έδωσε χώρο να εδραιωθούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στις οποίες εργοδότες και εργαζόμενοι αποτέλεσαν μέρος του παγκόσμιου οικονομικού πλαισίου, διατηρώντας σε μεγάλο βαθμό τις ιδιαίτερες πολιτισμικές τους παραδόσεις όπως η σημασία της θρησκείας και της καταγωγής ή οι οικογενειακοί δεσμοί συγγένειας. Η ωρίμανση των επιχειρηματικών κύκλων της Ανατολίας στην Τουρκία, εκφράστηκε μέσα από τη δημιουργία του Ανεξάρτητου Συνδέσμου Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών (MUSIAD⁹⁶) το 1990. Η δημιουργία και η σταδιακή ενίσχυση του οργανωμένου φορέα

⁹⁵ Τζιάφρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 42-43.

⁹⁶ <http://www.musiad.org.tr/en>

του κεφαλαίου στην Ανατολία σηματοδότησε μια ευρύτερη αναδιάταξη δυνάμεων στην ίδια την αστική τάξη της χώρας. Ταυτόχρονα υπογράμμισε και την εξελικτική πορεία μετάβασης του συνόλου της ισλαμικής ελίτ της Τουρκίας από το περιθώριο προς το κυρίαρχο πολιτικό και οικονομικό σύστημα της χώρας.⁹⁷

Η παρουσία της μικρομεσαίας επιχείρησης ως δομικού στοιχείου του επιδιωκόμενου νεοφιλελεύθερου μετασχηματισμού της Τουρκίας ήταν, σύμφωνα με την μουσουλμανική διάνοηση, ο βασικότερος άξονας εξόδου της χώρας από την πολυεπίπεδη κρίση που προκάλεσε ο κεμαλισμός και οι εκφραστές του. Τα κοσμικά επιχειρηματικά συμπλέγματα της Τουρκίας δεν κατάφεραν να ενσωματώσουν τη χώρα στην παγκόσμια αγορά και αυτό παρά την προνομιακή μεταχείριση που έτυχαν από το κεμαλικό κατεστημένο. Η ανατροπή αυτής της πορείας μπορεί να γίνει μέσα από την ενίσχυση των εταιρειών μελών του MUSIAD, οι οποίες είναι δομημένες με τρόπο που να δίνουν βάρος στο εξαγωγικό εμπόριο. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είχαν ένα «οντολογικό» πλεονέκτημα κυρίως μέσα από την ευελιξία στις εργασιακές σχέσεις, που θεμελιώνονταν στους δεσμούς θρησκευτικής αλληλεγγύης εργοδοτών και εργαζομένων μέσα σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον.⁹⁸

Έως τα τέλη της δεκαετίας του '90 η ισλαμική ελίτ δεν διέθετε πολιτική επιρροή στο εσωτερικό της Τουρκίας διότι ο κοινωνικό-οικονομικός μετασχηματισμός βρισκόταν ήδη σε πλήρη ανάπτυξη αλλά οι κομματικές και πολιτικές ισορροπίες παρέμεναν ακόμη εύθραυστες. Όταν οι κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες το επέτρεψαν σε συνδυασμό με τις διεθνείς συγκυρίες, το πολιτικό Ισλάμ διεκδίκησε και πέτυχε την οικοδόμηση του δικού του εναλλακτικού χώρου εξουσίας σε σημείο μεταλλαγής του σε καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της σύγχρονης Τουρκικής ιστορίας. Το ισλαμικό κεφάλαιο και η πολιτική ελίτ που το εκπροσωπεί αναδείχτηκαν σε μια ολοκληρωμένη παρουσία, η οποία καθόρισε τους προσανατολισμούς και τους στόχους της Τουρκίας. Ενδεικτικά το 2012, οι κάποτε «περιθωριακοί» και «οπισθοδρομικοί» εκπρόσωποι του μικρομεσαίου κεφαλαίου της Ανατολίας, αποτελούσαν το 11,7% των συνολικών εξαγωγών της χώρας, καθώς και το 9,4% του ΑΕΠ.⁹⁹

⁹⁷ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 43-44.

⁹⁸ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 44-45.

⁹⁹ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 50-51.

Οι επιπτώσεις που άφησε πίσω της η οικονομική κρίση του 2008 και μετά στις ΗΠΑ και στην ΕΕ, σε συνδυασμό με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης χωρών όπως η Ρωσία, η Βραζιλία, η Ινδία, η Κίνα, η Νότια Αφρική και μικρότερα κράτη όπως η Τουρκία, το Μεξικό, η Μαλαισία και η Ινδονησία, ήταν παράγοντες που συνέβαλαν στην ενίσχυση των εκτιμήσεων γύρω από τη μετακίνηση ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα και τη σταδιακή επικράτηση του σχήματος «η Δύση και οι υπόλοιποι» (The West and the Rest). Ιδιαίτερα η σταδιακή μετακίνηση κεφαλαίου, εμπορίου και βιομηχανικής παραγωγής από τη Δύση προς τις αναπτυσσόμενες χώρες τα τελευταία χρόνια συνιστά μια γερή βάση πάνω στην οποία μεταβάλλεται ο ανταγωνισμός για ηγεμονία στο παγκόσμιο σύστημα. Το 2007 το 33,7% του παγκόσμιου εμπορίου διεξαγόταν από τις αναπτυσσόμενες χώρες και η εκτίμηση είναι ότι το 2030 το ποσοστό θα ανέλθει σε 70% και θα έχει επίκεντρο την Ανατολή και την Ασία.¹⁰⁰

Οι παραπάνω εξελίξεις, δεν έχουν ανατρέψει ολοκληρωτικά τις παγκόσμιες ισορροπίες, παραπέμπουν όμως σε μια μεταβατική περίοδο ρηγμάτων, το βάθος των οποίων δεν έχει ακόμη οριστικοποιηθεί. Οι νέες παγκόσμιες ισορροπίες σε συνδυασμό με τις εσωτερικές κοινωνικές ανατροπές στην Τουρκία βοήθησαν ούτως ώστε το κόμμα ΑΚΡ να διεκδικήσει σε πολιτικό επίπεδο την αλλαγή της διεθνούς τάξης πραγμάτων προς δύο κύριες κατευθύνσεις:

1. Την προσπάθεια άρσης της δυτικό-κεντρικής ανάγνωσης του κόσμου.
2. Την αποκατάσταση και επανεμφάνιση του Ισλάμ ως φορέα και εκφραστή της υπό δημιουργία νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων.

Η πορεία εδραίωσης του ΑΚΡ στην εξουσία ήταν παράλληλη με την μετάβαση της πολιτικής και οικονομικής ελίτ της Τουρκίας σε ένα στάδιο «πρόσληψης του νέου κόσμου», το χαρακτηριστικό του οποίου δεν είναι η δυτική επιβολή μέσα από την αποικιοκρατία, αλλά η ικανότητα διαφόρων πολιτισμικών λεκανών πέραν της Δύσης να δημιουργούν ζωτικό χώρο για τον εαυτό τους μέσα από την νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση.¹⁰¹

¹⁰⁰ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 54-56.

¹⁰¹ Τζιάρρας, *Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο*, σελ. 56-57.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Τουρκικές ένοπλες δυνάμεις

Στρατιωτική ισχύς Τουρκίας

Το σύστημα λήψεως αποφάσεων της Τουρκίας

Ένα σημείο ιδιαίτερης προσοχής είναι, ότι η Τουρκία έχει τρία διαφορετικά πρόσωπα, την Κωνσταντινούπολη η οποία αποτελεί το κέντρο των οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της χώρας. Την Άγκυρα η οποία αποτελεί το διοικητικό κέντρο και το κέντρο λήψης των πολιτικών αποφάσεων. Και την υπόλοιπη χώρα, η οποία στο μέγιστο τμήμα της δεν έχει καταστεί καν μέτοχος των αλλαγών του 20^{ου} αιώνα, με αποτέλεσμα αυτό να αποτελεί μία από τις αιτίες ναυαγίου των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ.¹⁰²

Σύμφωνα με το τουρκικό Σύνταγμα, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι ο επικεφαλής του μηχανισμού λήψης αποφάσεων της Τουρκίας και κατόπιν ακολουθεί ο πρωθυπουργός στον οποίο υπάγονται όλοι οι υπόλοιποι κρατικοί φορείς, πλην της δικαστικής εξουσίας. Η αλυσίδα ιεραρχίας της τουρκικής δημόσιας διοίκησης όπως αυτή προβλέπεται από το πρωτόκολλο εθιμοτυπίας, είναι η ακόλουθη: πρόεδρος του Συμβουλίου του Κράτους, πρόεδρος της βουλής, πρωθυπουργός, αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, πρόεδρος Συνταγματικού Δικαστηρίου, πρόεδρος Αρείου Πάγου, πρόεδρος του Συμβουλίου του Κράτους, μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, αρχηγοί των Διοικήσεων Χερσαίων – Ναυτικών – Αεροπορικών Δυνάμεων και Στρατοχωροφυλακής, στρατηγοί – ναύαρχοι – πτέραρχοι, πρόεδρος Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, αρχηγοί πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Κοινοβούλιο, πρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου, αντιστράτηγοι – αντιναύαρχοι – αντιπτέραρχοι κλπ.¹⁰³

Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (Σ.Ε.Α), λαμβάνει συμβουλευτικές αποφάσεις σχετικά με τον προσδιορισμό, την εξακρίβωση και την εφαρμογή της

¹⁰² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 83.

¹⁰³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 84.

πολιτικής εθνικής ασφαλείας του κράτους, στα πλαίσια των όρων «εθνική ασφάλεια» και «πολιτική εθνικής ασφαλείας του κράτους». Παράλληλα εντοπίζει τις διάφορες απόψεις που υπάρχουν, εξασφαλίζει τον αναγκαίο συντονισμό και ενημερώνει το Υπουργικό Συμβούλιο για τις προαναφερθείσες συμβουλευτικές αποφάσεις και απόψεις, προκειμένου αυτές να υλοποιηθούν με νόμους. Συνεδριάζει κάθε δύο μήνες υπό την προεδρεία του προέδρου της Δημοκρατίας.¹⁰⁴ Το Ανώτατο Στρατιωτικό Συμβούλιο (Α.Σ.Σ) καθορίζει το στρατιωτικό δόγμα και τους κύριους στόχους των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Παράλληλα λαμβάνει αποφάσεις για θέματα που άπτονται της στρατιωτικής νομοθεσίας και των στρατιωτικών κανονισμών. Το Α.Σ.Σ συνέρχεται δύο φορές ετησίως (Αύγουστο και Νοέμβριο) υπό την προεδρία του πρωθυπουργού.¹⁰⁵

Κόκκινη Βίβλος Τουρκίας

Ακολουθούν ενδεικτικά κάποια από τα κύρια στοιχεία του Εγγράφου Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας το οποίο αναθεωρήθηκε το 2006 και είναι γνωστό στην τουρκική κοινή γνώμη ως Κόκκινη Βίβλος:¹⁰⁶

1. Η Τουρκία βασίζει τη θεμελιώδη πολιτική της στην αρχή του Ατατούρκ «ειρήνη στην πατρίδα, ειρήνη στον κόσμο».
2. Η ακεραιότητα και η ενότητα της Τουρκίας διαφυλάττονται μέσω του εθνικισμού του Ατατούρκ.
3. Τα συστατικά στοιχεία της Τουρκικής Δημοκρατίας είναι: «ένα κράτος, ένα έθνος, μια σημαία, μια γλώσσα».
4. Στην Τουρκία δεν υπάρχει άλλη γλώσσα πλην της τουρκικής.
5. Οι κύριοι παράγοντες που απειλούν την ασφάλεια της Τουρκίας είναι η θρησκευτική οπισθοδρόμηση, οι διασπαστικές ενέργειες και τα ρεύματα της άκρας αριστεράς.
6. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ αφορούν στους τομείς πολιτικής, οικονομίας και ασφαλείας.

¹⁰⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 85.

¹⁰⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 85-86.

¹⁰⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 86-87.

7. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ, όσον αφορά στην Κεντρική Ασία, στα Βαλκάνια, στο Νότιο Καύκασο και στη Μέση Ανατολή είναι στρατηγικής σημασίας.
8. Πρέπει να διαφυλαχθεί ο ρόλος της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ.
9. Η διαχείριση των υδάτων της Μέσης Ανατολής δημιουργεί προβλήματα ασφαλείας.
10. Η διεθνής τρομοκρατία, το εμπόριο ναρκωτικών, η λαθρομετανάστευση και η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής αποτελούν ασύμμετρες απειλές.
11. Τα τουρκικά στρατεύματα δεν πρόκειται να αποχωρήσουν από την Κύπρο.
12. Επιθυμία της Τουρκίας είναι η ειρήνη στην Κύπρο.
13. Η επίλυση του κυπριακού προβλήματος θα γίνει αποκλειστικά στα πλαίσια του ΟΗΕ.
14. Ο πληθυσμός των Ελληνοκυπρίων στην Κύπρο είναι μεγαλύτερος των Τουρκοκυπρίων. Ως εκ τούτου θα πρέπει να ενδυναμωθεί το ηθικό του τουρκικού πληθυσμού στο νησί.
15. Ο θαλάσσιος χώρος που περιβάλλει την Κύπρο αποτελεί ένα ιδιαίτερο ζήτημα. Στον χώρο αυτό η Τουρκία και η «Τουρκική Δημοκρατία της Κύπρου» (σ.σ. εννοεί το ψευδοκράτος) έχουν νόμιμα δικαιώματα.
16. Η Τουρκία αποσκοπεί στην ενδυνάμωση των σχέσεων της με την Ελλάδα εντός ενός ειρηνικού πλαισίου, ωστόσο υπάρχει μια σειρά προβλημάτων. Δεν πρέπει να επιτραπεί η μεταφορά των προβλημάτων αυτών από την Ελλάδα στα όργανα της ΕΕ και να θεωρηθούν ως προβλήματα Τουρκίας – ΕΕ.
17. Η θάλασσα του Αιγαίου είναι πολύ σημαντική για την ασφάλεια και την οικονομία της Τουρκίας. Δεν πρόκειται να γίνει αποδεκτή η επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων πέραν των 6 ναυτικών μιλίων. Μια ενδεχόμενη ενέργεια της Ελλάδας προς την κατεύθυνση αυτή θα αποτελέσει αιτία πολέμου. Επίσης δεν πρέπει να επιτραπεί στην Ελλάδα να δημιουργήσει δεδομένες καταστάσεις στις νησίδες και βραχονησίδες του Αιγαίου.

Στρατιωτική Στρατηγική Τουρκίας

Σε μια δημοκρατικά ευνομούμενη πολιτεία η εξουσία τριχοτομείται στις νομοθετική, εκτελεστική ή διοικητική και στην δικαστική εξουσίες. Στην Τουρκία όμως, μέχρι το 2008, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις ασκούσαν το ρόλο της τέταρτης

εξουσίας στη χώρα και απολάμβαναν μια ευρύτερη θεσμική αυτονομία σε ότι είχε να κάνει με θέματα εξωτερικής πολιτικής και ελέγχου. Στη συνέχεια, μετά τις δίκες της Ergenekon και της «Βαριοπούλας» μπορεί να άρχισε η σταδιακή αποκαθίλωση της στρατοκρατίας, ωστόσο στην τουρκική κοινωνία εξακολουθεί να υπάρχει ο προβληματισμός μήπως η εν λόγω κατάσταση αποσκοπούσε στην σκόπιμη φθορά του τουρκικού στρατού.¹⁰⁷

Εθνική στρατηγική είναι η επιστήμη και η τέχνη της αναπτύξεως και χρησιμοποίησε των πολιτικών, οικονομικών και ψυχικών δυνατοτήτων ενός έθνους, καθώς επίσης και των ενόπλων δυνάμεων του σε καιρό ειρήνης ή πολέμου με σκοπό την εξασφάλιση των εθνικών αντικειμενικών σκοπών. Οι εθνικοί αντικειμενικοί σκοποί που έχουν σχέση με την εθνική ασφάλεια, αναλύονται κυρίως στους αντικειμενικούς σκοπούς της τρέχουσας εθνικής στρατηγικής και στους αντικειμενικούς σκοπούς της μελλοντικής εθνικής στρατηγικής που βασίζονται σε ένα στρατηγικό όραμα βάθους τουλάχιστον 15 ετών. Ο ορισμός της στρατιωτικής στρατηγικής είναι κοινός σχεδόν σε όλα τα κράτη και αναφέρεται στην επιστήμη και στην τέχνη χρησιμοποίησης των ενόπλων δυνάμεων ενός κράτους ή ενός συνασπισμού κρατών, η οποία αποβλέπει στην επίτευξη των σκοπών της εθνικής ή συμμαχικής πολιτικής με τη χρησιμοποίηση ή απειλή χρήσης βίας.¹⁰⁸

Σύμφωνα με το βιβλίο του Τούρκου καθηγητή Nurullah Aydın, «Turkiye nin Milli Guvenlik Stratejisi» (Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας) που εκδόθηκε το 2008, παρουσιάζει τις βασικές αρχές της στρατηγικής ασφαλείας της Τουρκίας.¹⁰⁹

1. Ενδυνάμωση της εθνικής οικονομίας ώστε η χώρα να μην είναι ευάλωτη από το εξωτερικό.
2. Δεν πρέπει να υπάρξει καμία συμφωνία και συνεργασία που δεν θα συνάδει με τα συμφέροντα της χώρας.
3. Εφαρμογή αποφασιστικών πολιτικών που θα στηρίζονται στην αποτροπή.

¹⁰⁷ Χρήστος Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, Θεσσαλονίκη, ΚΑΔΜΟΣ 2014, σελ. 11.

¹⁰⁸ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 125.

¹⁰⁹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 126.

4. Ύπαρξη μιας αποτρεπτικής δύναμης για να διαφυλαχθούν τα εθνικά συμφέροντα και να υπάρξουν οι απαιτούμενες ισορροπίες έναντι των ασύμμετρων απειλών.

5. Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις δεν πρέπει να παραμείνουν μια κλασσική στρατιωτική δύναμη, αλλά πρέπει να μετατραπούν σε μια πυρηνική δύναμη που θα εξοπλιστεί με πυρηνικά όπλα και θα αποκτήσει υψηλή τεχνολογία. Επιπρόσθετα αυτές θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα διεξαγωγής αμυντικών και επιθετικών πληροφοριακών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και ετοιμότητα διεξαγωγής στρατιωτικών επιχειρήσεων για μεγάλο χρονικό διάστημα.

6. Αποτροπή των νέων διεθνών κινδύνων και ασύμμετρων απειλών που θα βλάψουν τα συμφέροντα της χώρας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

7. Λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για διαφύλαξη της ακεραιότητας και συνοχής της χώρας.

8. Τήρηση αποφασιστικής στάσης έναντι των εξελίξεων στα Βαλκάνια, τη μέση Ανατολή και τον Καύκασο που απειλούν την ασφάλεια της Τουρκίας.

9. Διαφύλαξη των συμφερόντων της Τουρκίας στο Αιγαίο και την Κύπρο τα οποία αποτελούν τον θεμέλιο λίθο της τουρκικής ασφάλειας στη Μεσόγειο.

Ως κύρια κεφάλαια της τουρκικής στρατιωτικής στρατηγικής καθορίστηκαν η «εθνική ισχύς», ο «πόλεμος» και οι «επιχειρήσεις» και που υποστηρίζονται από διάφορους ορισμούς και αρχές.¹¹⁰

Εθνική Ισχύς

Το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας αποτελεί τον αρμόδιο φορέα της Τουρκίας που καθορίζει τα στοιχεία της εθνικής ισχύος κατόπιν σχετικών εισηγήσεων των αρμόδιων υπουργείων. Ως εθνική ισχύς καθορίζεται το ανθρώπινο δυναμικό και η γεωγραφική, οικονομική, στρατιωτική, πολιτική, διοικητική, ψυχοκοινωνική και τεχνολογική ισχύς που ένα κράτος θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει για να πετύχει τους εθνικούς του στόχους και την εξυπηρέτηση του εθνικού του συμφέροντος.¹¹¹

Πόλεμος – Αρχές Πολέμου και Επιχειρήσεων

¹¹⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 127.

¹¹¹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 129.

Για την επίλυση των προβλημάτων μεταξύ δύο ή και περισσότερων κρατών υπάρχουν τρεις επιλογές, η επίλυση μέσω της διπλωματικής οδού, η εφαρμογή πολιτικών ή οικονομικών κυρώσεων – μέτρων ή η χρησιμοποίηση στρατιωτικής δύναμης. Ο σκοπός του πολέμου τίθεται από την πολιτική ηγεσία και καθορίζεται με σχετικό υπόμνημα, το οποίο εγκρίνεται με πλειοψηφία από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση. Στρατιωτικό σκοπό του Πολέμου αποτελεί η πραγματοποίηση των πολιτικών στόχων και η κάμψη της αποφασιστικότητας και της βούλησης του εχθρού για πόλεμο. Τα επίπεδα του πολέμου τόσο στα Νατοϊκά όσο και στα τούρκικα εγχειρίδια διακρίνονται σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό.¹¹²

Οι αρχές πολέμου και οι αρχές επιχειρήσεων αποτελούν τους γενικούς κανόνες που είναι αναγκαίοι για τη χρησιμοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων, τον σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και τη διεύθυνση των επιχειρήσεων, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του πολέμου. Πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα ότι οι παρακάτω αρχές, οι οποίες αποτελούν τη βάση σύνταξης όλων των τουρκικών σχεδίων επιχειρήσεων, διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες ελληνικές. Οι εν λόγω αρχές περιγράφονται στο Εγχειρίδιο του τουρκικού Γενικού Επιτελείου MT 145-1 «Musterek Hareket Talinmamesi» (Διακλαδική επιχείρηση) και αναλύονται ως ακολούθως:¹¹³

Αρχές Πολέμου¹¹⁴

Ορθότητα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο: Η χρησιμοποίηση της στρατιωτικής δύναμης πρέπει να είναι σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο.

Διεθνής πολιτική υποστήριξη: Η διεθνής πολιτική υποστήριξη για την επίλυση προβλημάτων μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών αποτελεί σοβαρό πλεονέκτημα έναντι της αντίπαλης πλευράς.

Υποστήριξη κοινής γνώμης: Για τους σχεδιαστές των επιχειρήσεων η υποστήριξη της κοινής γνώμης στο εξωτερικό και στο εσωτερικό πρέπει να αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα και πρέπει εκ των προτέρων να χρησιμοποιηθούν όλα

¹¹² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 130-131.

¹¹³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 132.

¹¹⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 132-133.

τα αναγκαία μέσα, όπως επιχειρήσεις ενημέρωσης, ψυχολογικές επιχειρήσεις, χρησιμοποίηση των ΜΜΕ κλπ.

Ασφάλεια και προετοιμασία – συγκρότηση για κατάσταση πολέμου: Η εκ των προτέρων υλοποίηση της παραπάνω αρχής παρέχει σοβαρό πολιτικό και στρατιωτικό πλεονέκτημα σε μια πιθανή κρίση ή σύγκρουση. Στα πλαίσια αυτής της αρχής καθορίζονται τα αντίπαλα κράτη ή τα πιθανά κράτη – στόχοι και από τον καιρό της ειρήνης λαμβάνονται τα αναγκαία πολιτικά, οικονομικά, ψυχολογικά και στρατιωτικά μέτρα. Παράλληλα επιδιώκεται η δημιουργία μιας ζώνης με φιλικά και ισχυρά κράτη, τα οποία θα παρέχουν στήριξη σε περίπτωση κρίσεως ή σύγκρουσης.

Πρωτοβουλία: Με την πρόβλεψη των κινδύνων και των απειλών για την παρεμπόδιση πραγματοποίησης των εθνικών στόχων, η πρωτοβουλία, από τον καιρό της ειρήνης, παρέχει σοβαρό πλεονέκτημα. Η πρωτοβουλία αφορά στη λήψη πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών μέτρων, απώτερος σκοπός των οποίων είναι η αποτρεπτικότητα. Η αποτρεπτικότητα επιτυγχάνεται με την επίδειξη ισχυρής θέλησης και αποφασιστικότητας, όσον αφορά στη χρησιμοποίηση της στρατιωτικής δύναμης έναντι του αντιπάλου.

Ποιοτική υπεροχή: Η ποιοτική υπεροχή είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αποτρεπτικότητα. Την θέση της αριθμητικής υπεροχής των πολεμικών συστημάτων έχει πάρει πλέον η συνολική ποιοτική υπεροχή η οποία αφορά στην εκπαίδευση, την πειθαρχία, το ηθικό, τα κίνητρα, τη διοίκηση και την τεχνολογική εξέλιξη.

Σκοπός: Ο στρατιωτικός σκοπός ενός πολέμου πρέπει να είναι άμεσα συνδεδεμένος με την υλοποίηση του πολιτικού σκοπού του. Κατόπιν αυτού πρέπει να καθοριστούν επακριβώς τα επιθυμητά αποτελέσματα του πολέμου.

Ορθή χρησιμοποίηση και συντονισμός των στοιχείων εθνικής ισχύος: Η επίτευξη της αρχής αυτής επιτυγχάνεται με την αποτελεσματικότητα υλοποίησης της πολιτικό – στρατηγικής συνεργασίας. Κατόπιν τούτου οι συναφείς οργανισμοί και φορείς πρέπει από τον καιρό της ειρήνης να συνεργάζονται και να συντονίζονται αποτελεσματικά, ώστε σε περίοδο κρίσης ή πολέμου να μην δημιουργηθούν κενά. Για την διαχείριση μιας κρίσης θα χρησιμοποιηθούν ταυτόχρονα όλα τα αναγκαία πολιτικά, οικονομικά, και στρατιωτικά μέσα. Οι επιχειρήσεις ενημέρωσης αποτελούν κεκαλυμμένα μέσα τα οποία θα εφαρμοσθούν με τη μεγαλύτερη συχνότητα. Η χρησιμοποίηση της στρατιωτικής δύναμης θα πρέπει να αποτελέσει την τελευταία

λύση. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε την δύναμη της διεθνούς κοινής γνώμης, των ισχυρών κρατών, των διεθνών οργανισμών και των ΜΜΕ εσωτερικού και εξωτερικού.

Αρχές Επιχειρήσεων¹¹⁵

Στόχος: Ως στόχοι των τμημάτων που ανήκουν στο επιχειρησιακό επίπεδο καθορίζονται τα κέντρα βάρους του αντιπάλου. Κατόπιν τούτου οι στόχοι θα πρέπει να επιλεγθούν σωστά και έγκαιρα.

Ενότητα Διοίκησης και Ελέγχου: Στις διακλαδικές επιχειρήσεις, προκειμένου να επιτευχθούν τα καλύτερα αποτελέσματα και παράλληλα να αποφευχθούν προβλήματα με τις φίλιες δυνάμεις, η ενότητα διοικήσεως και ο έλεγχος αποτελούν πρωτεύοντες παράγοντες. Ειδικά στο επιχειρησιακό επίπεδο, προκειμένου να υπάρξει ένας κεντρικός σχεδιασμός και συντονισμός στη χρησιμοποίηση των δυνάμεων, θα πρέπει να συγκροτηθεί μια Διακλαδική Διοίκηση Επιχειρησιακού Επιπέδου.

Επίθεση: Η επιθετική επιχείρηση είναι αυτή που θα δώσει στον εκάστοτε διοικητή την πρωτοβουλία να επιλέξει το πεδίο της μάχης και τον χρόνο της επιχείρησης. Αυτό αποτελεί ένα μεγάλο πλεονέκτημα, προκειμένου να επιβάλουμε στον εχθρό τη θέληση μας και να επωφεληθούμε από την εξέλιξη των καταστάσεων. Προκειμένου, όμως τα τελικά αποτελέσματα να είναι θετικά, θα καταστεί αναγκαίο σε ορισμένους τομείς να τηρηθεί αμυντική στάση.

Κέντρο Βάρους: Προκειμένου μια επιχείρηση να φθάσει στον σκοπό της, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η επιβολή της θέλησης μας επί του αντιπάλου. Πρέπει σε σύντομο χρονικό διάστημα να περιορισθεί η δυνατότητα αντίδρασης του εχθρού και να αφαιρεθεί από αυτόν η πρωτοβουλία των κινήσεων. Αυτό θα επιτευχθεί με την ταυτόχρονη προσβολή στόχου ή στόχων, φέρνοντας τις εχθρικές δυνάμεις σε αδιέξοδο. Αυτή η αρχή, εφόσον εφαρμοσθεί σωστά μαζί με τις άλλες αρχές των επιχειρήσεων, θα εξασφαλίσει οριστικά αποτελέσματα στην έκβαση του πολέμου με ολιγάριθμες στρατιωτικές δυνάμεις.

Οικονομία Δυνάμεων: Η οικονομία δυνάμεων είναι αποτέλεσμα της αρχής «κέντρο βάρους». Αυτή η αρχή σημαίνει ότι συγκεντρώνουμε τις αναγκαίες δυνάμεις

¹¹⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 133-134.

στην περιοχή των επιχειρήσεων και αφήνουμε περιορισμένες δυνάμεις σε άλλες περιοχές.

Ελιγμός: Προκειμένου να διατηρήσουμε την πρωτοβουλία και να φέρουμε σε δυσμενή κατάσταση τις εχθρικές δυνάμεις, απαιτείται η διενέργεια ελιγμού. Ένας επιτυχής ελιγμός επιτυγχάνεται με ικανότητα πυρών και κίνησης καθώς επίσης και με την ελαστικότητα στις μεταφορές, τη διοίκηση και τη διοικητική μέριμνα. Όλα τα παραπάνω συνεπάγονται ελαστικότητα στη σχεδίαση και στη διεξαγωγή επιχειρήσεων.

Έφοδος: Μια άλλη αρχή που διευκολύνει την απόκτηση της πρωτοβουλίας είναι η έφοδος. Με τα υπάρχοντα μέσα προειδοποίησης στρατηγικού επιπέδου είναι δύσκολο να αποκρυφτεί μια ευρείας κλίμακας επιχείρηση. Σε τακτικό επίπεδο όμως, η έφοδος επιφέρει θετικά αποτελέσματα. Τούτο επιτυγχάνεται με την ταχύτητα, την ευκινησία, την μυστικότητα, την χρησιμοποίηση μη αναμενόμενων δυνάμεων και οπλικών συστημάτων, την αποτελεσματική πληροφόρηση, τις αλλαγές στην τακτική του πολέμου και τις επιχειρήσεις παραπλάνησης. Για την έφοδο είναι αναγκαίο ο εχθρός να μείνει χωρίς πληροφορίες και για την όποια αντίδραση του να έχει ετεροχρονισμένες πληροφορίες.

Ασφάλεια: Για την προστασία και χρησιμοποίηση της δύναμης μάχης, βασική απαίτηση αποτελεί η επίτευξη της ασφάλειας. Η ασφάλεια αποτρέπει την έφοδο, εξασφαλίζει την ελευθερία κινήσεως των φίλιων δυνάμεων στο πεδίο της μάχης και αποτρέπει τον εχθρό να συλλέξει πληροφορίες για τις φίλιες δυνάμεις. Η ασφάλεια σε κάθε επίπεδο (στρατηγικό – επιχειρησιακό – τακτικό) συνεκτιμάται ως ακολούθως:

1. Ασφάλεια σε στρατηγικό επίπεδο: Οι ένοπλες δυνάμεις οφείλουν να λαμβάνουν ενεργητικά και παθητικά μέτρα προκειμένου να προφυλαχθούν από ανατρεπτικές και καταστροφικές δραστηριότητες και διαρροή πληροφοριών. Επίσης η επαύξηση των μέτρων ασφαλείας δεν επιτρέπει στον εχθρό να ικανοποιήσει τις ανάγκες του σε πληροφορίες που αφορούν στο στρατηγικό και τακτικό δόγμα και στον στρατηγικό σχεδιασμό.

2. Ασφάλεια σε επιχειρησιακό επίπεδο: Η ασφάλεια σε επιχειρησιακό επίπεδο εξασφαλίζει την ορθή διάταξη στην περιοχή των επιχειρήσεων.

3. Ασφάλεια σε τακτικό επίπεδο: Η ασφάλεια σε τακτικό επίπεδο εξασφαλίζεται με τη λήψη μέτρων που θα αποτρέψουν τον εχθρό να πραγματοποιήσει έφοδο, παρατήρηση, εχθρική αναγνώριση, ηλεκτρονική σύγχυση και παρενόχληση – δολιοφθορές. Η παραπάνω ασφάλεια ενισχύεται επιπλέον με επιχειρήσεις παραπλάνησης. Η εφαρμογή της

αρχής της ασφάλειας για την αποτροπή των κινδύνων δεν σημαίνει φυσικά και την λήψη υπερβολικών μέτρων.

Απλότητα: Για την επιτυχία μιας επιχείρησης, η απλότητα αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες. Οι απλές και σύντομες διαταγές καθώς επίσης και τα απλά και λιτά σχέδια μειώνουν τις πιθανότητες παρανοήσεων. Για αυτό το λόγο, τα σχέδια, οι διαταγές και οι αναφορές στο στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο πρέπει να προετοιμάζονται και να διανέμονται με τρόπο απλό, σύντομο και ευκολονόητο. Όταν οι καταστάσεις το επιβάλουν, ένα απλό σχέδιο που θα εφαρμοσθεί άμεσα είναι προτιμότερο από ένα λεπτομερές σχέδιο που θα εφαρμοσθεί πολύ αργότερα.

Πολιτική άμυνας και αμυντικό δόγμα της Τουρκίας

Οι ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας βρίσκονται στο επίκεντρο τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής της πολιτικής. Η επίδρασή τους στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας είχε ανέκαθεν βαρύτητα.¹¹⁶ Τα καθήκοντα του Τούρκου αρχηγού Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων έχουν καθοριστεί με τον κανονισμό 1324 και είναι υπεύθυνος για τις πληροφορίες, τις επιχειρήσεις, την οργάνωση, την εκπαίδευση και τις προμήθειες των ενόπλων δυνάμεων. Εξασφαλίζει την συνεργασία μεταξύ των κλάδων και ενημερώνει το υπουργείο Άμυνας για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε λογιστική υποστήριξη και εξοπλισμούς.¹¹⁷

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, πολύ περισσότερο από ότι συμβαίνει στα εσωτερικά ζητήματα, απολαμβάνουν σημαντικά ευρύτερη θεσμική αυτονομία και πιστεύουν ότι είναι οι καθ' ύλη αρμόδιες, όταν πρόκειται για κύρια και ευαίσθητα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, όπως το κυπριακό, το Αιγαίο, το κουρδικό, οι εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ και οι σχέσεις με το Ισραήλ. Αυτό που έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον είναι ότι η τουρκική κοινωνία αποδέχεται και νομιμοποιεί σε μεγάλο βαθμό τον ρόλο αυτό των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Οι ανησυχίες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων για την ασφάλεια της Τουρκίας επικεντρώνονται στην

¹¹⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 137.

¹¹⁷ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 25.

τρομοκρατία, στη διάδοση πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς - όπλων μαζικής καταστροφής, στις οπισθοδρομικές (ισλαμικές) ενέργειες και στις περιφερειακές συγκρούσεις.¹¹⁸

Η τουρκική αμυντική πολιτική διαμορφώνεται από τη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας, η οποία βρίσκεται μεταξύ των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής, περιοχές που χαρακτηρίζονται ως οι πιο ασταθείς παγκοσμίως. Με βάση τα ανωτέρω, η τουρκική αμυντική πολιτική διαμορφώνεται στους άξονες που αφορούν στη διαφύλαξη της εθνικής ανεξαρτησίας, τη διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας και τη διαφύλαξη των ζωτικών συμφερόντων της χώρας. Για την υλοποίηση της αμυντικής της πολιτικής η Τουρκία έθεσε τους ακόλουθους στόχους:¹¹⁹

1. Να αποτελέσει όργανο ισχύος και σταθερότητας στην περιοχή της.
2. Να δημιουργήσει μια ζώνη ειρήνης και ασφάλειας στον περίγυρό της.
3. Να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την ειρήνη στην περιοχή της και να διευρύνει την κατάσταση αυτή στο ευρύτερο περιβάλλον της.
4. Να αποτελέσει μια χώρα που «παράγει στρατηγική και ασφάλεια» τόσο στην περιοχή της όσο και πέραν αυτής.
5. Να αναπτύξει καλές σχέσεις και σχέσεις προσέγγισης και συνεργασίας με τις λοιπές χώρες.

Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του, το τουρκικό Γενικό Επιτελείο συμπεριέλαβε στο αμυντικό δόγμα της χώρας και τις επιπτώσεις των παγκόσμιων κλιματικών αλλαγών στην Τουρκία και στην ασφάλεια της. Η υπερθέρμανση του πλανήτη και οι παγκόσμιες κλιματικές αλλαγές αποτελούν το μεγαλύτερο περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η γη. Αποτέλεσμα αυτού του προβλήματος είναι να δημιουργηθούν σοβαρές απειλές στην ασφάλεια των χωρών που οι διαστάσεις τους μπορεί να έχουν απρόβλεπτες συνέπειες.¹²⁰

Ο πρώτος που κατανόησε πλήρως τη σημασία των φυσικών πόρων της Τουρκίας και τους ενέταξε σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ήταν ο πρόεδρος Τουργκούτ

¹¹⁸ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 137-138.

¹¹⁹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 138-139.

¹²⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 139.

Οζάλ, ο οποίος στη δεκαετία του '80 αποφάσισε να εντάξει σε ένα ενιαίο αναπτυξιακό πρόγραμμα (GAP¹²¹) την κατασκευή 22 μεγάλων και μεσαίων φραγμάτων για την εκμετάλλευση των υδάτων του Τίγρη και του Ευφράτη. Ένα πρόγραμμα που εκτός από τα τεράστια οικονομικά οφέλη για την Τουρκία της δίνει τη δυνατότητα να ασκεί πιέσεις στο Ιράκ και στη Συρία, ελέγχοντας την ροή των υδάτων προς τις χώρες αυτές, όποτε είναι αναγκαίο. Σύμφωνα με μελέτες του Κέντρου Στρατηγικών Ερευνών και Μελετών (SAREM) το οποίο υπάγεται στη Διεύθυνση Στρατιωτικής Ιστορίας και Στρατηγικών Μελετών (ATASE) του τουρκικού Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων: «Επειδή η Τουρκία στην ευρύτερη περιοχή της διαθέτει τα πιο πλούσια αποθέματα νερού, θα δημιουργηθούν απειλές από το Ισραήλ, το Ιράκ και τη Συρία. Πέραν των παραπάνω χωρών απειλές θα προκύψουν επίσης και από τις υπερδυνάμεις που έχουν συμφέροντα και δραστηριοποιούνται στη Μέση Ανατολή».¹²²

Αποστολή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Το τουρκικό Σύνταγμα και οι νόμοι καθορίζουν ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έχουν ως αποστολή την εξασφάλιση της ασφάλειας της χώρας από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές καθώς επίσης και την άμεση – ορθή αντίδραση στα νέα προβλήματα ασφάλειας και στις κρίσεις που δημιουργούνται. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αποστολές που αυτές αναλαμβάνουν αφορούν στην αποτροπή, στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος ασφάλειας και επιχειρήσεων, στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, στη συμβολή σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, στην εσωτερική ασφάλεια, στην περιορισμένη χρησιμοποίηση δύναμης και σε συμμετοχή σε συμβατικό πόλεμο.¹²³

Πέραν των παραπάνω, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις δίνουν έμφαση και προτεραιότητα στη διεξαγωγή διάφορων αποστολών, στην οργάνωση μονάδων με δυνατότητα διεξαγωγής πολλαπλών αποστολών, στην απόκτηση όπλων και συστημάτων εξελιγμένης τεχνολογίας, τα οποία θα αντικαταστήσουν πολυάριθμα όμοια παλαιότερης τεχνολογίας, στον έλεγχο και τη διοίκηση προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των προαναφερθέντων όπλων και συστημάτων, στην έγκαιρη

¹²¹ <http://www.gap.gov.tr/en/>

¹²² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 140-141.

¹²³ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 25.

πληροφόρηση και προειδοποίηση, στον ηλεκτρονικό πόλεμο, στην απόκτηση εξελιγμένων πυρομαχικών και στη δυνατότητα εκτέλεσης επιχειρήσεων με οποιαδήποτε συνθήκες.¹²⁴

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παράθεση κειμένου του Γενικού Επιτελείου αναφορικά με τις επιδιώξεις των Τούρκων από το συνεχή εκσυγχρονισμό και την αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων τους. Επιδιώκεται η διατήρηση και η βελτίωση των εξής δυνατοτήτων:¹²⁵

1. Διατήρηση αποτρεπτικής στρατιωτικής δύναμης.
2. Απόκτηση συστημάτων διοίκησης, ελέγχου, επικοινωνιών, πληροφοριών, αναγνώρισης και επιτήρησης καθώς επίσης και πληροφοριακών συστημάτων.
3. Απόκτηση των καλύτερων δυνατοτήτων επιχειρήσεων.
4. Απόκτηση της καλύτερης δύναμης πυρός.
5. Εξοπλισμό με όπλα και λοιπά συστήματα προηγμένης τεχνολογίας θέτοντας ως βάση την ποιότητα αντί της ποσότητας.
6. Διεξαγωγή επιχειρήσεων ημέρα και νύχτα και με οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες.
7. Προστασία από όπλα μαζικής καταστροφής και όπλα ΠΡΒΧ (Πυρηνικών- ραδιολογικών- βιολογικών-χημικών) ουσιών.
8. Αντιαεροπορική και αντιπυραυλική άμυνα.
9. Διεξαγωγή στρατηγικών μετακινήσεων.
10. Διεξαγωγή διακλαδικών και συνδυασμένων επιχειρήσεων.

Δυνατότητες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Σύμφωνα με την υπάρχουσα δομή, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις δηλώνουν ότι έχουν τις ακόλουθες δυνατότητες:¹²⁶

1. Να διεξάγουν μια διακλαδική επιχείρηση με ένα σώμα στρατού 40-50 χιλιάδων ανδρών, μετά από πολύ σύντομη προειδοποίηση.

¹²⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 148.

¹²⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 148-149.

¹²⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 149.

2. Να μετακινήσουν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα μία δύναμη 5-6 ταγμάτων, ημέρα και νύκτα, για πραγματοποίηση αεροκίνητης επιχείρησης.

3. Να συμμετάσχουν σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης με μονάδες επιπέδου τάγματος σε τέσσερις διαφορετικές περιοχές ταυτόχρονα.

Οργάνωση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Σύμφωνα με το άρθρο 117 του τουρκικού Συντάγματος «η αρχιστρατηγία εκπροσωπείται από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας και είναι αναπόσπαστο μέρος της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης (TBMM). Το Υπουργικό Συμβούλιο είναι υπεύθυνο έναντι της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης για την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και την προετοιμασία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων για την άμυνα της πατρίδας. Ο αρχηγός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων είναι ο διοικητής των ενόπλων δυνάμεων, σε περίοδο όμως πολέμου εκτελεί τα καθήκοντα του αρχιστρατήγου στο όνομα του προέδρου της Δημοκρατίας.¹²⁷

Το καθήκον των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, σύμφωνα με το άρθρο 35 του Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας αυτών, είναι *«Να επαγρυπνούν και να διαφυλάττουν την τουρκική πατρίδα και την τουρκική Δημοκρατία που καθορίζεται με το Σύνταγμα»*. Σύμφωνα με το άρθρο 36 του ίδιου κανονισμού, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν καθήκον να μαθαίνουν και να διδάσκουν την τέχνη του πολέμου. Για την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων τους συγκροτούν και οργανώνουν τους απαραίτητους σχηματισμούς και υποδομές και λαμβάνουν τα απαιτούμενα μέτρα.¹²⁸

Δύναμη και επιστρατευτική ικανότητα

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσίευσε το τουρκικό Γενικό Επιτελείο τον Οκτώβριο του 2014 η δύναμη των ενόπλων δυνάμεων ανερχόταν σε 673.986 άτομα. Από αυτήν 479.152 ανήκουν σε στρατό-αεροπορία-ναυτικό, 189.283 στη Γενική Διοίκηση Στρατοχωροφυλακής και 5.551 στη Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών.¹²⁹ Σχετικά

¹²⁷ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 151.

¹²⁸ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 152.

¹²⁹ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 32.

με την επιστρατευτική ικανότητα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων παρατίθενται τα παρακάτω στοιχεία:¹³⁰

1. Η δύναμη της μάχιμης εφεδρείας είναι 3.000.000 άτομα.
2. Η δύναμη των πολιτοφυλάκων (Gecici Kogucu) ανέρχεται σε 65.838 άτομα από τους οποίους οι 46.495 συμπεριλαμβάνονται στην επίσημη κρατική μισθοδοσία, ενώ οι υπόλοιποι 19.343 είναι εθελοντές.
3. Ο αριθμός ατόμων που φθάνουν σε ηλικία στράτευσης ετησίως είναι 700.079 άνδρες και 670.328 γυναίκες.
4. Ο μέσος όρος ηλικίας στράτευσης είναι το 20^ο έτος.
5. Διάρκεια θητείας 12 μήνες για τους οπλίτες.
6. Άτομα διαθέσιμα για στράτευση (16-49 ετών), άνδρες:21.079.077 και γυναίκες:20.558.696.
7. Άτομα κατάλληλα για στράτευση (16-49 ετών), άνδρες:17.664.510 και γυναίκες:17.340.816.

Διοίκηση Χερσαίων Δυνάμεων

Η Διοίκηση Χερσαίων Δυνάμεων της Τουρκίας, έχει αποστολή να εξασφαλίζει την ασφάλεια των εθνικών συνόρων, να αμύνεται του εθνικού εδάφους όταν απαιτηθεί, να έχει ετοιμότητα συμμετοχής σε διεθνείς συμμαχίες και να χρησιμοποιεί την μαχητική ισχύ της στο εξωτερικό ύστερα από διαταγή του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, να συμμετέχει σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης και να παρέχει στρατιωτική βοήθεια σε φιλικές και συμμαχικές χώρες.¹³¹ Οι χερσαίες δυνάμεις αποτελούνται από μονάδες μάχης, μονάδες υποστήριξης μάχης και μονάδες λογιστικής υποστήριξης μάχης.¹³² Οι τουρκικές χερσαίες δυνάμεις διαθέτουν:¹³³

1^η Στρατιά: Έχει έδρα την Κωνσταντινούπολη και ο τομέας ευθύνης της περιλαμβάνει την Ανατολική Θράκη, την Κωνσταντινούπολη και τα Στενά. Διαθέτει τρία Σώματα στρατού και η διάταξη της είναι σαφώς επιθετικά προσανατολισμένη προς την Ελλάδα. Μονάδες της μετασταθμεύουν συχνά στην

¹³⁰ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 33.

¹³¹ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 36.

¹³² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 154.

¹³³ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 39-43.

νοτιοανατολική Τουρκία όπου συμμετέχουν σε επιχειρήσεις για απόκτηση πολεμικής εμπειρίας.

2^η Στρατιά: Έχει έδρα την Malatya και ο τομέας ευθύνης της περιλαμβάνει την νοτιοανατολική Τουρκία. Η αποστολή της είναι η αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών, ενώ παράλληλα διεξάγει επιχειρήσεις εναντίον του ΡΚΚ, τόσο εντός του τουρκικού εδάφους όσο και πέραν των συνόρων. Αποτελεί κατά βάση την κυριότερη τουρκική χερσαία δύναμη που διεξάγει συνεχώς επιχειρήσεις και όλα τα κλιμάκια διοικήσεως της διαθέτουν πολεμική εμπειρία.

3^η Στρατιά: Έχει έδρα το Erzincan και η αποστολή της αφορά στον έλεγχο των συνόρων της Τουρκίας με την Αρμενία και τη Γεωργία, ενώ παράλληλα διεξάγει και επιχειρήσεις εσωτερικής ασφαλείας εναντίον του ΡΚΚ.

Στρατιά Αιγαίου: Έχει έδρα την Σμύρνη και μονάδες της μετασταθμεύουν συχνά στην νοτιοανατολική Τουρκία όπου συμμετέχουν σε επιχειρήσεις για απόκτηση πολεμικής εμπειρίας.

4^ο Σώμα Στρατού: Έχει έδρα την Άγκυρα και αποτελεί εφεδρεία του τουρκικού Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων και είναι προφανές ότι σε μια «θερμή» ελληνοτουρκική κρίση θα πρέπει να συνυπολογιστεί στην τουρκική δύναμη που θα ενεργήσει εναντίον της Ελλάδος.

Διοίκηση Τουρκικών «Ειρηνευτικών» Δυνάμεων Κύπρου: Έχει έδρα την Κερύνεια και περιλαμβάνει την ΤΟΥΡΔΥΚ και την Διοίκηση Δυνάμεων Ασφαλείας (Guvenlik Kuvvetleri Komutanligi) που αποτελεί την δύναμη ασφαλείας του ψευδοκράτους.

Διοίκηση Εκπαιδεύσεως και Δόγματος (EDOK): Έχει έδρα το Balgat της Άγκυρας και αποστολή της είναι η εκπαίδευση του προσωπικού και παράλληλα επιμελείται όλων των στρατιωτικών εκδόσεων που έχουν σχέση με το στρατιωτικό δόγμα, τους εξοπλισμούς, τα οπικά συστήματα και την εκπαίδευση.

Διοίκηση Αεροπορίας Στρατού (ΚΗΚ): Έχει έδρα την Άγκυρα, ιδρύθηκε το 2014 και σε αυτήν υπήχθησαν τα τέσσερα συντάγματα αεροπορίας στρατού που μέχρι τότε υπάγονταν στις τέσσερις στρατιές.

Διοίκηση Ναυτικών Δυνάμεων

Κύρια αποστολή των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων είναι να παρακολουθούν εκ του σύνεγγυς και να διαφυλάττουν τα θαλάσσια συμφέροντα της Τουρκίας έναντι μελλοντικών απειλών και να εκτελούν τις αποστολές που θα τους δοθούν. Κατά την ειρηνική περίοδο και σε περίοδο κρίσης συμμετέχουν σε πολυεθνικές διασυμμαχικές επιχειρήσεις, σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, έρευνας και διάσωσης, ανθρωπιστικής βοήθειας, περισυλλογής ναυαγών, ελέγχου και προστασίας θαλάσσιων περιοχών που ανήκουν στην Τουρκία, καθώς επίσης παρέχουν ασφάλεια στους περιφερειακούς ενεργειακούς κόμβους. Σε πολεμική περίοδο εκτελούν επιχειρήσεις ελέγχου των θαλασσών και παρεμπόδισης της ελεύθερης χρήσης αυτών, ελέγχου των θαλάσσιων διαδρόμων, προστασίας των δυνάμεων, επιχειρήσεις εναντίων πειρατών για την ασφάλεια και προστασία των θαλάσσιων διαδρόμων εμπορίου, καθώς επίσης συμμετέχουν σε πολυεθνικές και διασυμμαχικές επιχειρήσεις.¹³⁴ Οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις διαθέτουν:¹³⁵

Αρχηγείο Στόλου: Η έδρα του βρίσκεται στο Γκιολτσούκ της Κωνσταντινούπολης και έχει ως αποστολή τη διατήρηση των ναυτικών του ναυτικών μονάδων σε ετοιμότητα πολέμου καθώς επίσης και τη χρησιμοποίηση αυτών όταν απαιτηθεί, προκειμένου να διαφυλαχτούν τα θαλάσσια δικαιώματα της Τουρκίας. Για την εκπλήρωση της αποστολής του διαθέτει τις ακόλουθες έξι διοικήσεις:

1. Τη Διοίκηση Πολεμικού Στόλου και Βόρειου Συγκροτήματος ή Διοίκηση Φρεγατών (Διαθέτει 19 φρεγάτες και εκπροσωπεί τη δύναμη πυρός, ταχύτητας και διάρκειας των επιχειρήσεων των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων).
2. Τη Διοίκηση Υποβρυχίων (Διαθέτει 14 υποβρύχια και αποτελεί τη στρατηγική δύναμη του στόλου).
3. Τη Διοίκηση Πυραυλακάτων (Διαθέτει 19 πυραυλάκατους και τα κύρια χαρακτηριστικά της είναι η ταχύτητα, ο αιφνιδιασμός και το πλήγμα).
4. Τη Διοίκηση Ναρκοπολέμου (Διαθέτει 10 ναρκοθηρευτικά και 9 ναρκαλιευτικά πλοία).
5. Τη Διοίκηση Αεροπορίας Ναυτικού (Διαθέτει 21 ελικόπτερα, 6 αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας και 7 εκπαιδευτικά αεροσκάφη).

¹³⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 168-169.

¹³⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 170-172.

6. Τη Διοίκηση Διοικητικής Μέριμνας (Διαθέτει 10 πλοία διαφόρων τύπων).

Διοίκηση Βόρειας Θαλάσσιας Περιοχής: Η έδρα της βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη και έχει ως αποστολή την εξασφάλιση λογιστικής και παράκτιας υποστήριξης. Διαθέτει τη Διοίκηση Διάσωσης και Βατραχανθρώπων, τη Διοίκηση των Στενών Κωνσταντινούπολης και Τσανάκαλε, την Υδρογραφική - Ωκεανογραφική Υπηρεσία με δύο πλοία ερευνών και το Ναυτικό Μουσείο.

Διοίκηση Νότιας Θαλάσσιας Περιοχής: Η έδρα της βρίσκεται στη Σμύρνη και ο τομέας ευθύνης της περιλαμβάνει το Αιγαίο και τη Μεσόγειο θάλασσα, έχει δε ως αποστολή την εξασφάλιση λογιστικής και παράκτιας υποστήριξης στα πολεμικά πλοία. Παράλληλα είναι υπεύθυνη για την μεταφορά τμημάτων και τη διεύθυνση των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης σε περίπτωση ναυτικών ατυχημάτων, τα οποία θα πραγματοποιηθούν στην τουρκική περιοχή έρευνας και διάσωσης.

Διοίκηση Ναυτικής εκπαίδευσης: Διαθέτει τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, το Ναυτικό Λύκειο της Χάλκης, τη Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών, τη Διοίκηση των Κέντρων Εκπαίδευσης και τη Διοίκηση Εκπαιδευτικών Πλοίων με 2 εκπαιδευτικά πλοία Ναυτικών Σχολών και 8 εκπαιδευτικά σκάφη.

Διοίκηση Αεροπορικών Δυνάμεων

Οι τουρκικές αεροπορικές δυνάμεις έχουν αποστολή να καταστρέψουν και να καταστήσουν αναποτελεσματική κάθε είδους απειλή στο έδαφος, στον αέρα και στο διάστημα. Επίσης αποτελούν αποτρεπτική δύναμη και συμβάλουν στη διατήρηση των τοπικών, περιφερειακών και διεθνών ισορροπιών. Τα τέσσερα βασικά όργανα διοίκησης των τουρκικών αεροπορικών δυνάμεων, είναι:¹³⁶

1^η Τακτική Αεροπορική Δύναμη: Η έδρα της βρίσκεται στο Eskisehir (Δορύλαιο) και είναι υπεύθυνη για τον δυτικό εναέριο χώρο της Τουρκίας. Διαθέτει πέντε κύριες βάσεις πολεμικών αεροσκαφών και μια βάση πυραύλων.

¹³⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 174-175.

2^η Τακτική Αεροπορική Δύναμη: Η έδρα της βρίσκεται στην Diyarbakir (Άμιδα), είναι υπεύθυνη για τον ανατολικό εναέριο χώρο της Τουρκίας και διαθέτει τρεις κύριες βάσεις πολεμικών αεροσκαφών.

Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης: Η έδρα της είναι στη Σμύρνη.

Διοίκηση Διοικητικής Μέριμνας: Η έδρα της είναι στην Άγκυρα.

Κατά την ειρήνη αναλαμβάνουν τις ακόλουθες αποστολές:

1. Ενεργούν ως αποτρεπτική δύναμη και παρεμποδίζουν τις εχθρικές παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου.¹³⁷
2. Όταν απαιτηθεί απαγορεύουν στον εχθρό να πραγματοποιήσει αεροπορικές επιθέσεις από κάθε ύψος και κάθε κατεύθυνση αναγνωρίζοντας και εξακριβώνοντας αυτόν σε σύντομο χρονικό διάστημα και από μεγάλη απόσταση.
3. Εξασφαλίζουν τον έλεγχο και τη διοίκηση του εθνικού εναέριου χώρου. Επίσης όταν απαιτηθεί συμβάλουν στην διαφύλαξη της περιφερειακής και παγκόσμιας ειρήνης συμμετέχοντας σε επιχειρήσεις υποστήριξης ή επιβολής της ειρήνης.

Κατά την πολεμική περίοδο αναλαμβάνουν τις ακόλουθες αποστολές:

1. Εξασφαλίζουν την επιβίωση των φίλιων δυνάμεων που εγκαταλείπουν τις θέσεις μάχης, περιστέλλοντας, επιβραδύνοντας και αποτρέποντας με κάθε τρόπο την αεροπορική και πυραυλική απειλή των εχθρικών δυνάμεων.
2. Εξασφαλίζουν την ασφάλεια των στρατηγικών και οικονομικών εγκαταστάσεων από εχθρικές αεροπορικές και πυραυλικές επιθέσεις. Επίσης σε συνεργασία με τους άλλους κλάδους προσβάλλουν την αποφασιστικότητα του αντιπάλου και τη θέληση του για συνέχεια των επιχειρήσεων.

Γενική Διοίκηση Στρατοχωροφυλακής

Η στρατοχωροφυλακή αποτελεί ταυτόχρονα μια ένοπλη στρατιωτική δύναμη ασφαλείας και μια αστυνομική δύναμη. Έχει αποστολή να εξασφαλίζει τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφαλείας και της δημόσιας τάξης σε περιοχές εκτός πόλεων όπου η

¹³⁷ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 66.

αστυνομία δεν έχει αρμοδιότητα, ενώ το εύρος των καθηκόντων της αφορά σε διοικητικά, δικαστικά, στρατιωτικά και λοιπά καθήκοντα. Αποτελείται από το αρχηγείο, τις μονάδες του Αρχηγείου, τους σχηματισμούς εσωτερικής ασφάλειας, τη Διοίκηση Αεροπορίας Στρατοχωροφυλακής, τη Διοίκηση Εκπαίδευσης, την Ταξιαρχία Διαχειριστικής και Λογιστικής Υποστήριξης και το Σύνταγμα Μηχανικού.¹³⁸

Περιέργως η δύναμη της Γενικής Διοίκησης Στρατοχωροφυλακής, παρά τον εμφανή στρατιωτικό της προσανατολισμό (189.283 άτομα) αγνοείται από τα διεθνή κέντρα μελετών τα οποία δεν την συνυπολογίζουν στη στρατιωτική μηχανή της Τουρκίας. Οι σχηματισμοί συνόρων, καταδρομών και εκπαίδευσης της Στρατοχωροφυλακής έχουν καθαρά στρατιωτική δομή, ενώ το υλικό που διαθέτουν (εκατοντάδες τεθωρακισμένα οχήματα, 57 ελικόπτερα, βαρύς οπλισμός) σε συνδυασμό με την πολεμική εμπειρία του προσωπικού, συνιστούν ένα σημαντικό παράγοντα στρατιωτικής ισχύος. Οι αξιωματικοί προέρχονται από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, η εκπαίδευση τους είναι ίδια με τους υπόλοιπους αξιωματικούς του στρατού ξηράς και ο αρχηγός της στρατοχωροφυλακής είναι πάντα του στρατού ξηράς.¹³⁹

Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών

Η Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών αποτελεί τον συντονιστή σε θέματα ναυτιλίας μεταξύ του τουρκικού Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, της τουρκικής Διοίκησης Ναυτικών Δυνάμεων και του υφυπουργείου Ναυτιλίας. Τα καθήκοντα αφορούν στη διεξαγωγή αποστολών και δραστηριοτήτων σύμφωνα με τους νόμους του εθνικού και διεθνούς δικαίου, σε όλες τις ακτές της Τουρκίας, στα εσωτερικά χωρικά ύδατα της χώρας, στα Στενά, στα λιμάνια, στους κόλπους, στα τουρκικά χωρικά ύδατα και στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ). Επίσης έχει αποστολή να διεξάγει επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στην περιοχή ευθύνης της Τουρκίας, με βάση τις διεθνείς συμφωνίες και τον τουρκικό Εθνικό Κανονισμό Έρευνας και Διάσωσης. Η τουρκική Διοίκηση Ασφαλείας Ακτών διαθέτει 7.000 στελέχη, 65 βάσεις/λιμάνια όπου

¹³⁸ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 74.

¹³⁹ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 80-81.

σταθμεύουν τα 14 ελικόπτερα, τα 3 αεροσκάφη επιτήρησης, τα κινητά ραντάρ και τα 160 σκάφη/λέμβοι.¹⁴⁰

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι με την αύξηση του προσωπικού της και με τον αριθμητικό και ποιοτικό εκσυγχρονισμό της αποκτά συνεχώς πολύ σημαντικές δυνατότητες για διεξαγωγή επιχειρήσεων SAR στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε μια ενδεχόμενη ελληνοτουρκική κρίση, αυτή θα αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, δεδομένου ότι ο τομέας της επικεντρώνεται στην έρευνα και διάσωση και τη λαθρομετανάστευση, όπου υπάρχει σοβαρός κίνδυνος πρόκλησης «θερμού» επεισοδίου και γενίκευσης της κρίσης.¹⁴¹

Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων

Η Διοίκηση Ειδικών Δυνάμεων Ozel Kuvvetler Komutanligi (OKK), γνωστή και ως Bordo Bereli (Βυσσινί Μπερέ), αποτελεί ένα Σχηματισμό ο οποίος υπάγεται απευθείας στο τουρκικό Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων και ανταποκρίνεται στις ανάγκες ειδικών επιχειρήσεων του, τόσο στο εσωτερικό της Τουρκίας όσο και στο εξωτερικό. Το βασικό επιχειρησιακό «κύτταρο» των Bordo Bereli ακολουθεί τις αμερικανικές δομές – οργάνωση και είναι η ομάδα ειδικών επιχειρήσεων, η οποία αποτελείται από 2 αξιωματικούς και 10 μόνιμους υπαξιωματικούς. Οι ομάδες αυτές εντάσσονται σε μονάδες ειδικών επιχειρήσεων, οι οποίες υπάγονται στη Διοίκηση Ομάδων Έρευνας – Διάσωσης Μάχης (MAK) και στη Διοίκηση Πολιτικό-στρατιωτικής συνεργασίας (SAI). Οι αποστολές που τους ανατίθενται είναι:¹⁴²

1. Διεξαγωγή επιχειρήσεων έρευνας-διάσωσης προκειμένου να διασωθεί και να φυγαδευτεί στην Τουρκία σημαντικό φίλιο προσωπικό που έχει παραμείνει σε εχθρική περιοχή.
2. Διεξαγωγή επιχειρήσεων εξουδετέρωσης της ηγεσίας διασπαστικών οργανώσεων που βρίσκονται στο εξωτερικό.
3. Διεξαγωγή ψυχολογικών επιχειρήσεων εντός της Τουρκίας και σε χώρες στόχους».

¹⁴⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 182-183.

¹⁴¹ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 84.

¹⁴² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 185-188.

4. Εκπαίδευση προσωπικού, σχεδιασμός και διεξαγωγή επιχειρήσεων ανορθόδοξου πολέμου στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.
5. Σχεδιασμός στη διεξαγωγή κάθε είδους επιχείρησης εσωτερικής ασφάλειας.
6. Διεξαγωγή επιχειρήσεων εξουδετέρωσης τρομοκρατών και διάσωσης ομήρων.
7. Προστασία σημαντικών προσωπικοτήτων στην ειρήνη και στον πόλεμο.
8. Διεξαγωγή επιχειρήσεων έρευνας-διάσωσης λόγω φυσικών καταστροφών στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.
9. Διεξαγωγή επιχειρήσεων υποστήριξης ειρήνης σε συνεργασία με φίλια και συμμαχικά κράτη.
10. Εκπαίδευση ειδικών δυνάμεων φίλιων και συμμαχικών κρατών.
11. Πραγματοποίηση επιδείξεων σε τουρκικές ή ξένες στρατιωτικές αποστολές και οργανισμούς.

Εξοπλισμοί των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων

Στο υφυπουργείο Αμυντικής Βιομηχανίας έχει ανατεθεί η ευθύνη να αποτελεί ένα εξειδικευμένο φορέα προμηθειών, ο οποίος θα παρουσιάζει πρωτότυπες λύσεις, προκειμένου να αναπτυχθούν τεχνολογίες που θα αντιμετωπίσουν τις ανάγκες άμυνας και ασφάλειας της Τουρκίας. Παράλληλα κατευθύνει την αμυντική βιομηχανία ώστε να είναι ανταγωνιστική και να μπορέσει να ενταχθεί στη διεθνή αγορά. Η πολιτική των προμηθειών και της αμυντικής βιομηχανίας καθορίζεται από ένα σύστημα το οποίο στηρίζεται στους εξής πέντε βασικούς μηχανισμούς, το Ανώτατο Συντονιστικό Συμβούλιο Αμυντικής Βιομηχανίας, την Εκτελεστική Επιτροπή Αμυντικής Βιομηχανίας, τον Ελεγκτικό Φορέα Αμυντικής Βιομηχανίας, το Ταμείο Υποστήριξης Αμυντικής Βιομηχανίας (SSDF) και το Υφυπουργείο Αμυντικής Βιομηχανίας.¹⁴³

Στρατηγικοί Στόχοι

¹⁴³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 193-196.

Ο πρώτος στρατηγικός στόχος αφορά στη δραστηριότητα του τρόπου προμηθειών σύμφωνα με τις ανάγκες και τους βιομηχανικούς σκοπούς. Συγκεκριμένα αποφασίστηκε από το 2007 και μετά να συντάσσονται οικονομοτεχνικές μελέτες για τα εξοπλιστικά προγράμματα, οι οποίες θα αιτιολογούν την ανάγκη υλοποίησης αυτών. Μείωση 10% του χρόνου που μεσολαβεί από την ημερομηνία ενημέρωσης του Υφυπουργείου Αμυντικής Βιομηχανίας μέχρι την ημερομηνία υπογραφής της σύμβασης. Υλοποίηση για κάθε πρόγραμμα ξεχωριστά 90% των στόχων (βιομηχανοποίηση-ημερομηνίες-προϋπολογισμός) που καθορίζονται στο σχεδιασμό διαχείρισης αυτού. Ο δεύτερος στρατηγικός στόχος αφορά στην προώθηση λύσεων για την ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, ώστε να είναι ανταγωνιστική διεθνώς. Ο τρίτος στρατηγικός στόχος αφορά στη διεθνή συνεργασία και ενεργό συμμετοχή σε πολυμερή βιομηχανικά προγράμματα, αμυντικά προγράμματα και προγράμματα ασφαλείας. Επιδίωξη είναι η συμμετοχή σε πολυεθνικά και νατοϊκά προγράμματα και το λιγότερο σε ένα από αυτά να έχει την αρχηγία. Ο τέταρτος στρατηγικός στόχος αφορά σε παρεμβάσεις που θα γίνουν στη θεσμική δομή. Συγκεκριμένα το προσωπικό του υφυπουργείου Αμυντικής Βιομηχανίας, σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, θα παρακολουθεί εκπαίδευση 40 ωρών ετησίως σε θέματα αμυντικής βιομηχανίας.¹⁴⁴

Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία

Η τουρκική αμυντική βιομηχανία, με τους βραχυπρόθεσμους, μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους σχεδιασμούς της, επιδιώκει να εξασφαλίσει την τεχνολογική υποδομή που θα της επιτρέψει όχι απλώς να συναρμολογεί, αλλά να σχεδιάζει και να παράγει προϊόντα υψηλής τεχνολογίας. Η μεταφορά τεχνογνωσίας αποτελεί τον άξονα στον οποίο στηρίζεται η αναπτυξιακή της προσπάθεια, γεγονός που θα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για τη μεγιστοποίηση της εγχώριας παραγωγής και του ποσοστού της τουρκικής συμμετοχής στους εξοπλισμούς. Το ζητούμενο για την τουρκική αμυντική βιομηχανία είναι η κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων σε οπτικά συστήματα, πυρομαχικά και ανταλλακτικά τόσο κατά την ειρηνική περίοδο όσο και σε περιόδους πολεμικής κινητοποίησης της χώρας. Επιπλέον

¹⁴⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 197-198.

επιδιώκεται η έξοδος στις αγορές και η συνεργασία της με άλλα κράτη, προωθώντας τη στρατιωτική της διπλωματία και εξασφαλίζοντας παράλληλα, οικονομικά οφέλη.¹⁴⁵

Η πολιτική και η στρατιωτική ηγεσία της Τουρκίας συνεχώς τονίζουν την ανάγκη απεξάρτησης των εξοπλιστικών αναγκών της χώρας από εξωτερικούς προμηθευτές, οι οποίοι χρησιμοποιούνται ως μοχλός άσκησης πιέσεων για πολιτικές παραχωρήσεις εκ μέρους της τουρκικής κυβέρνησης. Ήδη η Τουρκία έχει την τεχνογνωσία και κατασκευάζει άρματα μάχης, τεθωρακισμένα οχήματα μάχης, αερομεταφερόμενα-ρυμουλκούμενα-αυτοκινούμενα πυροβόλα, πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων, αντιαεροπορικά συστήματα, κινητές πλωτές γέφυρες, πολεμικά πλοία, επιθετικά ελικόπτερα, δορυφόρο, μη επανδρωμένα αεροσκάφη, συστήματα επικοινωνιών, τυφέκια, πιστόλια κ.λπ.¹⁴⁶

Έρευνα και ανάπτυξη

Μια αθέατη παράμετρος της τουρκικής στρατιωτικής ισχύος αποτελεί ο τομέας της έρευνας και ανάπτυξης. Η έρευνα διεξάγεται σε όλα τα επίπεδα από την αμυντική βιομηχανία, τα ερευνητικά κέντρα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και τα ειδικά επιστημονικά ινστιτούτα, υπό τον συντονισμό του *Turkiye Bilimsel ve Teknolojik Arastirma Kurumu* (TUBITAK¹⁴⁷) «Τουρκικό Ίδρυμα Επιστημονικών και Τεχνολογικών Ερευνών». Το TUBITAK προωθεί παράλληλα την συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανίας και στηρίζεται πάνω σε τέσσερις άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά στην υποβοήθηση της τουρκικής κυβέρνησης για τον καθορισμό των πολιτικών που θα εφαρμοσθούν σε θέματα επιστήμης και τεχνολογίας. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην υποστήριξη, παρότρυνση και πραγματοποίηση επιστημονικών και τεχνολογικών ερευνών. Ο τρίτος άξονας αφορά στην συμμετοχή σε διεθνείς επιστημονικές έρευνες. Και τέλος ο τέταρτος άξονας αφορά στη συμβολή στην ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνολογικής υποδομής καθώς επίσης και στη δημιουργία επιστημονικής και τεχνολογικής κουλτούρας.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 201.

¹⁴⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 202-203.

¹⁴⁷ <https://www.tubitak.gov.tr/en>

¹⁴⁸ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 203.

Εξέλιξη κυρίων εξοπλιστικών προγραμμάτων

Τα εξοπλιστικά προγράμματα τα οποία βρίσκονται σε εξέλιξη, κινούνται πάνω σε δύο κύριους άξονες. Ο πρώτος αφορά στην έμφαση που δίνεται στην απόκτηση αισθητήρων και ο δεύτερος στην απόκτηση όπλων μεγάλου βεληνεκούς. Ένα σημαντικό στοιχείο της ισχύος των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων αποτελεί η ύπαρξη του Ολοκληρωμένου Συστήματος Επικοινωνιών TASMUS-G¹⁴⁹ το οποίο λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος, δεδομένου ότι εξασφαλίζει τη συνεργασία όλων των κλάδων από το ανώτερο επίπεδο διοίκησης μέχρι επιπέδου Μονάδος για τις χερσαίες, αεροπορικές δυνάμεις και Ναυτικών Βάσεων για τις ναυτικές δυνάμεις.¹⁵⁰

Εξοπλιστικά προγράμματα χερσαίων μέσων

Ο πιο σημαντικός στόχος των τουρκικών χερσαίων δυνάμεων είναι η δημιουργία μιας ευέλικτης δομής, η οποία θα ανταποκρίνεται απόλυτα στην άμεση αντιμετώπιση κάθε εσωτερικής και εξωτερικής απειλής. Βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση του στόχου αυτού αποτελεί η αναβάθμιση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων μέσω της εκπαίδευσης και της υλοποίησης των ακόλουθων εξοπλιστικών προγραμμάτων εκσυγχρονισμού, κατασκευής και προμήθειας οπλικών συστημάτων και κύριων μέσων-υλικών όπως, αρματικού δυναμικού, τροχοφόρων οχημάτων μάχης, πυροβόλων, πυραύλων εδάφους-εδάφους, αυτοματισμός πυρών υποστήριξης, επαύξηση δυνατοτήτων βιαίας διάβασης ποταμών, αντιαρματικά οπλικά συστήματα κ.λπ.¹⁵¹

Εξοπλιστικά προγράμματα ναυτικών μέσων

Η μελλοντική δομή του τουρκικού πολεμικού ναυτικού σε συνδυασμό με την απαίτηση των ναυτικών δυνάμεων της Τουρκίας να επιχειρούν ταυτόχρονα σε τρεις θαλάσσιες περιοχές επιχειρήσεων, είτε στις ανοικτές θάλασσες είτε σε παράκτιες περιοχές, αποτελούν τις βασικές παραμέτρους προκειμένου η τουρκική θαλάσσια

¹⁴⁹<http://www.defenceturkey.com/en/content/tasmus-g-assurance-of-tactical-area-communication-system-701#.Wq7D7UxuJdg>

¹⁵⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 211.

¹⁵¹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 212-222.

πολιτική να είναι αποτελεσματική και να έχει διάρκεια. Η σημασία που δίνει η τουρκική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία για την υλοποίηση αυτού του στόχου φαίνεται από τα ακόλουθα εξοπλιστικά προγράμματα που είναι σε εξέλιξη, Επαύξηση ναυτικών επιχειρησιακών δυνατοτήτων και ισχύος πυρός, πλοίο περιπολίας νέου τύπου, αναβάθμιση του αποβατικού στόλου, ανάπτυξη τεχνολογιών υποβρύχιων οπλικών συστημάτων, κατασκευή πλοίων Διοίκησης Ασφαλείας Ακτών κ.λπ.¹⁵²

Εξοπλιστικά προγράμματα αεροπορικών μέσων

Η Τουρκία επιδιώκει τη συμμετοχή των αεροπορικών της δυνάμεων σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με σκοπό την προβολή των δυνατοτήτων τους, καθώς επίσης και τη χρησιμοποίηση αυτών ως ένα σοβαρό πολιτικό μέτρο επιβεβαίωσης του περιφερειακού και εν μέρει του παγκόσμιου ρόλου της. Παράλληλα η Τουρκία συνεχίζει με αυξανόμενους ρυθμούς την προσπάθεια παραβίασης των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και της Κύπρου στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Η πολιτική της Τουρκίας για τους εξοπλισμούς των αεροπορικών της μέσων βασίζεται στα εξής, προμήθεια-κατασκευή αεροσκαφών, εκσυγχρονισμό αεροσκαφών, πρόγραμμα θαλάσσιας περιπολίας και επιτήρησης MELTEM¹⁵³, κατασκευή-προμήθεια-εκσυγχρονισμός ελικοπτέρων και αντιαεροπορικής άμυνας, δορυφορικό πρόγραμμα κ.λπ.¹⁵⁴

Πυρηνική Ενέργεια

Οι τομείς των στρατηγικών τεχνολογιών στις οποίες η Τουρκία δίνει μεγάλη βαρύτητα είναι η πληροφορική, οι επικοινωνίες, η πυρηνική ενέργεια, η βιοτεχνολογία, η νανοτεχνολογία, η παραγωγή υλικών (συμπεριλαμβάνεται και η αμυντική βιομηχανία, η ηλεκτρική-υδροηλεκτρική ενέργεια κ.λπ. Τονίζεται ιδιαίτερα ότι ο τομέας της πυρηνικής ενέργειας εντάσσεται σε μια μακροπρόθεσμη εθνική πολιτική

¹⁵² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 222-228.

¹⁵³ <https://turkishnavy.net/tag/meltem/>

¹⁵⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 228-244.

και ο τουρκικός Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (ΤΑΕΚ)¹⁵⁵, ο οποίος ιδρύθηκε το 1982, υπάγεται απευθείας στον πρωθυπουργό και απασχολεί 600 άτομα.¹⁵⁶

Το τουρκικό Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης Πυρηνικής Τεχνολογίας στηρίζεται σε ένα μακροπρόθεσμο εθνικό στόχο και περιλαμβάνει την ανάλογη υποδομή με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, τη δημιουργία υποδομών έρευνας-ανάπτυξης στον τομέα εργοστασίων παραγωγής πυρηνικής ενέργειας, την κατασκευή πυρηνικού αντιδραστήρα και την ανάπτυξη εθνικής υποδομής πυρηνικής τεχνολογίας. Το έργο θα περιλαμβάνει τέσσερις πυρηνικούς αντιδραστήρες στο Ακουγιού και στη Σινώπη, συνολικής ισχύος 1.200 Megawatt με προϋπολογισμό που φτάνει τα 20 δις. δολάρια, έχει αναλάβει η Rosatom¹⁵⁷, η κρατική εταιρία ατομικής ενέργειας της Ρωσίας. Η αρχική συμφωνία για την κατασκευή του μεταξύ των δύο χωρών, υπογράφηκε το 2010.¹⁵⁸

¹⁵⁵ <http://www.taek.gov.tr/en/home.html>

¹⁵⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 246-247.

¹⁵⁷ <http://www.rosatom.ru/en/>

¹⁵⁸ <http://www.kathimerini.gr/936368/article/epikairothta/politikh/pros-mia-pyrhnikh-toyrkia>

Κεφάλαιο Τρίτο

Η Τουρκία μετά το Πραξικόπημα

Στις 04 Μαΐου 2016, παραιτήθηκε ο Ahmet Davutoglu από Πρωθυπουργός της Τουρκίας, κάτι που έγινε για πρώτη φορά χωρίς να έχει προηγηθεί είτε στρατιωτικό πραξικόπημα, είτε πρόταση μομφής, είτε εκλογική ήττα και αντικαταστάθηκε από τον Binali Yildirim. Το γεγονός αυτό στη Τουρκία χαρακτηρίστηκε ως «Πραξικόπημα του Παλατιού» (Saray Darbesi). Αυτή η εξέλιξη σηματοδότησε την μεγάλη κινητικότητα που ακολούθησε τους επόμενους μήνες, προκειμένου να αποφασιστεί εάν το πολίτευμα της χώρας θα μετατρέπονταν σε προεδρική Δημοκρατία.¹⁵⁹ Αυτό είχε ως συνέπεια, οι «Γκιουλενιστές» που ανήκαν στον κρατικό μηχανισμό και ήταν ακραίοι κεμαλιστές με ροπή προς τον ακραίο κοσμικισμό, να οδηγηθούν στην ανεπιτυχή απόπειρα της βίαιης ανατροπής του πολιτεύματος της χώρας την 15 Ιουλίου 2016.

Η απόπειρα του αποτυχημένου Πραξικοπήματος είχε ως αποτέλεσμα να επικρατήσουν στο εσωτερικό της Τουρκίας, δύο θεωρίες, η θεωρία της «Μεγάλης Αθλιότητας» και η θεωρία της «Πολιορκίας του Κράτους». Σύμφωνα με την θεωρία της «Μεγάλης Αθλιότητας», μετά την 15 Ιουλίου 2016 επιβλήθηκε στην Τουρκία κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, αρχικά εναντίον των «Γκιουλενιστών» αλλά στη συνέχεια επεκτάθηκε ενσυνείδητα και στους άλλους αντιπάλους του Erdogan. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διώκονται από τον κρατικό μηχανισμό, οι τυχόν ιδεολογικές απόψεις που είναι αντίθετες με τον Τούρκο Πρόεδρο. Ενώ σύμφωνα με την θεωρία της «Πολιορκίας του Κράτους» αντικαταστάθηκαν οι «Γκιουλενιστές» από όλες τις θέσεις που κατείχαν στον κρατικό μηχανισμό, από άτομα που δεν πληρούσαν τα τυπικά προσόντα, αλλά ανήκουν στα κόμματα AKP και MHP που στηρίζουν τον Erdogan.¹⁶⁰

Τα τελευταία 90 χρόνια, στην Τουρκία, εσωτερικός εχθρός θεωρούνταν ο κομμουνισμός έως το 1980, έπειτα οι Κούρδοι έως το 1997 και κατόπιν θεωρούνταν οι ισλαμιστές και οι θρησκευτικές αδελφότητες. Όταν το κόμμα AKP ανέλαβε την εξουσία το 2002, ο Erdogan για να μην έρθει σε οριστική ρήξη με τους κεμαλιστές στρατηγούς, συνεργάστηκε μαζί τους, προκειμένου να κερδίσει χρόνο, αλλά και να

¹⁵⁹ Μηνάγιας Χρήστος «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», ΓΕΣ, ΑΘΗΝΑ 2018, σελ. 5-6.

¹⁶⁰ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», , σελ. 1-2.

δυναμώσει την επιρροή και την διείσδυση του κόμματος του στους άλλους κρατικούς φορείς, όπως την αστυνομία, την ΜΙΤ, την δικαιοσύνη και την παιδεία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την περίοδο εκείνη, να υφίσταται και μια άτυπη συμμαχία μεταξύ του Erdogan και του κινήματος του Fetullah Gulen. Όμως μετά την απόπειρα του αποτυχημένου πραξικοπήματος, η άτυπη συμμαχία μετατράπηκε σε σύγκρουση και ο Τούρκος Πρόεδρος, αφού απέκτησε τα προσδοκώμενα οφέλη επανακαθόρισε και εγκαθιστά πλέον τις ισορροπίες εξουσίας της «Νέας Τουρκίας».¹⁶¹

Την 16 Απριλίου 2017 πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα στην Τουρκία, για την αλλαγή του πολιτεύματος στην Τουρκία από προεδρευόμενη σε προεδρική Δημοκρατία. Αυτό είχε ως συνέπεια την όλες οι εξουσίες της τουρκικής κυβέρνησης, του κυβερνώντος κόμματος ΑΚΡ και εν γένει της πολιτικο-κοινωνικής ζωής της Τουρκίας, να συγκεντρωθούν σε ένα μόνο άτομο, τον πρόεδρο Erdogan.¹⁶²

Η αλυσίδα διοικήσεως των ΤΕΔ αποδέχεται την έννοια του Ισλάμ εντός ενός συγκεκριμένου και προκαθορισμένου πλαισίου ελέγχου της θρησκείας από το κράτος. Τους στρατιωτικούς στην Τουρκία τους χαρακτηρίζει η προσήλωση τους πρώτα στην πατρίδα και μετά στην δημοκρατία, ενώ ο βασικός τους σκοπός είναι να αποτρέψουν μια ενδεχόμενη θρησκευτική οπισθοδρόμηση που θα οδηγούσε την χώρα στο χάος και όχι να αναλάβουν άμεσα την κυβέρνηση της χώρας. Οι σχέσεις του στρατού με την πολιτική εξουσία στην Τουρκία ήταν πάντα δυσχερείς, όμως μετά την αποτυχημένη απόπειρα του πραξικοπήματος, οι σχέσεις έγιναν πολύπλοκες, πολυσύνθετες, αντιφατικές και αλληλοσυγκρουόμενες.¹⁶³

Το 85% των στρατιωτικών στην Τουρκία υποστηρίζει ακραία τον κοσμικισμό, ο οποίος φθίνει σταδιακά στα χαμηλόβαθμα στελέχη. Όμως μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, προστέθηκε ακόμη ένας παράγοντας, αυτοί που υποστηρίζουν και αυτοί που δεν υποστηρίζουν τον Erdogan. Αυτό οφείλεται σε δύο αιτίες, η πρώτη στοχεύει στην αποδυνάμωση κόμματος ΑΚΡ και του Erdogan και η δεύτερη με το γεγονός ότι, πολλοί στρατιωτικοί έχουν σχηματίσει την πεποίθηση ότι, η Τουρκία χωρίς τον Erdogan δεν θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τη σύντομη και έντονη επίθεση

¹⁶¹ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», , σελ. 7-8.

¹⁶² Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 31.

¹⁶³ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 37-38.

που προέρχεται από κάθε κατεύθυνση και έχει ως στόχο την ανεξαρτησία και το μέλλον της χώρας.¹⁶⁴

Η απόπειρα πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου 2016, πέραν των 248 νεκρών και 2.193 τραυματιών, επέφερε την θεσμική αλλοίωση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.¹⁶⁵ Οι πραξικοπηματίες άνοιξαν πυρ εναντίον πολιτών που αντιστάθηκαν, βομβάρδισαν τη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση, έθεσαν σε κίνδυνο τη ζωή του προέδρου της Δημοκρατίας και του πρωθυπουργού, συνέλαβαν τους αρχηγούς των γενικών επιτελείων, καθώς επίσης έπληξαν με πυρά την ΜΙΤ και τη γενική Αστυνομική Διεύθυνση. Στο διάστημα που ακολούθησε μετά το πραξικόπημα, ο πρόεδρος Erdogan επιδόθηκε σε ένα κυνήγι μαγισσών, εφαρμόζοντας στη χώρα Κατάσταση Εκτάκτου Ανάγκης, η οποία ανανεώνεται κάθε τρεις μήνες, ενώ οι πολιτικές διώξεις εναντίον των πραξικοπηματιών επεκτάθηκαν και σε άλλους πολιτικούς αντιπάλους του προέδρου.¹⁶⁶

Η επιχείρηση διεξαγωγής του πραξικοπήματος στις 15 Ιουλίου 2016, έφερε την κωδική ονομασία «Yildirim» (Κεραυνός) και δεν ήταν εντός του πλαισίου της αλυσίδας διοικήσεως των ΤΕΔ. Αυτό ήταν και το σημαντικότερο τρωτό σημείο, καθώς οι αρχικοί αντικειμενικοί σκοποί ήταν η δολοφονία του προέδρου της Δημοκρατίας και η σύλληψη των αρχηγών των Γενικών Επιτελείων. Το άλλο σημαντικό τρωτό σημείο ήταν η διαμάχη και ο ανταγωνισμός μεταξύ των στελεχών των ΤΕΔ. Στη μια πλευρά υπήρχαν αυτοί που συμμάχησαν με τον Erdogan και στην άλλη όσοι ήταν αντίθετοι με την ερντογανική ηγεμονία.¹⁶⁷ Ακόμη θα πρέπει να επισημανθεί ότι στους πραξικοπηματίες το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχονταν από την πολεμική αεροπορία και την στρατοχωροφυλακή ενώ οι λιγότεροι ήταν από τον στρατό ξηράς, γεγονός που είναι σε πλήρη αντίθεση με την αριθμητική αναλογία των ΤΕΔ, όπου ο στρατός ξηράς αποτελεί το 65% της δύναμης.¹⁶⁸

Εντύπωση προκαλεί η αδυναμία που επέδειξε η ανώτατη στρατιωτική διοίκηση της Τουρκίας να αντιληφθεί έγκαιρα την έκτακτη κατάσταση που είχε δημιουργηθεί, με αποτέλεσμα η αλυσίδα διοίκησης, η πειθαρχία και οι επιχειρησιακές δυνατότητες των ΤΕΔ να υποστούν ένα βαρύ πλήγμα. Ήδη για την αποκατάσταση αποφασίστηκαν

¹⁶⁴ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 39.

¹⁶⁵ Στην απόπειρα πραξικοπήματος συμμετείχαν 8.651 στρατιωτικοί, 35 Αεροσκάφη, 37 Ελικόπτερα, 74 Άρματα, 246 Τεθωρακισμένα οχήματα, 3 πολεμικά πλοία και 3.992 οπλικά συστήματα διαφόρων τύπων.

¹⁶⁶ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 46.

¹⁶⁷ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 51.

¹⁶⁸ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 53.

και υλοποιούνται σημαντικές παρεμβάσεις για την δημιουργία νέας δομής και φιλοσοφίας. Επιπρόσθετα η Διεύθυνση Πληροφοριών της Αστυνομίας, απέτυχε να αντιληφθεί την δράση του βασικού πυρήνα σχεδιασμού του πραξικοπήματος, που ήταν στην στρατοχωροφυλακή.¹⁶⁹

Σε πολιτικό επίπεδο, η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος επέφερε όξυνση στις σχέσεις με τη Η.Π.Α, καθόσον οι πιέσεις της Άγκυρας για να εκδοθεί ο ιμάμης Fetullah Gulen επιφέρουν μια συνεχώς κλιμακούμενη πολιτική κρίση μεταξύ των δύο χωρών. Συγχρόνως έχουν δημιουργηθεί παρόμοιες πολιτικές κρίσεις με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, καθόσον περισσότεροι από 8.000 τούρκοι πολίτες, που κατηγορούνται ως «Γκιουλενιστές» διέφυγαν στις χώρες αυτές ζητώντας πολιτικό άσυλο.¹⁷⁰ Η παραπάνω όξυνση τυγχάνει ανάλογης εκμετάλλευσης από τον πρόεδρο Erdogan, καθώς κατηγορεί τις παραπάνω χώρες ότι υποθάλπουν την τρομοκρατία και ότι η Τουρκία είναι υπό πολιορκία και συνεπώς αυτός καλείται να αντιμετωπίσει τα νέα σχέδια που συντάσσονται για τον διαμελισμό της χώρας.¹⁷¹

Από το 2002 που κυβερνά το κόμμα AKP, έγιναν προσπάθειες προβολής της «Ήπιας ισχύος» της Τουρκίας, προωθώντας τις ατομικές ελευθερίες, την οικονομία, τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε. καθώς και με τις σχέσεις της με τις γειτονικές χώρες, τις Ισλαμικές χώρες και τις Τουρκικές Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας. Μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, στην Τουρκία δημιουργήθηκε μια κλιμακούμενη πόλωση στο εσωτερικό της χώρας (Κατάσταση Εκτάκτου Ανάγκης), κατέρρευσε η διαδικασία επίλυσης του Κουρδικού προβλήματος και οξύνθηκαν οι σχέσεις με τις Η.Π.Α και την Ε.Ε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάλωση της τουρκικής «ήπιας ισχύος» και την απομάκρυνση από την Δύση.¹⁷²

Όσον αφορά την τουρκική «σκληρή ισχύ» (Hard Power), μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, οι ΤΕΔ δέχτηκαν ένα ισχυρό πλήγμα, εξαιτίας των ισχυρών διώξεων που υπέστη μεγάλος αριθμός στελεχών¹⁷³, αλλά και από τις εξελίξεις στην Συρία και

¹⁶⁹ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 56-57.

¹⁷⁰ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 69.

¹⁷¹ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 69-70.

¹⁷² Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 71.

¹⁷³ Μετά την απόπειρα πραξικοπήματος και μέχρι την 22 Νοεμβρίου 2017, αποστρατεύτηκαν 8.750 στελέχη των ΤΕΔ, εκ των οποίων 150 ανώτατοι αξιωματικοί, 4.630 αξιωματικοί, 2.168 υπαξιωματικοί και 1.211 εξειδικευμένοι συμβασιούχοι οπλίτες.

στο Ιράκ, όπου δεσμεύτηκε μεγάλος αριθμός προσωπικού, υλικών, μέσων και πόρων.¹⁷⁴ Για την αντιμετώπιση του προβλήματος, προσελήφθησαν 14.289 στελέχη, εκ των οποίων 1.537 αξιωματικοί. Επιπρόσθετα αποφασίστηκε να επανέλθουν στην ενεργό υπηρεσία, αριθμός απόστρατων αξιωματικών, υπαξιωματικών και πιλότων μαχητικών αεροσκαφών, οι οποίοι ανέλαβαν καθήκοντα στο πρόγραμμα πρόσληψης του στρατιωτικού προσωπικού, με σκοπό να αποδεσμευτεί σημαντικός αριθμός εν ενεργεία προσωπικού, οι οποίοι τοποθετήθηκαν σε επιχειρησιακές θέσεις.¹⁷⁵

Στις κρίσεις ανωτάτων αξιωματικών που ακολούθησαν της απόπειρας πραξικοπήματος παρατηρήθηκε ότι, αρκετά μεγάλος αριθμός Συνταγματαρχών προήχθη στον βαθμό του Ταξιάρχου, χωρίς να είναι απόφοιτοι της Σχολής Πολέμου. Γενικά τα βασικά κριτήρια των προαγόμενων ήταν, να μην είναι «Γκιουλενιστές», να έχουν πολεμική εμπειρία και να έχουν γνώση των πεδίων επιχειρήσεων στη νοτιοανατολική Τουρκία, στη Συρία και στο βόρειο Ιράκ. Συνολικά όμως με τις παραπάνω ενέργειες, παρατηρήθηκε μείωση της συνολικής δύναμης των ΤΕΔ το 2017 κατά 4,1%, σε σχέση με το 2013.¹⁷⁶

Παράλληλα η πολιτική εξουσία για να αποφύγει παρόμοιες καταστάσεις στο μέλλον, άλλαξε την σύνθεση του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου, το οποίο αποτελείται από τον πρωθυπουργό, τον αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων, τους αντιπρόεδρους της κυβέρνησης, τους υπουργούς Δικαιοσύνης, Εξωτερικών, Εσωτερικών, Εθνικής Άμυνας και τους αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων Χερσαίων, Ναυτικών και Αεροπορικών Δυνάμεων. Το παραπάνω συμβούλιο καθορίζει το στρατιωτικό δόγμα, τους κύριους στόχους των ΤΕΔ, τις προαγωγές και αποστρατείες των ανωτάτων αξιωματικών και αποφασίζει για θέματα που αφορούν τους στρατιωτικούς κανονισμούς και στρατιωτική νομοθεσία.¹⁷⁷

Επιπρόσθετα το υφυπουργείο Αμυντικής Βιομηχανίας που αφορά τους αμυντικούς εξοπλισμούς της Τουρκίας υπάχθηκε στον πρόεδρο Erdogan και στις ένοπλες δυνάμεις ανατέθηκαν τα καθήκοντα της άμυνας της χώρας από εξωτερικές απειλές, ενώ οι εσωτερικές απειλές αποτελούν πλέον ευθύνη της αστυνομίας και της στρατοχωροφυλακής. Ιδρύθηκε το πανεπιστήμιο Εθνικής Άμυνας με υπαγωγή στον

¹⁷⁴ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 71.

¹⁷⁵ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 73.

¹⁷⁶ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 75.

¹⁷⁷ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 77.

υπουργό Εθνικής Άμυνας και σε αυτό υπάγονται οι Ακαδημίες πολέμου, οι παραγωγικές σχολές και όλα τα στρατιωτικά ινστιτούτα. Συνοψίζοντας ο Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων συνεχίζει να υπάγεται απευθείας στον πρωθυπουργό, ενώ οι αρχηγοί των Γενικών Επιτελείων των Χερσαίων, Ναυτικών και Αεροπορικών Δυνάμεων υπάχθηκαν στον υπουργό Εθνικής Άμυνας.¹⁷⁸

Διαπιστώσεις από τις πρόσφατες επιχειρήσεις των ΤΕΔ στην ΣΥΡΙΑ

Η Τουρκική Πολιτική αλλά και οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις, ακολουθούν σε όλα τα Γεωπολιτικά πεδία δράσης την τακτική της «Ημισελλήνου» (Hilal Taktigi), με σκοπό να βρεθεί ο αντίπαλος προ αδιεξόδου και μην έχει δυνατότητα αντίδρασης. Αυτή η τακτική εφαρμόστηκε με επιτυχία στις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΤΕΔ (Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις) πέραν των τουρκικών συνόρων, στη Συρία και στο Βόρειο Ιράκ.¹⁷⁹

Τήρηση εφεδρειών και δυνατότητα ταχείας μεταφοράς των όπου απαιτηθεί. Τα μεταφορικά αεροσκάφη C-130, C-160, CN-235 και A400M, αποτελούν ένα σημαντικό πολλαπλασιαστή ισχύος για την υλοποίηση στρατηγικών μεταφορών. Στις επιχειρήσεις των ΤΕΔ, εκτός συνόρων στη Συρία, σε σύντομο χρονικό διάστημα μεταστάθμευσαν στις περιοχές επιχειρήσεων μονάδες Ειδικών Επιχειρήσεων της στρατοχωροφυλακής (JOH) και της αστυνομίας (POH) συνολικής δύναμης 1.000 ατόμων, καθώς και αριθμός μονάδων από επτά ταξιαρχίες καταδρομών των χερσαίων δυνάμεων και από δύο ταξιαρχίες καταδρομών της στρατοχωροφυλακής.¹⁸⁰

Στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» (Firat Kalkani) χρησιμοποιήθηκαν ανόμοια τμήματα των ΤΕΔ, πολλαπλών δυνατοτήτων, συνολικής δύναμης 4.000 ατόμων, επιχειρησιακές ομάδες της MIT, καθώς επίσης 8.700 αντικαθεστωτικοί του Ελεύθερου Στρατού της Συρίας (Ozgur Suriye Ordusu/OSO) φίλα προσκείμενων προς την Τουρκία.¹⁸¹ Στο σχηματισμό μάχης είχαν ενταχθεί τμήματα της 2^{ης} και 5^{ης} Τεθωρακισμένης Ταξιαρχίας, της 1^{ης}, 2^{ης}, 4^{ης}, 10^{ης} και 49^{ης} Ταξιαρχίας Καταδρομών (Bordo Bereli), της Ταξιαρχίας Πεζοναυτών, της Διοίκησης Βατραχανθρώπων

¹⁷⁸ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 78-79.

¹⁷⁹ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 3.

¹⁸⁰ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 111-112.

¹⁸¹ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 209.

Επιθετικών Αποστολών (SAT) και Αμυντικών Αποστολών (SAS), μονάδες πυροβολικού (πυροβόλα και πολλαπλοί εκτοξευτές πυραύλων), μονάδες μηχανικού μάχης, μονάδες διαβιβάσεων και τμήματα πυροτεχνουργών της Διοίκησης Αεροπορικών Δυνάμεων.¹⁸²

Η στρατηγική της MOGK στην επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» (Firat Kalkani), στηρίχθηκε στο εγχειρίδιο MT 145-1/Διακλαδική Επιχείρηση του τουρκικού Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων και περιλάμβανε τα παρακάτω:¹⁸³

1. Εντοπισμό και καθήλωση του εχθρού στις θέσεις του από μεγάλες αποστάσεις με την ευρεία χρήση μέσων επίγειας παρατήρησης, πυροβόλων και πυραυλικών συστημάτων, μαχητικά αεροσκάφη, επιθετικά ελικόπτερα και μη επανδρωμένα αεροσκάφη εξοπλισμένα με πυραύλους (SIHA) και μη (IHA).

2. Εκτόξευση επιθέσεων για καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων και στη συνέχεια εκμετάλλευση και καταδίωξη, με χρήση Τακτικών Συγκροτημάτων μηχανοκίνητων μονάδων και τεθωρακισμένων.

3. Πολυσύνθετο σχεδιασμό λογιστικής υποστήριξης, που αποτελούνταν από στρατιωτικές μονάδες Διοικητικής Μέριμνας, κρατικούς φορείς, ιδιωτικές επιχειρήσεις καθώς και νοσοκομεία και φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης των περιοχών πλησίον των τουρκοσυριακών συνόρων.

4. Επιχείρηση σταθεροποίησης, που έχοντας ως πρότυπο την δημιουργία του ψευδοκράτους στην Κύπρο, εστιάστηκε στη δημιουργία κρατικών υποδομών ελεγχόμενων πλήρως από την Άγκυρα. Συγκεκριμένα δημιουργήθηκε η «SGG» (Suriye Gorev Gucu/Task Force Συρίας) προκειμένου να εξασφαλιστεί η σταθερότητα στο πολυδιάστατο περιβάλλον ασφάλειας στην περιοχή.

Στην επιχείρηση του Afrin αντιμετώπιστηκε μια εχθρική δύναμη, οι κούρδοι και η «Hilal Taktigi» (τακτική της ημισελήνου) αποτέλεσε τον άξονα του τουρκικού σχεδιασμού. Η επιχείρηση στο Afrin, εν αντίθεση με την επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» ήταν μια επιθετική επιχείρηση πέραν των τουρκικών συνόρων. Ο βαθμός δυσκολίας ήταν πολύ μεγαλύτερος και περιλάμβανε τρία επίπεδα, το πολιτικό, το διπλωματικό και το στρατιωτικό.¹⁸⁴

¹⁸² Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 209.

¹⁸³ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 212.

¹⁸⁴ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 252.

Το πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο αφορούσε στις διαπραγματεύσεις που προηγήθηκαν με την Ρωσία και την εξασφάλιση της παθητικής στάσης των Η.Π.Α και στην απομόνωση των κούρδων (YPG). Ενώ το στρατιωτικό επίπεδο εστιάστηκε στην μαχητική ισχύ των τουρκικών δυνάμεων και ειδικότερα στη βατότητα του εδάφους, την εχθρική αμυντική οργάνωση, τον τοπικό πληθυσμό, τις καιρικές συνθήκες και τον συντονισμό και έλεγχο των πυρών υποστηρίξεως.¹⁸⁵

Ειδικότερα οργάνωσαν τα κύρια κέντρα επιχειρήσεων, ώστε να είναι ικανά να μεταφέρουν δεδομένα και να επικοινωνούν με όλες τις μονάδες που συμμετείχαν στην επιχείρηση. Συγκρότησαν, συζεύξαν και εκπαίδευσαν τις μονάδες που θα συμμετείχαν στην επιχείρηση. Προμηθεύτηκαν και προώθησαν σε ασφαλείς περιοχές πλησίον των συνόρων, κοντέινερ για την δημιουργία βάσεων Διοικητικής Μέριμνας. Αύξησαν τα αποθέματα πυρομαχικών και υλικών και συγκρότησαν μηχανισμό «ήπιας δύναμης» που αφορούσε την συνεχή παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και στην δημιουργία καταυλισμού αμάχων.¹⁸⁶

Η επιχείρηση στο Afrin είχε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, διακλαδικότητα, μεγάλη ισχύ πυρός, υψηλή δυνατότητα ελιγμών, συνεργασία ενόπλων τμημάτων και ΜΠ, παραπλάνηση, ψυχολογικές επιχειρήσεις, δυνατότητα διαφυγής στις αντίπαλες δυνάμεις (Σουν Τζου), ευρεία χρησιμοποίηση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (382 εξόδους).¹⁸⁷

Ειδικότερα οι ΤΕΔ έχουν συμπεριλάβει στο Δόγμα επιχειρήσεων τους τα παρακάτω:¹⁸⁸

1. Δυνατότητα διεξαγωγής επιχειρήσεων ημέρα και νύκτα, ολοκλήρωση αυτών σε σύντομο χρονικό διάστημα και εφόσον απαιτηθεί εξασφάλιση τη συνέχισης αυτών και υποστήριξης των για μεγάλο χρονικό διάστημα.
2. Τήρηση ισχυρών εφεδρειών και δυνατότητα ταχείας μεταφοράς των όπου απαιτηθεί.
3. Δίνεται βαρύτητα στις επιχειρήσεις εντός κατοικημένων τόπων τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και πέραν των συνόρων.

¹⁸⁵ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 252-253.

¹⁸⁶ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 253-256.

¹⁸⁷ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 272-273.

¹⁸⁸ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 111-113.

4. Διεξαγωγή προληπτικών χειρσαίων και αεροπορικών επιχειρήσεων εντός της Τουρκίας και πέραν των συνόρων για την εξάλειψη των απειλών που επιβουλεύονται την εθνική ασφάλεια της χώρας.

5. Αντί της κατάληψης και διατήρησης μιας εδαφικής περιοχής, προβλέπεται η φθορά, η καταστροφή και η εξουδετέρωση των αντιπάλων δυνάμεων, των κέντρων Διοικήσεως-Ελέγχου και των εγκαταστάσεων στρατηγικού, οικονομικού και στρατιωτικού ενδιαφέροντος.

6. Στις επιχειρήσεις πέραν των συνόρων, ευρεία χρήση ειδικών δυνάμεων και μηχανοκίνητων – τεθωρακισμένων μονάδων με την ταυτόχρονη υποστήριξη τους από τους τοπικούς πληθυσμούς που διάκεινται φιλικά προς την Τουρκία.

7. Σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, δίνεται ιδιαίτερη σημασία, στην αποτροπή των συνεπειών που πιθανόν να προκαλέσει η σε βάθος διεύρυνση του πεδίου των επιχειρήσεων στην περιοχή του αντιπάλου και ειδικά σε ότι έχει να κάνει με τον άμαχο πληθυσμό.

8. Αύξηση της παρουσίας της Τουρκίας πέραν των συνόρων, με την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας για την δημιουργία βάσεων σε φιλικές ή μη χώρες.

9. Απεξάρτηση των αμυντικών αναγκών της χώρας από το εξωτερικό. Πριν 15 χρόνια η εξάρτηση αυτή ήταν στο 80%, το 2017 μειώθηκε στο 35% και επιδίωξη είναι το η μείωση στο 20%.

10. Δίνεται μεγάλη βαρύτητα στη απόκτηση στρατηγικών όπλων μεγάλου βεληνεκούς τουρκικής κατασκευής.

11. Δημιουργία «ad hoc» ειδικών διακλαδικών δυνάμεων, οι οποίες ονομάζονται «Διακλαδική Δύναμη Ειδικής Αποστολής» (Musterek Ozel Gorev Kuvveti/MOGK) και συγκροτούνται αποκλειστικά για μια συγκεκριμένη αποστολή και για όσο διάστημα υφίσταται ανάγκη.

Συμπεράσματα

Στρατιωτική σκέψη των Τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στον 21^ο αιώνα

Η εικόνα που προκύπτει από τα στοιχεία που παρατέθηκαν είναι ότι η νέα τουρκική αντίληψη εμφανίζεται ως ένα ολοκληρωμένο και πλήρως συγκροτημένο σύνολο στρατηγικών και τακτικών κινήσεων, οι οποίες έχουν αλληλουχία μεταξύ τους και στηρίζονται σε ένα σοβαρό θεωρητικό γεωπολιτικό πλαίσιο. Η Τουρκία επιδιώκει να είναι ένα περιφερειακό κέντρο ισχύος, το οποίο δίνει μεγάλη βαρύτητα στις γεωπολιτικές, γεωπολιτιστικές, γεωοικονομικές και γεωστρατηγικές παραμέτρους. Η παλιά κεμαλική πολιτική ήταν εσωστρεφής, ενώ η νέα εξωτερική πολιτική είναι οργανωμένη, συστηματική και αντλεί τη δύναμή της από το οθωμανικό παρελθόν.¹⁸⁹

Η γενική διαπίστωση είναι ότι η σημερινή πολιτική ηγεσία της Τουρκίας αντιλήφθηκε τα ιστορικά, ψυχολογικά, πολιτιστικά και θεσμικά προβλήματα που δημιούργησαν οι πολιτικές του παρελθόντος, επαναξιολόγησε το γεωπολιτικό ρόλο της χώρας, προσαρμόστηκε στις νέες διεθνείς ισορροπίες κρατώντας ίσες αποστάσεις μεταξύ των ΗΠΑ και Ρωσίας και αποφάσισε να εφαρμόσει μια επιθετική πολιτική, της οποίας ο κύριος στόχος είναι η αναβάθμιση του περιφερειακού και εν μέρει του παγκόσμιου προφίλ της. Τα αποτελέσματα της πολιτικής αυτής εξαρτώνται άμεσα από την γεωπολιτική των αγωγών, τις επιδιώξεις και το ρόλο της Ρωσίας, τις σχέσεις Ρωσίας-ΗΠΑ και Ιράν-ΗΠΑ, την πλήρη επίλυση της αραβο-ισραηλινής διαμάχης, τις εξελίξεις στο βόρειο Ιράκ και την Συρία, την πιθανή δημιουργία κουρδικού κράτους, την εξάπλωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού και μια σειρά άλλων παραγόντων.¹⁹⁰

Είναι προφανές ότι η Τουρκία έχει αλλάξει πλέον πορεία στην εξωτερική της πολιτική και προσπαθεί να μεταπλάσει τη σχέση μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες της σε σχέση απόκτησης μεγίστου οφέλους από αυτούς. Ένα άλλο κύριο στοιχείο είναι ότι η Τουρκία απομακρύνεται από τη Δύση και αποφάσισε να μην προσαρμόζει πλήρως την πολιτική της στην πολιτική των παγκόσμιων κέντρων ισχύος διότι θεωρεί ότι αυτό θα της δημιουργήσει σοβαρό πρόβλημα στη διαφύλαξη του υπάρχοντος status quo και στην ακεραιότητα ή συνοχή της.¹⁹¹

¹⁸⁹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 253.

¹⁹⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 253-254.

¹⁹¹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 255.

Η Τουρκία μονίμως απαιτεί και λαμβάνει, χωρίς να δίνει ποτέ το αντάλλαγμα που της ζητείται ή που έχει συμφωνηθεί, παρά μόνο όταν της το επιβάλλουν τα συμφέροντα της. Στο πλαίσιο αυτής της αντίληψης, η Τουρκία εφαρμόζει μια προληπτική στρατηγική η οποία προσδίδει μια νέα κατεύθυνση στην εξωτερική της πολιτική. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι κύρια στοιχεία της εν λόγω στρατηγικής αποτελούν η γεωγραφική αξία της Τουρκίας, η στρατιωτική της ισχύς, το μέγεθος του πληθυσμού, η κατάσταση της οικονομίας, το υψηλό φρόνημα του πληθυσμού και η τεχνολογική-επιστημονική ανάπτυξη. Κατά την τουρκική αντίληψη η στρατιωτική ισχύς για να μπορέσει να εξυπηρετήσει τους εθνικούς στόχους και να στηρίξει την εθνική πολιτική θα πρέπει να βρίσκεται σε απόλυτη ισορροπία τόσο με την οικονομική όσο και με την πολιτική ισχύ. Σε αντίθετη περίπτωση δεν θα μπορέσει να επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.¹⁹²

Υποστηρίζοντας την εξωτερική της πολιτική με τα αναγκαία μέσα, η Τουρκία αυξάνει την μαχητική ισχύ των ενόπλων δυνάμεων της στην περιοχή της Θράκης, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο-Κύπρο, με αποτέλεσμα σε σύντομο χρονικό διάστημα να ανατραπεί σοβαρά η ισορροπία δυνάμεων υπέρ αυτής σε όλες τις διαστάσεις του μελλοντικού πεδίου αντιπαράθεσης. Οι τουρκικές χερσαίες δυνάμεις συνεχίζουν με σταθερούς ρυθμούς το πρόγραμμα αναδιοργάνωσης τους, με σκοπό η οργάνωση κατά την ειρήνη να ταυτίζεται πλήρως με αυτή στον πόλεμο. Το ίδιο ισχύει και με τις τουρκικές ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις οι οποίες με την διάταξη τους, το προσωπικό, την υποδομή και τα μέσα που διαθέτουν μπορούν να εκτελέσουν όλες τις αποστολές ενός σύγχρονου ναυτικού και αεροπορικού πολέμου.¹⁹³

Τέλος δεν πρέπει να υποτιμηθεί η πιθανότητα ανάπτυξης από την Τουρκία πυρηνικών όπλων, ένα ενδεχόμενο για το οποίο υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις. Τούτο συνάδει αφενός με την επιδίωξή της να ενταχθεί στο «κλαμπ» των πυρηνικών χωρών λόγω της στρατηγικής της θέσης, αφετέρου με τον παγκόσμιο ρόλο που φιλοδοξεί να διαδραματίσει στο μέλλον και τη συνεχιζόμενη προσπάθεια ανάπτυξης όλο και μεγαλύτερης στρατιωτικής ισχύος.¹⁹⁴

Τα παραπάνω δημιούργησαν το απαραίτητο υπόβαθρο ανάπτυξης της αντίληψης στο εσωτερικό των ΤΕΔ αλλά και στην τουρκική κοινωνία ότι οι ΤΕΔ είναι

¹⁹² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 256.

¹⁹³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 258.

¹⁹⁴ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 261.

φορέας-θεσμός που αποφασίζει για τα θέματα ασφάλειας του κράτους και κατ' επέκταση επί της ακολουθητέας εξωτερικής και εσωτερικής πολιτικής. Από το 2001 και μετά παρατηρείται μια περιστολή των αρμοδιοτήτων των ΤΕΔ, αρχικά με την τροποποίηση του Άρθρου 118 που αφορά στη σύνθεση του ΣΕΑ, μεταβάλλοντας τις ισορροπίες δυνάμεων υπέρ των πολιτικών καθώς πλέον συμμετέχουν 6 πολιτικοί, 5 στρατιωτικοί και ο πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, ενώ οι αποφάσεις του ΣΕΑ αξιολογούνται από το Υπουργικό Συμβούλιο και δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για την κυβέρνηση.

Συμβολή των Τουρκικών Στρατιωτικών δυνάμεων στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής

Από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας βρίσκονται στο επίκεντρο τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής της πολιτικής. Πολύ περισσότερο από ότι συμβαίνει στα εσωτερικά ζητήματα, αυτές απολαμβάνουν σημαντικά ευρύτερη θεσμική αυτονομία και θεωρούσαν ότι είναι οι καθ' ύλη αρμόδιες, όταν πρόκειται για κύρια και ευαίσθητα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, όπως το κυπριακό, το Αιγαίο, το κουρδικό, οι εξελίξεις στο Βόρειο Ιράκ και οι σχέσεις με το Ισραήλ.¹⁹⁵

Δύο είναι οι κυριότερες μορφές παρέμβασης των ΤΕΔ στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής του κράτους, επισήμως μέσω των θεσμών και ανεπίσημα με τη δημόσια έκφραση απόψεων. Σε κάθε περίπτωση, οι ΤΕΔ δεν επεμβαίνουν σε κάθε πτυχή της πολιτικής αλλά μόνο σε θέματα που θεωρούν ότι εμπίπτουν στην αρμοδιότητα τους και κυρίως σε ότι έχει να κάνει με θέματα πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Όπως όμως διαφαίνεται και από τις παραγράφους που προηγήθηκαν, ο ορισμός της εθνικής ασφαλείας είναι ευρύς, ιδιαίτερα πριν την τελευταία αναθεώρηση, οπότε και συμπεριλάμβανε τομείς που η Δύση και κυρίως η Ευρώπη δεν θεωρεί ότι ανήκουν στην αρμοδιότητα των ενόπλων δυνάμεων όπως π.χ. η τρομοκρατία (στη Ευρώπη εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Δημόσιας Τάξης).

Ενδεικτική των κατά καιρούς δηλώσεων Τούρκων ανώτατων αξιωματικών για τις επιδιώξεις των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής

¹⁹⁵ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 15.

είναι η παρακάτω δήλωση του ναύαρχου Yener karahanoglu που διετέλεσε αρχηγός της τουρκικής Διοίκησης Ναυτικών Δυνάμεων από 26-08-2005 έως 24-08-2007. Σε συνέντευξη του είπε «Το πιο σημαντικό από όλα είναι η θαλάσσια δικαιοδοσία στις περιοχές μας που δεν έχουμε εξαγγείλει ακόμη στο Αιγαίο Πέλαγος και στη Μεσόγειο θάλασσα και η διαφύλαξη των συμφερόντων μας στις περιοχές αυτές». Επίσης ανέφερε και τα ακόλουθα «Με τις παρούσες δυνατότητες, οι τουρκικές δυνάμεις έχουν την ποιότητα και την ποσότητα ώστε να μπορούν να επιχειρούν ταυτόχρονα σε τρεις θαλάσσιες περιοχές, σε παράκτιες περιοχές και στην ανοικτή θάλασσα. Θα συνεχιστούν οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στην εξασφάλιση ασφάλειας στις θαλάσσιες μεταφορές στις θάλασσες που μας περιβάλλουν».¹⁹⁶

Μετά την άνοδο του AKP στην εξουσία (2002), την τροποποίηση του συντάγματος και τη μείωση της δύναμης των ΤΕΔ στο ΣΕΑ, έχει παρατηρηθεί ότι οι ΤΕΔ αρκούνται σε αντιδράσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα με ανακοινώσεις, δηλώσεις και αναρτήσεις στις ιστοσελίδες των Γενικών Επιτελείων. Πιθανόν αυτό να οφείλεται στο γεγονός ότι από το 2002 και μετέπειτα η εμπιστοσύνη της τουρκικής κοινωνίας προς τους πολιτικούς βαίνει αυξανόμενη, με αποτέλεσμα και επί του παρόντος, η ανοχή και αποδοχή της κοινωνίας απέναντι σε μια στρατιωτική επέμβαση των ΤΕΔ να βαίνει μειούμενη, όπως φάνηκε και από το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15 Ιουλίου 2016,¹⁹⁷ δίχως σε καμία περίπτωση αυτό να σημαίνει απώλεια της εμπιστοσύνης στις ΤΕΔ οι οποίες συνεχίζουν να χαίρουν υψηλής αποδοχής μεταξύ του πληθυσμού.

Αποδοχή των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων στο εσωτερικό

Το τουρκικό κέντρο στρατηγικών μελετών BILGESAM πραγματοποίησε έρευνα τον Ιανουάριο του 2013, αναφορικά με την αντίληψη που έχει η τουρκική κοινωνία για τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας. Τα ερωτήματα που εκλήθησαν να απαντήσουν τα 5.173 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα, αφορούσαν στην εμπιστοσύνη που εμπνέουν οι ένοπλες δυνάμεις, στη σχέση του στρατού με την οργάνωση Ergenekon, στα αρνητικά στοιχεία των ενόπλων δυνάμεων, καθώς επίσης

¹⁹⁶ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 97.

¹⁹⁷ <http://www.kathimerini.gr/867622/article/epikairothta/kosmos/pra3ikophma-sthn-toyrkia-anakta-ton-elegxo-o-erntogan>

στη σχέση τους με την κοινωνία και την κυβέρνηση. Από τα αποτελέσματα εξήχθησαν τα παρακάτω συμπεράσματα:¹⁹⁸

1. Οι Τούρκοι, ειδικά οι εθνικιστές και οι κεμαλιστές εμπιστεύονται τις ένοπλες δυνάμεις περισσότερο από τους υπόλοιπους δημόσιους φορείς.

2. Οι Δίκες της Ergenekon και της «Βαριοπούλας» μπορεί να επηρέασαν αρνητικά την τουρκική κοινωνία, ωστόσο υπάρχει ο έντονος προβληματισμός σε ποσοστό 60,9% ότι οι ένοπλες δυνάμεις φθείρονται σκόπιμα.

3. Τα ατυχήματα και οι απώλειες του προσωπικού αποτελούν αρνητικό στοιχείο σε ποσοστό που υπερβαίνει το 65%. Υπόψη ότι το χρονικό διάστημα 2002-2013 αυτοκτόνησαν 1.036 στρατιωτικοί και 325 αστυνομικοί. Σύμφωνα με την Ένωση Αποστράτων Υπαξιωματικών της Τουρκίας, τα αίτια των αυτοκτονιών στις ένοπλες δυνάμεις, εστιάζονται στην οικονομική κατάσταση, στην ψυχολογική καταπίεση, στις αυθαίρετες πρακτικές, στην ανισότητα, στην απελπισία λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης για το μέλλον, στις ταπεινώσεις, στους ξυλοδαρμούς, στη στέρηση βασικών παροχών υγείας και στη σεξουαλική παρενόχληση.

4. Η υπεροπτική συμπεριφορά της αλυσίδας διοικήσεως του στρατού, ενοχλεί την κοινωνία και εκλαμβάνεται από αυτήν ότι οι στρατιωτικοί θεωρούν τους εαυτούς τους ότι είναι υπεράνω όλων.

5. Η αποστασιοποίηση την τελευταία περίοδο του στρατού από την πολιτική και η ομαλοποίηση των σχέσεων του γενικού επιτελείου με την κυβέρνηση αποτελεί θετικό στοιχείο.

6. Το 52,9% υποστηρίζει ότι πρέπει να αλλάξει το καθεστώς υπαγωγής και ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων από τον πρωθυπουργό να υπαχθεί στον υπουργό Άμυνας.

Η επίδραση στα Ελληνικά εθνικά συμφέροντα

Η συγκέντρωση των νησιών του Αιγαίου στα χέρια της Ελλάδος δημιουργεί το πιο σημαντικό αρνητικό στοιχείο στην πολιτική της Τουρκίας για τον εγγύς θαλάσσιο χώρο. Τα νησιά του Αιγαίου αποτελούν μια φυσική προέκταση της γεωπολιτικής δομής της Χερσονήσου της Ανατολίας. Τα παραπάνω αποτελούν την κοιτίδα προβλημάτων σχετικών με την υφαλοκρηπίδα, τα χωρικά ύδατα, τον εναέριο χώρο, την γραμμή του

¹⁹⁸ Μηνάγιας, *Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί*, σελ. 15-17.

FIR, τις περιοχές διοικήσεως και ελέγχου και τον εξοπλισμό των νησιών. Επειδή τα νησιά του Αιγαίου περιβάλλουν τα περάσματα Σκαρπάντο, Σπάθη της Κάσου, των Κυθήρων, της Καρπάθου και της Μαρμαρίδας, τα οποία ενώνουν το Αιγαίο με την Μεσόγειο, επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό η πρόσβαση της Τουρκίας από την Μαύρη Θάλασσα, στον Μαρμαρά και την Μεσόγειο. Επίσης σε περίπτωση που εφαρμοσθεί το καθεστώς των 12 μιλίων, η Τουρκία στην πράξη δεν θα μπορεί να βγει στο Αιγαίο χωρίς άδεια της Ελλάδος.¹⁹⁹

Κατά την τουρκική αντίληψη, όπως αυτή παρουσιάζεται στο Έγγραφο Πολιτικής Εθνικής Ασφαλείας, οι απειλές που περιβάλλουν την Τουρκία χρονολογικά έχουν ως εξής: πριν το 1990 κατά βάση ήταν η Ελλάδα και η Συρία και ακολουθούσαν η Βουλγαρία και οι χώρες του Ανατολικού Μπλοκ. Από το 1990 έως το 1999 ήταν η Ελλάδα, η Αρμενία και η Συρία, ενώ μετά το 1999 είναι η Ελλάδα, η Αρμενία και το «κουρδικό μόρφωμα» (σ.σ. όπως αποκαλεί το κουρδικό κίνημα). Για την Ελλάδα, το κρίσιμο σημείο εστιάζεται στις θέσεις του τουρκικού μηχανισμού λήψεως αποφάσεων, σχετικά με τον ρόλο της Τουρκίας στο Αιγαίο και την Κύπρο. Τα αναφερόμενα στο Αιγαίο και στην Κύπρο έχουν σχέση με την αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας στις περιοχές αυτές.²⁰⁰

Η Στρατιά Αιγαίου έχει συγκροτήσει από τον καιρό της ειρήνης το Ege Musterek Ozel Gorev Kuvveti (EMOGK) «Στρατηγείο της Διακλαδικής Δύναμης Αιγαίου Ειδικής Αποστολής», της οποίας η κύρια αποστολή αφορά στη διεξαγωγή αποβατικής επιχείρησης εναντίων των νησιών του Αιγαίου. Στα πλαίσια αυτής της αποστολής κάθε χρόνο διεξάγεται η διακλαδική αποβατική άσκηση με πραγματικά πυρά με την επωνυμία Effes (Εφεσσος) στην περιοχή του κόλπου Doganbey (έναντι της Χίου και Σάμου).²⁰¹

Για την Ελλάδα το κρίσιμο σημείο εστιάζεται στο γεγονός ότι συνεχίζεται η τουρκική διείσδυση με αυξανόμενους ρυθμούς στα γειτονικά της κράτη με διμερείς συμφωνίες, βοήθεια και συνεργασία σε όλους τους τομείς και νομιμοποίηση της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας σε αυτά. Πρέπει να υπογραμμισθεί η ενεργητική βαλκανική πολιτική και ο διαρκής στόχος της Τουρκίας για απόκτηση του δικαιώματος

¹⁹⁹ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, σελ. 171-172.

²⁰⁰ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 89-90.

²⁰¹ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 160-161.

επέμβασης στα προβλήματα που έχουν σχέση με τις μουσουλμανικές μειονότητες των Βαλκανίων.²⁰²

Η τουρκική πολιτική για τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια είναι ενιαία και έχει ως επίκεντρο τη Μεσόγειο Θάλασσα. Σύμφωνα με τον τουρκικό σχεδιασμό, τα προβλήματα του Αιγαίου και της Κύπρου ομαδοποιήθηκαν και εντάχθηκαν σε μια εξειδικευμένη διπλωματική επιθετική θαλάσσια στρατηγική για την υποστήριξη της οποίας έχουν ενεργοποιηθεί πλήρως όλοι οι πολιτικοί, οικονομικοί, πολιτιστικοί και στρατιωτικοί μηχανισμοί της χώρας. Η σημασία της ελληνικής κυριαρχίας στα νησιά του Αιγαίου, η στρατηγική θέση της Κύπρου, είναι οι βασικοί λόγοι εφαρμογής της τουρκικής στρατηγικής, διότι αυτοί θεωρούνται ως τα πιο σημαντικά εμπόδια στις νέες γεωπολιτικές παραμέτρους του εγγύς θαλάσσιου χώρου της Τουρκίας.

Για το λόγο αυτό, οι Τούρκοι, με τις συνεχείς αμφισβητήσεις των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και της Κύπρου στις προαναφερθείσες περιοχές, μέσω της δημοσίευσης αναφορών, ανακοινώσεων, μελετών και στρατιωτικής, ναυτικής, αεροπορικής παρουσίας, επιδιώκουν τον επηρεασμό της διεθνούς κοινής γνώμης με απώτερο σκοπό την παγίωση των θέσεων τους, ενδεχομένως μετά και από την πρόκληση μιας «θερμής» κρίσεως την κατάλληλη για αυτούς στιγμή.²⁰³

Το τελευταίο χρονικό διάστημα, παρατηρείται μια δραματική αλλαγή στη συμπεριφορά της Τουρκίας στη διαχείριση επεισοδίων στο Αιγαίο. Εδώ και χρόνια έχει καθιερωθεί ατύπως ένας κώδικας συμπεριφοράς μεταξύ των δύο χωρών που απέτρεπε οι παρενοχλήσεις να εξελιχθούν σε θερμά επεισόδια με θύματα. Όλα αυτά πλέον ανατρέπονται και τίποτα δεν εγγυάται ότι η Τουρκία δεν θα επιχειρήσει άμεσα ένα νέο επεισόδιο με σοβαρές υλικές ζημιές ή και θύματα.²⁰⁴

Η Άγκυρα τείνει να ανατρέψει την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ Ελλάδος – Τουρκίας, με σκοπό την δημιουργία αισθήματος ηττοπάθειας στην ελληνική πλευρά και παράλληλα με την συνεχώς κλιμακούμενη ένταση και την εμμονή της στο «casus belli», η τουρκική στρατηγική αποσκοπεί στην εξασφάλιση της κοινής γνώμης και του συμβιβασμού της διεθνούς κοινότητας για τις διεκδικήσεις της στην περιοχή του Αιγαίου και της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Οι προσπάθειες της Άγκυρας να

²⁰² Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 255.

²⁰³ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 256-257.

²⁰⁴ Άγγελος Συρίγος, *Περιμένοντας ένα νέο θερμό επεισόδιο*, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2018, www.kathimerini.gr/948944/article/epikairothta/politikh/amesh-analysh-perimenontas-ena-neo-8ermo-epeisodio

αποκαταστήσει ταχέως την «σκληρή ισχύ» της χώρας, προκύπτει και από το νέο τουρκικό δόγμα «και στο πεδίο των επιχειρήσεων και στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων».²⁰⁵

Προτάσεις

Η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν να διαχειριστούν στρατηγικά τον τουρκικό ηγεμονισμό υπό συνθήκες αναδιανομής του παγκόσμιου καταμερισμού ισχύος, που επηρεάζει και την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, την δομική αδυναμία της ΕΕ να παρέχει αξιόπιστη και προς όλα τα κράτη – μέλη, Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας. Ο τουρκικός ηγεμονισμός έχει ενταθεί ενώ εξακολουθεί να υφίσταται μια σχετική στρατιωτική ισορροπία με την Ελλάδα, η οποία τείνει να ανατραπεί σε βάθος χρόνου και τυχόν τουρκικές διστακτικότητες ανάληψης ενεργότερης δράσης μάλλον θα υποχωρήσουν.²⁰⁶

Μετά την μελέτη των στοιχείων που παρατέθηκαν, σχετικά με τη γεωπολιτική στρατηγική της Τουρκίας, τη νέα της εξωτερική πολιτική και την αυξανόμενη ραγδαίως πλέον στρατιωτική της ισχύ, η καθυστέρηση επίλυσης των ελληνοτουρκικών προβλημάτων είναι προς όφελος της Τουρκίας, δεδομένου ότι, προϊόντος του χρόνου, οι συντελεστές της συνολικής ισχύος της τελευταίας έναντι της Ελλάδας αυξάνονται με σταθερούς πλέον ρυθμούς.²⁰⁷

Η Τουρκική απειλή στοχεύει τόσο την ελληνική πολιτική βούληση (αποδοχή της ιδέας πως η Τουρκία αποτελεί φυσικό περιφερειακό ηγεμόνα) όσο και την ελληνική εδαφική και κυριαρχική επικράτεια. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, δεν είναι δυνατό να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι Τουρκικές επιδιώξεις. Η αποτρεπτική στρατηγική της Ελλάδας, κατά συνέπεια, απαιτείται να αποσκοπεί όχι μόνον στην αποτροπή μιας γενικευμένης σύρραξης αλλά και στην αποφυγή εκπλήρωσης μικρών ή μεσαίων πολιτικών στόχων της Τουρκίας τους οποίους οι ηγέτες της αντίπαλης χώρας επιδιώκουν να εκπληρώσουν με απειλές ή ενέργειες «χαμηλής έντασης». Η αποτροπή

²⁰⁵ Μηνάγιας Χρήστος, «Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας», σελ. 77.

²⁰⁶ Χρήστος Ζιώγας, *Και τώρα τι κάνουμε με την Τουρκία*: https://www.huffingtonpost.gr/entry/kai-tora-ti-kanoeme-me-tentoerkia_gr_5aa102a2e4b06f37ce9b7338

²⁰⁷ Μηνάγιας, *Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας*, σελ. 262.

καθίσταται ακόμη πιο εύρωστη εάν επιτύχει η Ελλάδα να μεταδώσει με αξιόπιστο τρόπο τρία ισχυρά μηνύματα²⁰⁸:

1. Πως έχει την ικανότητα, την αποφασιστικότητα και την αναγκαία διάταξη δυνάμεων, που δημιουργούν μεγάλο ενδεχόμενο πλήρους επικράτησης στην διαδικασία κλιμάκωσης. Ο αντίπαλος θα πρέπει να μένει πάντα σε αμφιβολία ως προς τον τρόπο κλιμάκωσης, την έκταση της κλιμάκωσης και το κόστος που θα του επιβληθεί όταν –κατά πάσα πιθανότητα– θα ηττηθεί. Ένα είναι σίγουρο, πως το αναμενόμενο γι' αυτόν κόστος δεν θα πρέπει να είναι μικρότερο ή ίσο των οφελών που αυτός αναμένει.

2. Πως η κλιμάκωση θα εξελιχθεί σε γενικευμένη σύρραξη, είναι το πιθανότερο ενδεχόμενο και πως είναι αποφασισμένη να μην διστάσει να κλιμακώσει εάν το κρίνει αναγκαίο. Επίσης πρέπει να υφίσταται ο κίνδυνος κλιμάκωσης σε γενικευμένη σύρραξη με τρόπους και μεθοδεύσεις που δεν σταθμίζονται εύκολα από τον αντίπαλο (δηλαδή συμφέρει να κατατρέχει τον αντίπαλο αυτός ο φόβος και να υπολογίζει συνεχώς το όφελος της εκτέλεσης της «μικρής απειλής» με το κόστος του γενικευμένου πολέμου).

3. Πως τα διακυβευόμενα αγαθά είναι υψηλής αξίας. Αυτό σχετίζεται με το «σχετικό συμφέρον» εκατέρωθεν των συνόρων.

Επίσης θα πρέπει η Ελλάδα να ενισχύσει τις διεθνείς συμμαχίες της και να μην επιτρέψει στην Τουρκία να αποκτήσει το πλεονέκτημα της διεθνούς πολιτικής υποστήριξης και νομιμοποίησης. Όπως φάνηκε και στις πρόσφατες επιχειρήσεις στην Συρία, ουδέποτε τόλμησε να προβεί σε κάποια επιχείρηση με δική της πρωτοβουλία, δίχως να έχει εξασφαλίσει την άδεια ή την ανοχή και των δύο υπερδυνάμεων (ΗΠΑ και Ρωσία).

Είναι πολύ σημαντικό, παρά την δυσμενή οικονομική κατάσταση που βιώνει η χώρα μας, θα πρέπει με κάθε θυσία να διατηρηθεί η ισορροπία στην στρατιωτική ισχύ, καθόσον η Τουρκία δαπανά μεγάλα ποσά για την αναβάθμιση της στρατιωτικής της ισχύος, προφανώς όχι για την ασφάλεια στο εσωτερικό της ή την τυχόν άμυνα από κάποιο αντίπαλο, αλλά καθαρά για επιθετικές επιχειρήσεις με σκοπό την διεύρυνση του στρατηγικού της βάθους και στην αποκομιδή του μεγίστου οφέλους από τις γειτονικές της χώρες, με κυριότερη από αυτές την Ελλάδα, η οποία με το Αιγαίο Πέλαγος και σε συνεργασία με την Κύπρο, αποκόπτουν από την Τουρκία την διέξοδο

²⁰⁸ Παναγιώτης Ήφαιστος, 10 Φεβρουαρίου 2017, <https://ifestos.edu.gr/2017/02/10/τουρκικη-απειλη-αποτρεπτικη-στρατηγικη>

στις θαλάσσιες ζώνες της Δύσης και του Νότου και ανακόπτει τους στόχους της Τουρκίας να αναβαθμιστεί σε μεγάλη δύναμη.

Στο απενθές και δυσμενές σενάριο, που στο μέλλον η Ελλάδα μείνει πολύ πίσω στο αμυντικό ισοζύγιο, στην οικονομία και θα είναι και σε μειονεκτική θέση στο διπλωματικό πεδίο, τότε μια πιθανή υποχώρηση των πολιτικών μας θέσεων και προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (όπως διακαώς δηλώνει ότι επιθυμεί η Τουρκία) για όλα τα θέματα, ίσως να είναι και η καλύτερη επιλογή τότε. Είναι προτιμότερη μια πιθανή απώλεια στα εθνικά συμφέροντα, που θα έχει αποφασιστεί διεθνώς από τις μεγάλες δυνάμεις και στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου δίχως να τσαλακώνει το γόητρο της χώρας, παρά μια απώλεια που μπορεί να είναι μεγαλύτερη και να έχει προκληθεί ως αποτέλεσμα μιας ένοπλης σύγκρουσης, με ότι αυτό συνεπάγεται σε θέματα μείωσης του κύρους, της σκληρής ισχύος του κράτους και του ηθικού του πληθυσμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. Χρήστος Μηνάγιας, Η Γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ, 2010.
2. Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Νικόλαος Ραπτόπουλος (μτφ), Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.
3. Χρήστος Μηνάγιας, Απόρρητος Φάκελος Τουρκία, Θεσσαλονίκη, ΚΑΔΜΟΣ 2014.
4. Χρήστος Μηνάγιας, Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις και Εξοπλισμοί, Θεσσαλονίκη, ΚΑΔΜΟΣ 2014.
5. Μηνάγιας Χρήστος *«Μέτωπα Σύγκρουσης και Πολέμου της Τουρκίας»*, ΓΕΣ, ΑΘΗΝΑ 2018
6. Θάνος Ντόκος, Ο Γεωστρατηγικός ρόλος της Τουρκίας, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ, 2001.
7. Ζήνωνας Τζιάρρας, Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο, Αθήνα, ΤΟΥΡΙΚΗ 2016
8. Ιωάννης Θ. Μάζης, Νταβούτογλου και Γεωπολιτική, Αθήνα, ΗΡΟΔΟΤΟΣ 2012.
9. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Αθήνα, ΠΟΙΟΤΗΤΑ 2008.
10. Πάνος Καζάκος, Η Ελλάδα και το ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας, Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ 2001.
11. Θάνος Βερέμης, Ιστορία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, Αθήνα, Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ 1998.
12. Gazi Mustafa Kemal, «NUTUK, Ο Μέγας Ρητορικός», μετ. Μάρω Μαυροπούλου, επιμ. Ιωάννης Θ. Μάζης, Παπαζήση, Αθήνα, 2009.
13. Hamit Bozarslan, «Ιστορία της Σύγχρονης Τουρκίας, Από την Επανάσταση των Νεό-Τούρκων μέχρι σήμερα», Σαββάλας, Αθήνα 2008.
14. Mustafa Aydın, «Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική- Πλαίσιο & Ανάλυση», ΙΑΑ, Αθήνα, 2004.

15. Αχμέτ Ινσέλ & Αλί Μπαιράμογλου, «Ο Τουρκικός Στρατός, Μια κοινωνική τάξη, ένα πολιτικό κόμμα», Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2007.
16. Βύρων Θεοδωρόπουλος, «Οι Τούρκοι και Εμείς», Φυτράκη, Αθήνα, 1988.
17. Δημήτρης Τριανταφύλλου & Ελένη Φωτίου, «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ», Παπαζήση, Αθήνα, 2010.
18. Θάνος Βερέμης, «Συνοπτική Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων μετά το Β΄ΠΠ», στο Εγχειρίδιο Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικής, Θάνος Π. Ντόκος (επιμ), ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 2002.
19. Θάνος Ντόκος, «Αλφαβητάρι των Ελληνο-Τουρκικών Σχέσεων», ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2010.
20. Ιωάννης Μάζης, «Η Γεωπολιτική της Τουρκίας, Ο Νεο-οθωμανισμός και ο ρόλος του Νταβούτογλου- Οι σχέσεις με την Ελλάδα, ΗΠΑ, Ισραήλ και Ρωσία», Αμυντική Επιθεώρηση, Τεύχος 77, Αθήνα, 2009.
21. Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Ποιότητα, Αθήνα, 2004.
22. Κουσκουβέλης Ηλίας, «Το Διεθνές σύστημα και η Αραβική Άνοιξη», στο «Αραβική Άνοιξη», Ηλίας Κουσκουβέλης (επιμ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 2012.
23. Σάββας Καλεντερίδης, «Η "Ερυθρά Βίβλος" ("Kırmızı Kitap") της Τουρκίας», ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ & ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ, τ. Αυγούστου 2010.
24. Σταύρος Λυγερός & Κώστας Μελάς, «Μετά τον Ερτογάν τι;», Πατάκη, Αθήνα, 2013.
25. Σταύρος Λυγερός, «Σταυροφόροι Χωρίς Σταυρό, Ισλαμική Τρομοκρατία, ΗΠΑ και Νεοοθωμανισμός», Λιβάνη, Αθήνα, 2010.
26. Φαρούκ Σονμεζόγλου (επιμ), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», μετ, Χρήστος Τσιβιτζίογλου, Ινφογνώμων, Αθήνα, 2001.
27. Χρήστος Η. Χαλαζίας, «Το Πολιτικό Ισλάμ», Σιδέρης, Αθήνα, 2008.
28. <http://www.kathimerini.gr/936368/article/epikairothta/politikh/pros-mia-pyrhnikh-toyrkia>
29. https://www.huffingtonpost.gr/entry/kai-tora-ti-kanoeme-me-ten-toerkia_gr_5aa102a2e4b06f37ce9b7338

30. Παναγιώτης Ήφαιστος, 10 Φεβρουαρίου 2017, <https://ifestos.edu.gr/2017/02/10/τουρκικη-απειλη-αποτρεπτικη-στρατηγ>
31. <http://www.kathimerini.gr/867622/article/epikairothta/kosmos/prazikophma-sthn-toyrkia-anakta-ton-elegxo-o-erntogan>
32. <http://www.naftemporiki.gr/story/1332085/ekthesi-katapeltis-oie-basanistiria-tourkia>
33. https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-deskolo-stoichema-ya-ton-erntoyan-kai-ten-toerkia-to-2018_gr_5a488611e4b025f99e1c100b
34. <http://www.cnn.gr/oikonomia/story/120653/se-yrovathmisi-tis-toyrkias-proxorise-i-moody-s>
35. Άγγελος Συρίγος, Περιμένοντας ένα νέο θερμό επεισόδιο, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2018 www.kathimerini.gr/948944/article/epikairothta/politikh/amesh-analyshe-perimenontas-ena-neo-8ermo-epeisodio

Ξενόγλωσση

36. Aviad Rubin, “Can Turkey's state–religion relationship serve as a rolemodel for emerging Arab regimes? A critical assessment”, *Contemporary Politics*, vol.18 (Issue 4), 2012
37. Ayhan Simsek, “Turkey in the Balkans: Myths, illusions and realities”, *Deutsche Welle*, 2012, <https://www.dw.com/en/turkey-in-the-balkans-myths-illusions-and-realities/a-15953307>
38. Ayla Gol, “The Identity of Turkey: Muslim and secular”, *Third World Quarterly*, Vol.30 (Issue 4), *Routledge*, 2009, http://www.academia.edu/203447/The_Identity_of_Turkey_Muslim_and_secular
39. Begum Burak, “The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?”, *European Journal of Economic and Political Studies*. Vol.4 (Issue 1), 2011, http://www.academia.edu/389344/THE_ROLE_OF_THE_MILITARY_IN_TURKISH_H_POLITICS_TO_GUARD_WHOM_AND_FROM_WHAT
40. Betul Urhan & Seydi Celik, “Perceptions of “National Security” in Turkey and Their Impacts on the Labor Movement and Trade Union Activities”, *European Journal of Turkish Studies*, 11, 2010, <https://journals.openedition.org/ejts/4333>

41. Bilal Sambur, “The Great Transformation of Political Islam in Turkey: The Case of Justice and Development Party and Erdogan”, *European Journal of Economic and Political Studies*, 2009, <https://arastirmax.com/en/bilimsel-yayin/european-journal-economic-and-political-studies/2/2/117-127-great-transformation-political-islam-turkey-case-justice-and-development-party-and-erdogan>

42. Bulent Aras, “Turkey and the Balkans: New Policy in a Changing Regional Environment”, the German Marshall Fund of the United States, 2012, <http://www.gmfus.org/publications/turkey-and-balkans-new-policy-changing-regional-environment>

43. Can Kasapoglou, “The Turkish – Israeli Relations under the Davutoglu Doctrine on Turkish Foreign Policy”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, vol.3 (Issue 2), 2012, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/69517>

44. Carol Migdalovitz, “Turkey: Selected Foreign Policy Issues and U.S Views”, Congressional Research Service, 2010, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34642.pdf>

45. Cengiz Dinç, “Turkey as a New Security Actor in the Middle East: Beyond the Slogans”, Center for Strategic Research, *PERCEPTIONS*, vol.16 (Issue 2), 2011, Ankara, http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/cengiz_dinc.pdf

46. Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective”, *Mediterranean Paper Series*, 2011, http://www.iai.it/sites/default/files/mediterranean-paper_13.pdf

47. Emre Toros, “The Relationship Between Islam and Democracy in Turkey”, Atilim University, Ankara, 2009, https://www.researchgate.net/publication/226206378_The_Relationship_Between_Islam_and_Democracy_in_Turkey_Employing_Political_Culture_as_an_Indicator

48. Ersel Aydinli, “A Paradigmatic Shift for the Turkish Generals and an End to the Coup Era in Turkey”, *The Middle East Journal*, vol.63 (Issue 4), 2009, http://ersel.bilkent.edu.tr/Makaleler/a_paradigmatic_shift_for_the_turkish_generals_and_an_end_to_the_coup_era_in_turkey.pdf

49. Eyup Ersoy, “Old Principles, New Practices: Explaining the AKP Foreign Policy”, *Turkish Policy Quarterly*, vol.8 (Issue 9), 2009, <http://turkishpolicy.com/Files/ArticlePDF/old-principles-new-practices-explaining-the-akp-foreign-policy-winter-2009-en.pdf>

50. Fotiou Eleni & Triantaphyllou Dimitrios, "Assessing Turkey's Soft Power Role: Rhetoric versus Practice", *International Spectator*, vol.45 (Issue 1), Routledge, 2010, https://www.researchgate.net/publication/232936010_Assessing_Turkey%27s_Soft_Power_Role_Rhetoric_versus_Practice

51. Fuat Aksu, "Proceedings of the International Conference on the Turkish – Greek relations: issues, solutions, prospects", Foundation for Middle East and Balkan Studies, Istanbul, 2006, http://www.academia.edu/192229/Proceedings_of_the_International_Conference_on_Turkish-Greek_Relations_issues_solutions_prospects_March_9th_Istanbul_Istanbul

52. Gareth Jenkins, "Context and Circumstance: The Turkish Military and Politics", *Adelphi Papers*, vol. 41 (Issue 337), 2001, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/05679320108449651>

53. Graham E. Fuller, "Turkey's strategic model: Myths and realities", *The Washington Quarterly*, vol.27 (Issue 3), 2004, <https://muse.jhu.edu/article/168558/pdf>

54. Graham Fuller, "The Future of Political Islam", *Foreign Affairs*, New York, 2004, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2002-03-01/future-political-islam>

55. Ioannis N. Grigoriadis, "Matching Ambitions with Realities: Turkish Foreign Policy in the Middle East", WP 14, ELIAMEP, 2010, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2018/04/ELIAMEPWorkingPaper14-2010-Grigoriadis.pdf>

56. Joshua W. Walker, "Introduction: The Sources of Turkish Grand Strategy - 'Strategic Depth' and 'Zero-Problems' in Context, in *Turkeys Global Strategy*, http://eprints.lse.ac.uk/43495/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_introduction%28%29.pdf

57. Leman Basak Ari, "Civil-Military Relations in Turkey", Texas State University, 2007, <https://digital.library.txstate.edu/bitstream/handle/10877/3517/fulltext.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

58. Mehmet Ozkan & Hasan Korkut, "Turkish Foreign Policy towards the Arab Revolutions", *Epiphany*, vol.6 (Issue 1), 2013, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2242830

59. Mehtap Soyler: "Informal institutions, forms of state and democracy: the Turkish deep state", *Democratization*, 20(2), Routledge, 2012,

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13510347.2011.650915?src=recsys&journalCode=fdem20>

60. Meltem Muftuler Bac, "Turkey's Political Reforms and the Impact of the European Union", *South European Society & Politics*, 10(1), Rutledge, 2005, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.9517&rep=rep1&type=pdf>

61. Mensur Akgun & Sabiha Senyuçel Gündoğar, "The Perception of Turkey in the Middle East 2011", TESEV, Istanbul, 2012, <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Publikationen%20Archiv/Ortak%20Yay%C4%B1mlar/2011/2011%20Perception%20of%20Turkey%202011.pdf>

62. Mensur Akgun & Senyuçel Senyuçel Gündoğar, "The Perception of Turkey in the Middle East 2013", TESEV, Istanbul, 2014, http://teseiv.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/The_Perception_Of_Turkey_In_The_Middle_East_2013.pdf

63. Metin Heper, "The Justice and Development Party Government and the Military in Turkey", *Turkish Studies*, 6(2), Routledge, 2005, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683840500119544>

64. Morton Abramowitz & Hendri Barkey, "Turkey's Transformers, The AKP sees Big", *Foreign Affairs*, 2009, https://www.jstor.org/stable/20699720?seq=1#page_scan_tab_contents

65. Mustafa El-Labbad, "Understanding the New Turkey: An Egyptian Perspective", *Insight Turkey*, vol.11 (Issue 1), 2009, <https://www.insightturkey.com/commentaries/understanding-the-new-turkey-an-egyptian-perspective>

66. Nilgun Onder, "The Turkish Project of Globalization and new Regionalism", *Turkish Journal of International Relations*, vol.7 (Issue 2), 2008, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.475.6495&rep=rep1&type=pdf>

67. Omer Taspınar, "The Turkish Model and its Applicability" in "Turkey and the Arab Spring: Implications for Turkish Foreign Policy from a Transatlantic Perspective", *Mediterranean Paper Series*, German Marshall Fund of US, 2011, http://www.iai.it/sites/default/files/mediterranean-paper_13.pdf

68. Robins, Philip, "Turkish Foreign Policy since 2002: Between 'Post-Islamist' Government and a Kemalist State", *International Affairs*, 83(2), 2007, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1062034
69. <http://www.gap.gov.tr/en/gap-page-1.html>
70. <http://www.tika.gov.tr/en>
71. George Friedman, *Turkey's Strategy* (2012), <https://worldview.stratfor.com/article/turkeys-strategy>
72. <https://www.akparti.org.tr/english>
73. <http://www.musiad.org.tr/en>
74. <http://www.gap.gov.tr/en/>
75. <https://www.tubitak.gov.tr/en>
76. <http://www.defenceturkey.com/en/content/tasmus-g-assurance-of-tactical-area-communication-system-701#.Wq7D7UxuJdg>
77. <https://turkishnavy.net/tag/meltem/>
78. <http://www.taek.gov.tr/en/home.html>
79. <http://www.rosatom.ru/en/>